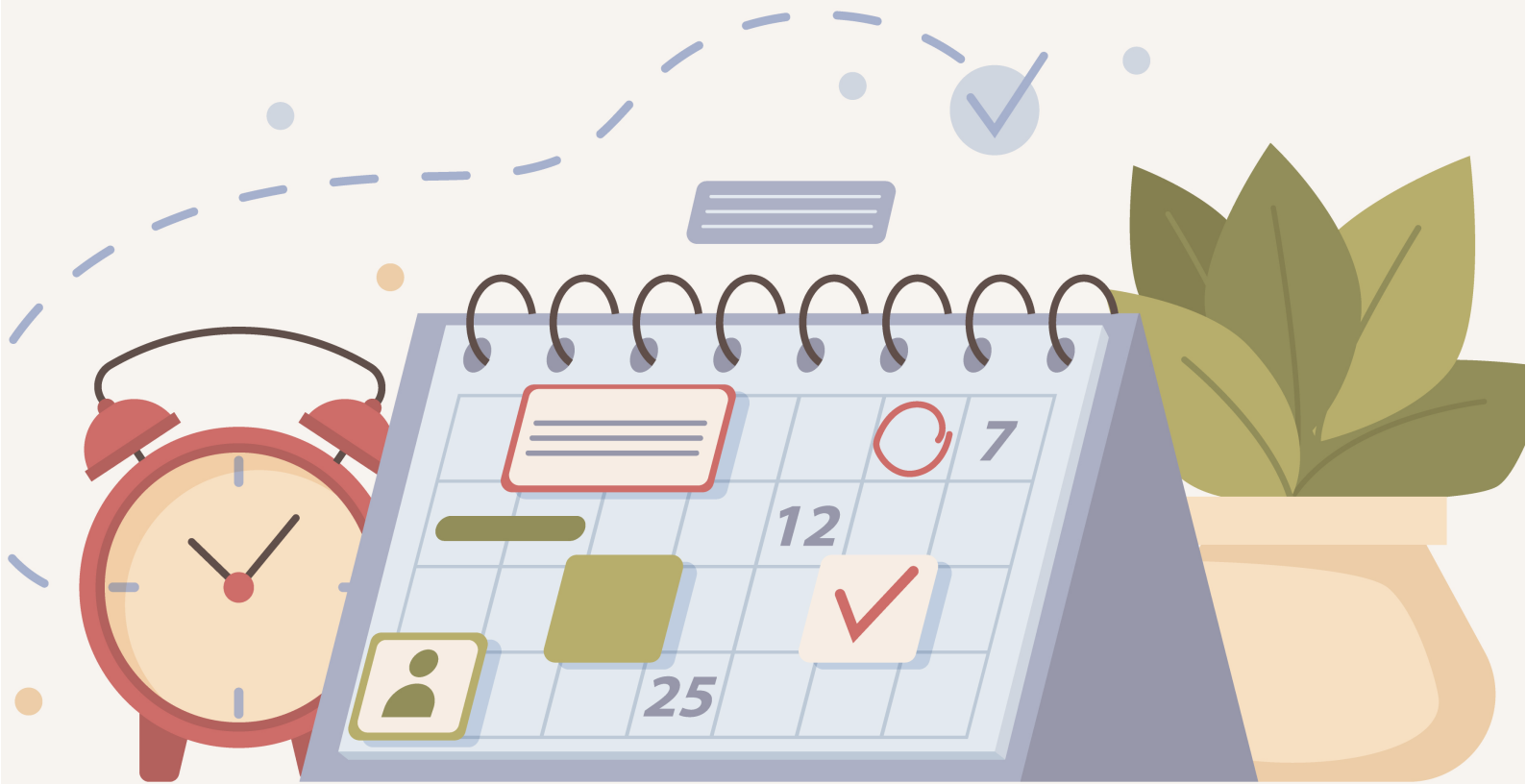

Marieke de Visser
Eline Luyten
Tim van Kuppeveld
Babs Jacobs
Marjolein Muskens

Monitor pilot onderwijstijd – tussenrapportage

ResearchNed

KBA Nijmegen

November 2025

Monitor pilot onderwijstijd - tussenrapportage

Marieke de Visser, Eline Luyten, Tim van Kuppeveld, Babs Jacobs en Marjolein Muskens
November 2025

Met medewerking van Daniëlle van Helvoirt

© 2025 ResearchNed Nijmegen i.s.m. KBA Nijmegen in opdracht van Ministerie van OCW

Alle rechten voorbehouden. Het is niet geoorloofd gegevens uit dit rapport te gebruiken in publicaties zonder nauwkeurige bronvermelding. ResearchNed werkt conform de kwaliteitsnormen NEN-EN-ISO 9001:2015 voor kwaliteitsmanagementsystemen, NEN-ISO 20252:2019 voor markt-, opinie- en maatschappelijk onderzoek en NEN-ISO 27001:2017 voor informatiebeveiliging

Inhoudsopgave

1	Mangementsamenvatting	iv
2	Inleiding	1
2.1	Aanleiding en achtergronden	1
2.1.1	Wetswijziging (2013) in verband met onderwijskwaliteit, onderwijstijd en vakanties	1
2.1.2	Modernisering en vereenvoudiging van de normen voor onderwijstijd in het vo (Wetswijziging 2025)	2
2.1.3	Onderwijstijd en lerarenbeleid	3
2.1.4	Inventarisatie invulling onderwijstijd	4
2.1.5	Opzet van de pilots	4
2.2	Onderzoeksvragen	5
3	Methode	8
3.1	Plananalyse	8
3.2	Procesanalyse	8
3.3	Effectanalyse	9
3.4	Respons	10
3.5	Data-analyse	13
4	Resultaten	14
4.1	Uitkomsten plananalyse	14
4.2	Uitkomsten procesanalyse	20
4.3	Eerste uitkomsten effectanalyse	31
5	Reflectie en blik vooruit	46
	Bijlagen	49
	Bijlage A: Vragenlijst projectgroep - startmeting	49
	Bijlage B: Vragenlijst projectgroep - tussenmeting	56
	Bijlage C: Vragenlijst leraren - startmeting	60
	Bijlage D: Vragenlijst leraren - tussenmeting	66
	Bijlage E: Overige tabellen en figuren - procesanalyse	72
	Bijlage F: Overige tabellen en figuren - effectanalyse	75

1 Mangementsamenvatting

Aanleiding en achtergrond

De pilot onderwijstijd is een initiatief van het ministerie van OCW, de onderwijsbonden en de VO-raad en wordt gedurende de looptijd (schooljaren 2024-2025 en 2025-2026) gemonitord door ResearchNed en KBA Nijmegen. De directe aanleiding voor de pilot en dit onderzoek is de Werkagenda bij het onderwijsakkoord 2022. De drie doelstellingen van de pilot zijn: het verhogen van de leskwaliteit, het verlagen van de werkdruk voor leraren en het verhogen aantrekkelijkheid van het lerarenberoep. Hiertoe reduceren scholen de lestijd voor leerlingen, zonder dat dit ten koste gaat van de onderwijskwaliteit. De vrijgekomen tijd is specifiek beschikbaar voor lesvoorbereiding en -ontwikkeling. Alle scholen werken binnen het huidige wettelijke kader voor onderwijstijd.

Opzet pilots

Het aantal pilotscholen is bepaald op basis van het beschikbare budget voor ondersteuning, het aantal aanmeldingen en het ontwerp van de pilot. Scholen uit onderwijsregio's ('voorlopers') kregen voorrang, en er is gezorgd voor een diverse samenstelling qua regio, bestuursomvang, onderwijssoorten en profielen. De voorkeur ging uit naar scholen met een professioneel statuut. Deelname vereiste dat de school geen predicaat onvoldoende of zeer zwak had, een professioneel statuut had, er instemming van de medezeggenschapsraad was, dat de school betrokken bleef voor de volledige looptijd en actief deelnam aan monitoring, intervisie en kennisdeling. In schooljaar 2024 - 2025 zijn de 'groep 1 scholen' gestart. Zij hebben zich in de periode maart-juli kunnen voorbereiden op de uitvoering van lestijdvermindering vanaf september 2024. De 'groep 2 scholen' zijn in schooljaar 2024 - 2025 begonnen met de voorbereidingen op de lestijdvermindering die zij in 2025 - 2026 doorvoeren. Elke school heeft een projectgroep met leraren, onderwijsondersteuners en schoolleiders. Deze teams werken aan de plannen, evalueren doorlopend en zetten geleerde lessen om in verbeteringen. Zij zorgen er ook voor dat leerlingen en ouders betrokken worden. De ondersteuning en begeleiding van de scholen bij de pilots wordt uitgevoerd door 1801 Jeugd & Onderwijsadvies. De ondersteuning van de scholen en het monitoringsonderzoek staan los van elkaar.

Doel van het onderzoek

Het onderzoek naar de pilot heeft als doel inzicht te krijgen in de effecten van de lestijdvermindering en te bepalen of, en onder welke voorwaarden, verdere ontwikkeling wenselijk is. Het onderzoek brengt randvoorwaarden in kaart voor een succesvolle implementatie van aanpassingen in lestijd en beoogt in kaart te brengen welk aanvullend beleid nodig kan zijn voor lestijdvermindering. Daarnaast dient het onderzoek als inspiratiebron voor scholen door praktijkervaringen en goede voorbeelden te delen. In deze tussenrapportage schetsen we een eerste beeld van de ervaringen en effecten na een jaar, en delen we signalen die om reflectie vragen. Daartoe richten we ons op drie onderzoeksvragen: *1. Welke inhoudelijke en organisatorische keuzes (type interventies) met betrekking tot onderwijstijd zijn er gemaakt binnen de pilot? 2. Welke processtappen hebben scholen doorlopen? 3. Welke effecten zijn er van de pilots op verschillende uitkomstgebieden?*

Methode

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden worden verschillende onderzoeksmethoden gecombineerd, zowel kwalitatieve als kwantitatieve. Er worden vier soorten analyses onderscheiden: plananalyse, procesanalyse, effectanalyse en impactanalyse. Voor deze tussenrapportage zijn de eerste drie soorten analyses uitgevoerd. De gegevens hiervoor zijn via vier online vragenlijsten verzameld; een start- en tussenmeting voor projectgroepen en leraren. De plananalyse geeft antwoord op de vragen welke inhoudelijke en organisatorische keuzes met betrekking tot onderwijstijd zijn gemaakt binnen de pilot. De procesanalyse brengt in kaart hoe het proces van voorbereiding (besluitvorming, voorbereiding en planvorming) en invoering op de scholen is verlopen/verloopt. De effectanalyse geeft inzicht in welke mate en op welke wijze de pilot van invloed is op verschillende uitkomstgebieden op leraar- en leerlingniveau. Voor het onderdeel effectmeting ligt in deze tussenrapportage de focus op de invloed van de pilot op uitkomsten gemeten onder leraren. De huidige analyses bestaan uit beschrijvende statistieken en kwalitatieve analyse van open antwoorden.

Resultaten

De tussentijdse resultaten vragen om nuance en voorzichtigheid in de interpretatie, omdat een aanzienlijk deel van de scholen geen of beperkt gegevens heeft aangeleverd voor het onderzoek. Uit de *plananalyse* blijkt dat scholen uiteenlopende aanpakken kiezen, zoals verkorting van lesuren, aanpassing van lessentabelen en meer maatwerk. Meestal heeft de aanpak betrekking op de hele school. Projectgroepen verwachten als resultaat vooral meer ontwikkeltijd voor leraren door minder lestijd voor leerlingen, terwijl leraren ook extra voorbereidingstijd voorzien. De verwachtingen over werkdrukvermindering zijn bij de projectgroepen gematigd. Uit de *procesanalyse* blijkt dat de schoolleiding meestal de pilot initieerde en vooral investeerde in duidelijke communicatie en doelstellingen, met leraren als belangrijkste partners in de uitvoering. Ouders en leraren reageerden bij de start positief; het enthousiasme lijkt na een jaar iets af te nemen. De zorgen over motivatie en leerprestaties van leerlingen zijn wat toegenomen. De eindmeting zal meer zicht geven op of deze ervaringen doorzetten, of een bevinding zijn die hoort bij de fase waarin de pilot nu is. Knelpunten lagen tot nu toe vooral bij leskwaliteit, leerprestaties en werkdruk. Onvoldoende middelen, lerarentekort, weerstand en een gebrek aan kennis en/of kunde speelden een beperktere rol. Een eerste beeld van de *effecten* laat zien dat tot nu toe de kwaliteit van de gegeven lessen volgens leraren nauwelijks verandert. De ervaren werkdruk in de groep-1 scholen is verminderd, wat een eerste indicatie geeft dat de pilot kan bijdragen aan dit doel. Werkplezier van leraren neemt na een jaar toe (groep 1), maar op korte termijn soms af (groep 2). De aantrekkelijkheid van het beroep blijft op de korte en lange termijn stabiel: ongeveer de helft van de leraren overweegt ander werk. Wanneer ander werk wordt overwogen, lijkt de pilot op de lange termijn bij te dragen aan een *verbreding* van overwegingen: meer leraren denken zowel aan functies binnen als buiten het onderwijs, en iets meer leraren zetten daarbij ook concrete stappen. Zelfgerapporteerd ziekteverzuim daalt na een jaar deelname aan de pilot bij groep 1. Wel maken leraren zich zorgen over een deel van de leerlingen; met name leerlingen uit kwetsbare groepen, wat een belangrijk signaal is in relatie tot kansengelijkheid.

Vooruitblik

Na schooljaar 2025-2026 volgt een slotmeting bij alle deelnemende scholen waarbij dezelfde soort gegevens worden verzameld als voor de afgelopen metingen, aangevuld met terugblikkende vragen om een compleet beeld van de ervaringen met en effecten van de pilot te krijgen. Op basis daarvan worden drie focusgroepen gehouden met projectteams van scholen en pilotbegeleiders om de antwoorden op de onderzoeksvragen verder te verdiepen, inclusief geleerde lessen, processtappen en onvoorziene effecten. De bevindingen worden verwerkt in de eindrapportage die in het najaar van 2026 verschijnt.

2 Inleiding

Sinds het schooljaar 2024 - 2025 loopt de uitvoering van de pilot onderwijstijd in het voortgezet onderwijs. Tijdens de looptijd van de pilot (twee schooljaren, tot einde 2025 - 2026) voeren ResearchNed en KBA Nijmegen een monitoringsonderzoek uit. Deze rapportage beschrijft de achtergronden bij de pilot, de opzet van de pilot, de opzet van het onderzoek en de tussentijdse resultaten na een schooljaar. We gaan in dit hoofdstuk eerst in op de inhoudelijke achtergronden van de pilot, gevolgd door de onderzoeksvragen. Hoofdstuk twee beschrijft de methode die we hebben toegepast in het onderzoek; hoofdstuk drie gaat in op de tussentijdse resultaten. We sluiten deze rapportage af met een beschouwing van enkele hoofduitkomsten en een blik vooruit naar het volgende deel van het onderzoek.

2.1 Aanleiding en achtergronden

De brede beleidscontext van het thema onderwijstijd begint met de invoering van de basisvorming in 1993 en de vaststelling van de urennorm van begeleide onderwijstijd in 2006. De huidige wetgeving rondom onderwijstijd staat vast sinds de meest recente wetwijziging in 2015. De directe aanleiding van de pilot onderwijstijd en het bijbehorende monitoringsonderzoek is de Werkagenda bij het onderwijsakkoord uit 2022.¹ De drie doestellingen van de pilot zijn het verhogen van de leskwaliteit, het verlagen van de werkdruk voor leraren en de aantrekkelijkheid van het lerarenberoep verhogen. Er zijn dus zowel doelen die betrekking hebben op leerlingen als doelen die betrekking hebben op leraren.

2.1.1 Wetwijziging (2013) in verband met onderwijskwaliteit, onderwijstijd en vakanties

Al vanaf de invoering van de basisvorming in 1993 is er discussie rondom de hoeveelheid onderwijstijd die nodig is voor kwalitatief goed voortgezet onderwijs. Sinds die tijd zijn er veel aanpassingen doorgevoerd in de normen voor onderwijstijd. In 2006 is de begeleide onderwijstijd vastgesteld op een urennorm van 1.040 uur in de onderbouw van het voortgezet onderwijs, op 1.000 uren in de bovenbouw en op 700 uren in het examenjaar (Stb. 2006, 281). Vanaf april 2008 ging de Commissie Onderwijstijd onder leiding van Cornielje zich buigen over 'de huidige normnaleving, factoren die normnaleving bevorderen of juist belemmeren en eventueel gewenste maatregelen' (kst-31289-35). Op 1 augustus 2013 werd het wetsvoorstel tot wijziging van onder meer de Wet op het voortgezet onderwijs in verband met onderwijskwaliteit, onderwijstijd en vakanties (Stb. 2012, 339) doorgevoerd, mede gebaseerd op aanbevelingen van de Commissie Onderwijstijd. De kernbegrippen van dit wetsvoorstel waren kwaliteit, kwantiteit (of omvang, de hoogte van de norm) en betrokkenheid (horizontale dialoog).

De wetwijziging per 2013 bepaalde dat in alle schoolsoorten (in de bovenbouw en de onderbouw) de norm wordt gesteld op 1.000 (klok)uren in alle leerjaren, met uitzondering van het laatste leerjaar, het examenjaar (dat blijft 700 uren). Uitzondering is het praktijkonderwijs (1.000 uren in alle jaren). Er moet door het bevoegd gezag een in schooltijd *verzorgd* programma worden vastgesteld met voldoende geprogrammeerde en gerealiseerde uren. Deze uren moeten door het bevoegd gezag worden geregistreerd. Inhoudelijk is bepaald dat onderwijsactiviteiten aan de volgende drie criteria moeten voldoen: (1) ze moeten worden uitgevoerd onder de pedagogisch-didactische verantwoordelijkheid van daartoe bekwaam onderwijspersoneel, (2) ze moeten deel uitmaken van het door de school geplande en voor de leerlingen verplichte onderwijsprogramma en (3) ze moeten met een inspirerend en uitdagend karakter bijdragen aan een zinvolle invulling van de studielast van leerlingen. De *belangrijkste verandering* ten opzichte van de periode ervoor was de horizontale dialoog. De medezeggenschapsraad krijgt vanaf dat moment een belangrijke rol bij de afstemming over onderwijstijd. Deze horizontale verantwoording heeft vooral betrekking op de planning (roostervrije dagen) en invulling ervan door leraren, de onderwijsactiviteiten (al dan niet gerelateerd aan of opgenomen in het beoordelings- of referentiekader van de Inspectie), opvattingen van ouders en leerlingen over de onderwijsactiviteiten en het beleid ten aanzien van lesuitval. Naast toezicht op de naleving van de urennorm krijgt de Inspectie de taak erop toe te zien dat de horizontale dialoog over onderwijstijd op orde is.

¹ Rijksoverheid, (juni, 2022), Werkagenda: Samen voor het beste onderwijs. Geraadpleegd van Werkagenda Samen voor het beste onderwijs | Rapport | Rijksoverheid.nl

2.1.2 Modernisering en vereenvoudiging van de normen voor onderwijstijd in het vo (Wetswijziging 2025)

In het Nationaal Onderwijsakkoord van september 2013 wordt gepleit voor een verdere versimpeling van de wettelijke kaders rondom onderwijstijd. In september 2014 volgde een nieuw voorstel voor de wetswijziging. Deze wet is in werking getreden op 1 augustus 2015 (Stb. 2015, 148, 219). Er werd *niet* getwijfeld aan het *belang* van wettelijke normen voor onderwijstijd; deze bieden een kader voor de omvang van een onderwijsprogramma, ruimte voor onderwijskwaliteit, en houvast. Echter, de wettelijke kaders onderwijstijd die tot dan toe golden bleken niet op een *heldere* en *flexibele* wijze aan te sluiten op deze drie doelstellingen. Scholen krijgen vanaf dat moment meer vrijheid in de keuzes: in plaats van een urennorm per jaar is er een urennorm *per opleidingsprogramma* en in plaats van onderwijstijd voor iedere leerling is er onderwijstijd *voor programma's* vastgesteld met meer ruimte voor doorlopende leerlijnen en maatwerk en meer organisatorische flexibiliteit, haalbaarheid en werkdrukverlichting. De wet heeft de volgende kenmerken:

1. Het onderwijsprogramma vmbo betreft 3.700 uur in totaal, het onderwijsprogramma havo betreft 4.700 uur in totaal, en het onderwijsprogramma vwo betreft 5.700 uur in totaal (voor praktijkonderwijs en de uitstroomprofielen arbeidsmarkt en dagbesteding in het speciaal onderwijs geldt een urennorm per jaar (1.000 uur)). Scholen mogen deze lesuren zelf verspreiden (incl. de duur van een lesuur bepalen) over de 4 (vmbo) 5 (havo) of 6 (vwo) leerjaren (uitgaande van tenminste 189 onderwijsdagen per schooljaar), en hanteren daarbij dus een meerjarig onderwijsplan.
2. (Groepen) leerlingen binnen hetzelfde onderwijsprogramma kunnen nu, op pedagogische-didactische gronden, van elkaar verschillen in lesrooster, zowel in het totale aantal uren onderwijs, in het aantal uren onderwijs voor een vak als in de invulling onderwijsactiviteit van een vak. Niet iedere leerling heeft dezelfde onderwijstijd nodig, en zo kan er ook ruimte worden geboden aan extra ondersteuning en extra uitdaging.
3. Een eventueel onderscheid in tijd voor standaard lessen en maatwerklessen vervalt.
4. Lesuitval, waarvoor scholen al sinds schooljaar 2013-2014 verplicht beleid moeten voeren, kan, met goedkeuring van de medezeggenschapsraad, nu ook opgevangen worden in een ander schooljaar.
5. Het aantal onderwijsdagen (en onderwijsvrije dagen) per jaar is ongewijzigd, doch wel inzichtelijker gemaakt door het minimumaantal dagen onderwijs als uitgangspunt te nemen: ten minste 189 dagen per jaar (vanuit 364 dagen - 104 weekenddagen - 71 onderwijsvrije dagen).

Onder deze wetgeving kunnen meer onderwijsactiviteiten volledig meegeteld worden, bijvoorbeeld projecten, (onderzoeks-)opdrachten, keuzewerktijd, ICT-ondersteund onderwijs, stages of maatschappelijke diensttijd et cetera. Voor de invulling van onderwijstijd blijven de drie eerdergenoemde criteria gelden. De MR moet instemmen met de invulling van onderwijstijd en met het beleid ten aanzien van lesuitval en de planning van onderwijsvrije dagen.

In de eind 2015 verschenen gespreksnotitie 'Wat telt mee als onderwijstijd' wordt nogmaals uiteengezet wat bedoeld wordt met onderwijstijd en welke beleidsruimte scholen hierin hebben. Voor scholen en medezeggenschapsraden biedt deze notitie een basis om het gesprek over onderwijstijd te voeren en scholen meer bewust te maken van de mogelijkheden die zij zelf hebben om onderwijstijd zodanig toe te passen dat leraren ook voldoende ontwikkeltijd krijgen. De in 2018 verschenen brochure 'Ontdek de ruimte' geeft informatie over de regels voor tijdsbesteding in het voortgezet onderwijs om het onderwijs zo te organiseren dat het aansluit bij de visie van de school. De brochure vertelt hoeveel uren de leerlingen onderwijs moeten krijgen, wat ze in die tijd leren en hoe de school zich verantwoordt over de kwaliteit.

Al sinds 2012-2013 vormt onderwijstijd onderdeel van het *risicogericht toezicht van de Inspectie*. In de memorie van toelichting staat hierover: *'De Inspectie zal op een school pas specifiek naar onderwijstijd kijken, wanneer de kwaliteit van die school onder de maat is, en/of er sterke signalen zijn dat de onderwijstijd er niet op orde is, bijvoorbeeld wanneer ouders klagen dat er veel minder onderwijstijd (dagen of uren) is gerealiseerd dan is afgesproken en vastgelegd in de schoolgids. Als de Inspectie sterke signalen ontvangt dat op een school niet verantwoord met de in dit wetsvoorstel geboden ruimte wordt omgegaan, kan dit voor de Inspectie aanleiding zijn om hierover met de school het gesprek aan te gaan en indien nodig de school een verscherpt toezicht-regime op te leggen'* (kst-34010-3, p. 8).

Een belangrijke rol bij de invulling van onderwijstijd is sinds de invoering van de wet in 2015 (Stb. 2015, 148, 219) weggelegd voor de *medezeggenschapsraad*. De MR heeft instemmingsrecht op de invulling van de onderwijstijd, het beleid ten aanzien van lesuitval en de dagen waarop de school geen onderwijs verzorgt. In de wet is bepaald dat scholen jaarlijks verantwoording afleggen door middel van een overzicht van de geprogrammeerde en gerealiseerde onderwijstijd, bijvoorbeeld via Vensters voor Verantwoording (Scholen op de Kaart). Dit houdt in dat op schooljaarniveau inzichtelijk moet worden gemaakt hoeveel onderwijstijd per opleiding (vmbo, havo, vwo) cumulatief wordt geprogrammeerd en is gerealiseerd.

2.1.3 Onderwijstijd en lerarenbeleid

In het kader van de normen voor onderwijstijd zijn sinds 2015 verschillende moties ingediend waarin de onderwijs- en ontwikkeltijd in verband worden gebracht met werkdruk van leraren en het lerarentekort in het voortgezet onderwijs^{2,3,4}. Centraal hierin staat de mogelijkheid om de beleidsruimte in de invulling van onderwijstijd te benutten voor het verlagen van de werkdruk en het tegengaan van lerarentekorten. Mede op basis van de eind 2017 aangenomen motie Van Meenen² is er onder andere meer aandacht gekomen voor de realisatie van meer ontwikkeltijd voor leraren en vermindering van de werkdruk. In de Kamerbrief van 16 april 2018 refereert de Minister nogmaals aan de ruimte die scholen hebben binnen de onderwijstijd.⁵ Op basis van discussies over ontwikkeltijd voor leraren en om werkdruk te verminderen is in de CAO VO van 2018-2019 afgesproken dat in het takenpakket van leraren vijftig uur op jaarbasis wordt vrijgespeeld om in te zetten als ontwikkeltijd.⁶

De ruimte die scholen hebben in de invulling en inrichting van onderwijstijd is nog steeds actueel. In de Kamerbrief van 1 juli 2022 over de lerarenstrategie wordt letterlijk aangegeven *‘Nu de tekorten oplopen, kijken meer scholen noodgedwongen naar andere manieren om het onderwijs te organiseren om zo de kwaliteit zo goed mogelijk te borgen. Daarbij lopen zij snel aan tegen een stelsel dat heel strikt is wat betreft regelgeving maar ook in de uitwerking op de scholen, bijvoorbeeld ten aanzien van lesuren.’*⁷ Op 13 december 2022 presenteren de ministers in een Kamerbrief hun strategie om de personeelstekorten in het onderwijs aan te pakken. Hierin is opgenomen *‘Zo willen we dat ruimte in onderwijstijd bijdraagt aan de aantrekkelijkheid van het beroep. Zo draagt dit bij aan het verlagen van de werkdruk en het creëren van ruimte voor de ontwikkeling en professionalisering van het onderwijspersoneel en voor het voorbereiden van lessen ter verbetering van de onderwijskwaliteit.’*⁸ In de motie van 24 november 2022 wordt verzocht om te verkennen *‘in hoeverre een beperking van het aantal uren onderwijstijd in combinatie met keuzes in het curriculum kan bijdragen aan het beperken van het lerarentekort.’*⁴

² motie Van Meenen, 7 december 2017, kst-34775-VIII-87

³ motie van Rog en Van Meenen, 7 november 2019, kst-35300-VIII-52

⁴ motie van Bisschop en Peters, 24 november 2022, kst-36200-VIII-111

⁵ kst-31289-368

⁶ Zie <https://www.vo-raad.nl/nieuws/stand-van-zaken-lestaakreductie-en-ontwikkeltijd> en het rapport van Van de Aa en Harsma (2019). Lestaakreductie en ontwikkeltijd in het vo. Stand van zaken op scholen voorjaar 2019.

⁷ kst-27923-443

⁸ kst-27923-449

Het ‘Werkplan op hoofdlijnen: Samen voor het beste onderwijs’ dat is opgesteld samen met AOb, CNV, FNV, VO-raad, PVVVO, AVS, FVOv, VH en UNL en is gepubliceerd op 13 december 2022 beschrijft een aantal concrete voorgenomen acties ten aanzien van een regionale aanpak, onderwijstijd, bevoegdheden en het opleiden van onderwijspersoneel. Ten aanzien van onderwijstijd is het doel om de ruimte die scholen hierin hebben te laten bijdragen aan (1) de aantrekkelijkheid van het beroep, (2) het verlagen van de werkdruk en (3) het creëren van ruimte voor ontwikkeling en professionalisering van onderwijspersoneel en (4) het voorbereiden van lessen ter verbetering van de onderwijskwaliteit. Deze afspraken hebben geleid tot de pilot onderwijstijd VO, waarover in paragraaf 2.1.5 meer. De concrete uitgangspunten in het werkplan met betrekking tot onderwijstijd zijn in deze notitie als volgt geformuleerd [citaat]:

- Onderwijskwaliteit staat voorop en is het leidende principe;
- We trekken zoveel mogelijk samen op maar maken wel onderscheid tussen po en vo;
- We benutten de ervaringen die al zijn/worden opgedaan;
- We stimuleren de inzet van bevoegde vakdocenten in het po;
- We benutten de ruimte die de huidige wettelijke kaders bieden ten aanzien van onderwijstijd beter;
- Vrijgekomen tijd draagt bij aan werkdrukvermindering en kwaliteitsverbetering (tijd voor professionalisering en voor/nabereidingstijd van lessen);
- De vrijgekomen tijd draagt bij aan het bieden van maatwerk aan een deel van de leerlingen.

2.1.4 Inventarisatie invulling onderwijstijd

In 2024 heeft ResearchNed in opdracht van het ministerie van OCW een inventarisatieonderzoek uitgevoerd naar de invulling van onderwijstijd in het voortgezet onderwijs.⁹ Zoals de naam al zegt ging het hier om een brede inventarisatie van wat scholen reeds doen met de beschikbare ruimte binnen de wettelijke kaders van onderwijstijd en deze inventarisatie was niet verbonden aan de pilot. Deze inventarisatie gaf het beeld dat er veel variatie is in wat scholen doen met de ruimte binnen de wettelijke kaders van onderwijstijd, maar dat er ook veel vergelijkbare invullingen worden gegeven, die veelal voortkomen uit de schoolvisie. Het borgen van de kwaliteit blijkt soms een uitdaging vanwege de veelheid aan mogelijkheden waaruit een keuze moet worden gemaakt, die zo goed mogelijk aansluit bij wat de leerlingen nodig hebben. De adviezen die respondenten aan andere scholen geven gaan over inhoudelijke invulling van onderwijstijd, maar met name over het ontwikkel- en invoeringsproces en de lessen die daaruit zijn geleerd; maak beslissingen vanuit de schoolvisie en creëer betrokkenheid en gezamenlijke verantwoordelijkheid binnen de school. Ruimte voor maatwerk komt naar voren als belangrijke factor voor zowel onderwijskwaliteit, aantrekkelijkheid van het beroep van leraar als de leerprestaties en motivatie. Leraren zijn in een deel van de gevallen niet tevreden over ‘de match’ tussen de ideeën op papier en wat zij daadwerkelijk in de praktijk kunnen realiseren. Werkdruk speelt daarbij een rol, ook wordt genoemd dat meer ondersteuning en coaching om toe te groeien naar een veranderende rol wenselijk is.

2.1.5 Opzet van de pilots

De hierboven genoemde inventarisatie is uitgevoerd naar aanleiding van de Werkagenda bij het onderwijsakkoord (2022).¹⁰ Uit diezelfde werkagenda komt ook de pilot onderwijstijd voort; een initiatief van het ministerie van OCW, de onderwijsbonden en de VO-raad. Deze tweejarige pilot is opgezet vanuit de sector zelf en de uitvoeringsfase loopt gedurende de schooljaren 2024 - 2025 en 2025 - 2026. De deelnemende scholen gaan binnen de pilot het aantal lessen verminderen. De vrijgekomen tijd is daarbij specifiek beschikbaar voor lesvoorbereiding en ontwikkeling. Met deze aanpak worden drie doelen nagestreefd; Het *verbeteren van de leskwaliteit* door leraren meer tijd te geven voor voorbereiding en ontwikkeling, het *verlagen van de werkdruk* door een betere balans tussen lesgeven en voorbereiden, en het *vergroten van de aantrekkelijkheid van het lerarenberoep* door een werkklimaat dat instroom en behoud van talent stimuleert. Een belangrijke voorwaarde hierbij is dat deze veranderingen niet ten koste gaan van de onderwijskwaliteit.

⁹ Visser, M. de, Luyten, E., Termorshuizen, T., Broek, A. van den. (2024). Inventarisatieonderzoek onderwijstijd voortgezet onderwijs. Onderzoek in opdracht van het ministerie van OCW. Nijmegen: ResearchNed.

¹⁰ Rijksoverheid, (juni, 2022), Werkagenda: Samen voor het beste onderwijs. Geraadpleegd van [Werkagenda Samen voor het beste onderwijs | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

In schooljaar 2024 - 2025 zijn de 'groep 1 scholen' gestart. Zij hebben zich voor februari 2024 aangemeld en in de periode maart-juli kunnen voorbereiden op de uitvoering van lestijdvermindering vanaf september 2024. De 'groep 2 scholen' zijn in schooljaar 2024 - 2025 begonnen met de voorbereidingen op de lestijdvermindering die zij in 2025 - 2026 doorvoeren. Scholen konden zich aanmelden voor de pilot en vervolgens heeft er een selectie plaatsgevonden. Bij de selectieprocedure van de pilotscholen is het aantal deelnemers bepaald op basis van het beschikbare budget voor de ondersteuning, het aantal aanmeldingen en het definitieve ontwerp van de pilot. Ook kregen scholen uit onderwijsregio's (de zogenoemde 'voorlopers') voorrang bij de selectie. Er werd rekening gehouden met de regionale spreiding, bestuursomvang, onderwijssoorten en onderwijsprofielen, om tot een gevarieerde groep deelnemende scholen te komen. Voorwaarden voor deelname waren dat de school *geen* predicaat onvoldoende/zeer zwak had, een professioneel statuut had er instemming was vanuit de medezeggenschapsraad en de school zich voor de gehele looptijd committeerde aan de pilot.¹¹ Ook moesten pilotscholen akkoord gaan met actieve deelname aan monitoring, interview en kennisdeling. De scholen in de pilot opereren binnen het huidige wettelijke kader rondom onderwijstijd.

In de nu lopende uitvoeringsfase van de pilot is er ook ondersteuning en begeleiding beschikbaar voor de scholen, bij bijvoorbeeld het herzien van het curriculum, het meenemen van de organisatie door middel van veranderkundige expertise en ondersteuning vanuit de onderwijsbonden rond de gesprekken met de medezeggenschapsraad. Ook doen scholen mee aan interviewbijeenkomsten via de leernetwerken die worden gevormd door pilotscholen in vergelijkbare situaties.¹² Dit 'lerende' karakter is een belangrijk gegeven binnen de pilots. Dit is meerledig; binnen de pilot kunnen scholen op basis van de eigen ervaring gaandeweg de pilots bijsturen, en de pilotscholen leren van elkaar middels de netwerken. Het lerende karakter geldt tot slot voor de pilot als geheel; middels de monitoring worden de geleerde lessen breder verspreid en kunnen niet deelnemende de scholen daar ook hun voordeel mee doen. Elke school heeft een projectgroep met leraren, onderwijsondersteuners en schoolleiders. Deze teams werken aan de plannen en zullen doorlopend evalueren en geleerde lessen omzetten in verbeteringen. Zij zorgen er ook voor dat leerlingen en ouders goed betrokken worden.¹³ De ondersteuning en begeleiding van de scholen bij de pilots wordt uitgevoerd door 1801 Jeugd & Onderwijsadvies. Het monitoringsonderzoek wordt onafhankelijk van deze begeleidende partij uitgevoerd.

2.2 Onderzoeksvragen

Het doel van het onderzoeken van de pilot is te leren wat de effecten van de interventies zijn, om te kunnen wegen of en onder welke voorwaarden deze ontwikkeling verder moet worden nagestreefd. Ook moet de monitor inzicht geven in de randvoorwaarden die nodig zijn binnen een school om aanpassingen in de onderwijstijd succesvol te implementeren. Een derde doel is dat het onderzoek inzicht geeft in eventueel benodigd aanvullend beleid om op een verantwoorde en breed gedragen manier de lestijd te verminderen. Naast deze met name inhoudelijke doelen is er tot slot een procesmatig doel; het onderzoek dient ook te fungeren als inspiratiebron voor scholen om goede voorbeelden over te nemen. Zo kunnen de praktijkervaringen vanuit de sector zelf worden benut om de toekomstige praktijk te informeren. Om het gestelde onderzoeksdoel te bereiken, zijn vijf onderzoeksvragen geformuleerd met bijbehorende deelvragen.

¹¹ Zie [voorwaarden-voor-deelname-selectiecriteria.pdf \(voion.nl\)](#)

¹² Zie [Pilot Onderwijstijd | Voion](#) en [Q&A Pilot Onderwijstijd | Voion](#)

¹³ Zie [Pilot Onderwijstijd: tijd en ruimte voor leraren - Kennisland \(kl.nl\)](#)

1. Welke inhoudelijke en organisatorische keuzes (type interventies) met betrekking tot onderwijstijd zijn er gemaakt binnen de pilot?
 - a. Op welke wijze wordt minder lestijd voor leraren gerealiseerd?
 - b. In welke mate leidt minder lestijd voor leraren tot meer (individuele of collectieve) ontwikkel- en voorbereidingstijd en hoe is dit georganiseerd?
 - c. Wat is het gevolg van minder lestijd voor leraren voor (een andere inrichting van) onderwijstijd voor leerlingen?
 - d. Welke maatregelen zijn genomen om deze gevolgen voor leerlingen op te vangen (bijvoorbeeld differentiatie in onderwijstijd, inzet van andere professionals)?
 - e. Welke keuzes zijn er gemaakt ten aanzien van het curriculum en waarom?
2. Welke processtappen hebben scholen doorlopen?
 - a. Wat zijn werkzame principes uit het proces dat scholen doorlopen om onderwijstijd te verminderen met betrekking tot de voorbereiding, planvorming en uitvoering?
 - b. Welke ondersteuning is georganiseerd voor leraren bij het voorbereiden en ontwikkelen van lessen (bijvoorbeeld de inzet van experts)?
 - c. Wat is de rol van het bestuur en de directie in de voorbereiding, planvorming en uitvoering van de gekozen interventie(s)?
 - d. Wat was de rol van leraren, medezeggenschapsraad, ouders en leerlingen in de voorbereiding, planvorming en uitvoering van de gekozen interventie(s)?
 - e. Wat zijn stimulerende factoren voor een succesvolle invoering van de gekozen interventie(s)?
 - f. Hoe worden deze stimulerende factoren ingezet/gebruikt?
 - g. Tegen welke belemmeringen lopen scholen aan bij de invoering van de gekozen interventie(s)?
 - h. Welke maatregelen zijn genomen om deze belemmeringen op te lossen?
 - i. Welke rol speelt het professioneel statuut in de totstandkoming en de uitvoering van de interventie?
 - j. Op welke wijze beïnvloedt de pilot de professionele ontwikkeling van individuele leraren, teams en secties?
 - k. Op welke wijze beïnvloedt de pilot de schoolorganisatie; de beleidsvorming, de onderwijsvisie, de samenwerking, de cultuur en de structuur?
 - l. Welke randvoorwaardelijke maatregelen zijn er genomen om de interventie mogelijk te maken?
3. Welke effecten zijn er van de pilots op verschillende uitkomstgebieden?
 - a. In welke mate en op welke wijze dragen de gemaakte keuzes t.a.v. ontwikkel- en voorbereidingstijd voor leraren bij aan betere leskwaliteit?
 - b. In welke mate en op welke wijze dragen de gemaakte keuzes t.a.v. vermindering van lestijd voor leraren bij aan verminderde ervaren werkdruk van leraren?
 - c. In welke mate en op welke wijze dragen de gemaakte keuzes t.a.v. vermindering van lestijd voor leraren bij aan het welzijn, werkplezier en commitment van medewerkers, en aan de aantrekkelijkheid van het beroep?
 - d. Welk effect hebben de gemaakte keuzes t.a.v. vermindering van lestijd op de - door leerlingen ervaren - leskwaliteit en de leerresultaten?
 - e. Welk effect hebben de gemaakte keuzes t.a.v. vermindering van lestijd op het welbevinden van leerlingen?
 - f. Welk effect hebben de gemaakte keuzes t.a.v. vermindering van lestijd op kansengelijkheid?
 - g. Welke andere effecten zijn waar te nemen in de school?
4. In hoeverre zijn er - ten aanzien van hoofdvraag 1 t/m 3 - verschillen tussen schooltypen of onderwijsconcepten (bijvoorbeeld praktijkonderwijs, traditioneel onderwijs, vernieuwend onderwijs, vmbo-scholen of scholen met een gemengd aanbod)?

5. Welke lessen zijn er uit de pilots te trekken voor school- en landelijk beleid?

- a. Welke randvoorwaarden dragen bij aan het volgens plan uitvoeren van de pilots (de programma-integriteit)?
- b. Welke belemmeringen in het kader van de pilot onderwijstijd ervaren scholen met betrekking tot de inrichting van de organisatie, strategie en beleid, draagvlak, capaciteit, financiën, etc.?
- c. Welke belemmeringen ervaren scholen vanuit het landelijk beleid (juridische en wettelijke regelgeving) omtrent onderwijstijd?
- d. Welke aanbevelingen op het gebied van (wettelijke) regelgeving en beleid omtrent onderwijstijd komen voort uit de ervaringen en resultaten van de pilot?
- e. Welke aanbevelingen op het gebied van schoolbeleid en organisatie komen voort uit de ervaringen en resultaten van de pilot?

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden, worden diverse onderzoeksmethoden gecombineerd. In het volgende hoofdstuk van deze tussenrapportage lichten we deze nader toe. Deze tussenrapportage richt zich op de eerste resultaten ter beantwoording van onderzoeksvragen 1 en 2. Voor betrouwbare uitspraken over effecten (onderzoeksvraag 3) is de eindmeting (zomer 2026) een belangrijke bron van data. In deze tussenrapportage schetsen we een eerste beeld van de effecten na een jaar, en wijzen we op signalen die om reflectie vragen. Onderzoeksvragen vier en vijf volgen in de eindrapportage van dit onderzoek.

3 Methode

Zoals in hoofdstuk 1 beschreven, combineren we onderzoeksmethoden met elkaar om de vragen goed te kunnen beantwoorden. De aanpak heeft kwalitatieve en kwantitatieve elementen, waarbij we vier soorten analyses onderscheiden. Schematisch ziet het onderzoek er als volgt uit:

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen van de plan-, proces- en effectanalyse zijn via vier online vragenlijsten gegevens verzameld.

Projectgroepvragenlijsten

Twee vragenlijsten zijn afgenomen bij de projectgroep van elke school: een start- en tussenmeting. De contactpersoon van de projectgroep ontving per e-mail een uitnodiging om de online vragenlijsten samen met andere groepsleden in te vullen. De startmeting kon voor projectgroepen uit groep-1-scholen worden ingevuld van november 2024 tot januari 2025, en voor projectgroepen uit groep-2-scholen van september tot oktober 2025. De tussenmeting kon tot nu toe alleen voor projectgroepen uit groep-1-scholen worden ingevuld, namelijk van september tot oktober 2025 (zie Bijlage A en B voor de volledige projectgroepvragenlijsten).

Lerarenvragenlijsten

Leraren van beide schoolgroepen (groep-1- en groep-2-scholen) hebben op twee meetmomenten vragenlijsten ingevuld. De contactpersoon van de projectgroep werd gevraagd deze online vragenlijsten intern door te sturen naar de leraren. Er zijn twee typen vragenlijsten, namelijk: de startmetingvragenlijst en de tussenmetingvragenlijst (zie Bijlage C en D voor de volledige lerarenvragenlijsten). De startmetingvragenlijst bestaat uit een volledige en een verkorte variant, waarbij in de verkorte versie de vragen over de plannen en het proces rondom de pilot zijn weggelaten. Vragen ten behoeve van de effectmeting bleven over.

Bij het eerste meetmoment vulden leraren uit beide schoolgroepen de startmetingvragenlijst in tussen december 2024 en februari 2025. Groep-1-scholen vulden de volledige startmetingvragenlijst in, omdat zij op dat moment al enkele maanden deelnamen aan de pilot. Voor deze scholen geldt dit meetmoment als de *startmeting*. Groep-2-scholen vulden de verkorte versie van startmetingvragenlijst in, omdat zij op dat moment nog niet waren begonnen met de pilot. Voor hen fungeert dit meetmoment daarom als een *voormeting*.

Het tweede meetmoment vond plaats van september tot oktober 2025. Groep-1-scholen vulden tijdens dit meetmoment de *tussenmetingvragenlijst* in, omdat zij op dat moment ongeveer een jaar deelnamen aan de pilot. Groep-2-scholen vulden deze keer de volledige startmetingvragenlijst in, omdat zij op dat moment enkele maanden deelnamen aan de pilot. Voor deze scholen geldt dit meetmoment als de *startmeting*.

3.1 Plananalyse

Het doel van de plananalyse is om antwoord te kunnen geven op de vragen welke inhoudelijke en organisatorische keuzes met betrekking tot onderwijstijd zijn gemaakt binnen de pilot. Hiervoor maken we gebruik van informatie uit de startmeting van de vragenlijst onder projectgroepen uit beide schoolgroepen.

3.2 Procesanalyse

Het doel van de procesanalyse is om in kaart te brengen hoe proces van voorbereiding van de pilot op de scholen (besluitvorming, voorbereiding en planvorming) is verlopen en het proces van invoering te volgen. Hiervoor maken we gebruik van informatie uit de start- en tussenmeting onder zowel de projectgroepen als leraren uit beide schoolgroepen, zodat we zicht krijgen op beide perspectieven op dit proces.

3.3 Effectanalyse

Het doel van de effectanalyse is om in kaart te brengen in welke mate en op welke wijze de pilot van invloed op verschillende uitkomstgebieden op leraar- en leerlingniveau (onderzoeksvraag 3). In deze tussenrapportage ligt de focus op de invloed van de pilot op uitkomsten gemeten onder leraren. Rapportage op leerlingniveau - wat betreft leerprestaties en welbevinden (deelvraag 3d en 3e) - volgt op een later moment, omdat de benodigde gegevens nu nog niet volledig beschikbaar zijn.

De effectanalyse bij leraren heeft betrekking op verschillende uitkomstmaten. Het gaat daarbij om: leskwaliteit, welzijn, ervaren werkdruk, werkplezier en commitment, de aantrekkelijkheid van het beroep van leraren, en ervaren kansengelijkheid voor leerlingen. Daarnaast kan er sprake zijn van overige (onvoorziene) effecten die naar voren komen in de open vragen; ook deze zijn van belang voor een goed begrip van de (werking van de) pilots. Informatie hierover komt uit de vragenlijst die ontwikkeld is voor de projectgroep. We hebben deze uitkomstmaten als volgt geoperationaliseerd:

Deelvraag 3a

Onderwijskwaliteit is gemeten met 10 stellingen die betrekking hebben op lesklimaat (1 stelling), klassenmanagement (3 stellingen), instructie (2 stellingen), afstemming (3 stellingen) en zelfregulerend leren (1 stelling). Er is gebruikgemaakt van een vijfpuntsschaal, die loopt van helemaal oneens tot helemaal eens. De oorspronkelijke scores zijn samengevoegd tot drie categorieën - (helemaal) oneens (1-2), neutraal (3) en (helemaal) eens (4-5) - om de presentatie van de resultaten overzichtelijk te houden.

Deelvraag 3b

Ervaren werkdruk is op twee manieren gemeten. Ten eerste is aan leraren gevraagd de mate van ervaren werkdruk in een normale werkweek aan te geven op een tienpuntschaal (1 = helemaal geen werkdruk, 10 = heel veel werkdruk), waarbij hogere scores een hogere ervaren werkdruk aangeven. Ten tweede is werkdruk gemeten met een selectie van vijf vragen uit de Job Content Questionnaire (een internationale vragenlijst die vaak gebruikt wordt in dit type onderzoek), op een vijfpuntsschaal (1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens).¹⁴ Twee stellingen betreffen vragen over het werktempo en drie stellingen over de hoeveelheid werk. De oorspronkelijke scores zijn wederom omgezet naar drie categorieën.

Deelvraag 3c

Welzijn is gemeten met de vraag of leraren in de betreffende periode door ziekte hebben verzuimd. In de eerste meting had de vraag betrekking op het huidige schooljaar (d.w.z. schooljaar 2024-2025), dat op dat moment drie tot zes maanden onderweg was. Leraren konden het aantal dagen verzuim opgeven of aangeven dat zij niet hadden verzuimd of dat niet willen zeggen. In de tweede meting is gevraagd of zij in de laatste vier maanden van het voorgaande schooljaar (wederom schooljaar 2024-2025) ziekteverzuim hadden gehad. De antwoordopties bij deze tweede meting waren: *nee*, *ja*, *wil ik niet zeggen* of *weet niet*. De periode waarover het ziekteverzuim is bevraagd, is bij beide metingen dus ongeveer gelijk. In de resultaten kijken we naar de leraren die aan hebben gegeven ziekteverzuim te hebben gehad. Belangrijk om te vermelden is dat de metingen betrekking hebben op verschillende periodes waarin ziekteverzuim meer of minder waarschijnlijk kan zijn. De eerste meting vond plaats in de wintermaanden, wanneer ziekteverzuim doorgaans hoger is, terwijl de tweede meting betrekking had op een periode in de zomer.

¹⁴ Geraadpleegd uit: Oerlemans, W. G. M., Bakker, A. B., Vuuren, van, C. V., Veldhoven, van, M. J. C. M., Bekkum, van, P. W. J., Lith, van, P. M. P., Siegert, H. S., Tweehuysen, H., Velde, van de, C., & Wichgers-van Alst, M. G. R. M. (2013). Onder druk: Multidisciplinaire richtlijn Werkdruk. *Arbo: Vakblad over Arbeidsomstandigheden*, 10, 42-45.

Verder zijn de uitkomstmaten *werkplezier* (tevredenheid en motivatie) en *commitment* (inzet en betrokkenheid) gemeten met in totaal vijf stellingen op vijfpuntsschalen. Bij *werkplezier* gaat het om tevredenheid over de huidige werksituatie en met de baan als leraar, en de motivatie om naar werk te gaan. Bij *commitment* is de eigen inzet en betrokkenheid bij het werk bevraagd. Voor al deze uitkomstmaten geldt dat de oorspronkelijke scores (1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens) zijn samengevoegd tot drie categorieën: (*helemaal*) eens (1-2), *neutraal* (3) en (*helemaal*) eens (4-5).

Aantrekkelijkheid van het beroep is gemeten met de vraag of leraren hebben nagedacht om ander werk te zoeken, zowel binnen als buiten het onderwijs, met antwoordopties: *ja* en *nee*. Wanneer leraren aangaven hierover te hebben nagedacht, is aanvullend gevraagd of zij in het afgelopen jaar iets ondernomen hebben om dit voornemen te realiseren, met antwoordopties: *ja* en *nee*. In de resultaten wordt per vraag het percentage leraren dat *ja* antwoordde weergegeven.

Deelvraag 3f

Bij de vragen over *kansengelijkheid* gaat om de ervaren zorgen van leraren in relatie tot de aanpak binnen de pilot, gemeten op een vijfpuntsschaal, voor 15 verschillende groepen leerlingen. Voor dit rapport zijn deze groepen als volgt ingedeeld (tussen haakjes het aantal groepen per indeling):

- Opleidingsniveau ouders: leerlingen met ouders die praktisch of theoretisch zijn opgeleid (2);
- Problematiek: leerlingen uit gezinnen met armoedeproblematiek, problematische thuissituatie, verslavingsproblematiek of psychische problemen (4);
- Migratieachtergrond: leerlingen die in een asielprocedure zitten of afkomstig zijn uit onveilige landen (2);
- Type leerlingen: eindexamenleerlingen, leerlingen in de onderbouw of bovenbouw (3); Leerprestaties: laag- of hoogpresterende leerlingen (2);
- Onderwijssoorten: leerlingen uit vwo, havo, vmbo of pro (1);
- Anders: andere groepen leerlingen, zoals leerlingen die de overstap hebben gemaakt van het speciaal onderwijs naar regulier vo.

De scores op de vijfpuntsschaal - lopend van helemaal mee oneens naar helemaal eens - zijn teruggebracht naar twee categorieën, te weten: *geen zorgen* (1-3) en *wel zorgen* (4-5). In de resultaten richten we ons op het aandeel leraren dat zich zorgen maakt over bepaalde groepen leerlingen. Dit is gedaan vanwege het grote aantal leerlinggroepen en de beperkte meerwaarde van een verdere uitsplitsing (bijvoorbeeld naar neutraal versus (helemaal) eens)

Voor de eindrapportage van het onderzoek zal ook een impactanalyse worden uitgevoerd. Deze is voor de huidige fase van de pilot nog niet aan de orde.

3.4 Respons

Verloop deelname scholen

Initieel namen er 40 scholen in groep 1 en 97 scholen in groep 2 deel aan de pilot. Deze scholen hebben in november 2024 een uitnodiging gekregen om mee te doen aan het onderzoek. Voorafgaand aan het tweede meetmoment in september 2025 heeft een deel van de scholen zich afgemeld. Op dat moment namen er nog 31 scholen in groep 1 en 58 scholen in groep 2 deel aan de pilot.

Plan- en procesanalyse

Van 30 scholen in groep 1 en van 29 scholen in groep 2 heeft de projectgroep de startmetingvragenlijst (al dan niet volledig) ingevuld en van 15 scholen (in groep 1) heeft de projectgroep de tussenmetingvragenlijst ingevuld. Alleen volledig ingevulde vragenlijsten worden meegenomen in de analyses. Daarmee komen we op een bruikbare respons van 48 projectgroepen in de startmeting en 15 projectgroepen in de tussenmeting. Projectgroepen van scholen in groep 1 hebben de startmetingvragenlijst in december of januari van schooljaar 24-25 ingevuld en scholen in groep 2 hebben deze in september van schooljaar 25-26 ingevuld (tabel 3.4.1). Omdat dit voor beide groepen aan de start van de pilot op hun school was, worden deze samen geanalyseerd voor de plan- en procesanalyse.

Tabel 3.4.1 Bruikbare respons projectgroep

	Startmeting	Tussenmeting	Totaal
Groep 1	23	15	38
Groep 2	25	0	25
Totaal	48	15	63

Bron: Startmeting projectgroep groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting projectgroep groep 2 schooljr. 25-26; Tussenmeting projectgroep groep 1 schooljr. 25-26

Het grootste deel van de respondenten binnen de projectgroepen waren schoolleiders, gevolgd door leraren. Daarnaast vulden ondersteuners en anderen die lid waren van de projectgroep mede de vragenlijst in (tabel 3.4.2).

Tabel 3.4.2 Functie binnen projectgroep

	Startmeting		Tussenmeting	
Schoolleider	77%	37	80%	12
Leraar	50%	24	60%	9
Ondersteuner	17%	8	20%	3
Andere deelnemer projectgroep	15%	7	13%	2

Bron: Startmeting projectgroep groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting projectgroep groep 2 schooljr. 25-26 (n=48); Tussenmeting projectgroep groep 1 schooljr. 25-26 (n=15)

569 leraren uit groep 1-scholen en 133 leraren uit groep 2-scholen hebben de startmetingvragenlijst en 184 leraren (uit groep 1) hebben de tussenmetingvragenlijst geopend. Alleen volledig ingevulde vragenlijsten worden meegenomen in de analyses. Voor eerstgenoemde groep zien we een relatief grote uitval. Uit de data blijkt dat het grootste deel hiervan (108 respondenten) werd uitgesloten vanwege de controlevragen aan het begin van de vragenlijst: 'Geef je onderwijs?'; 'Heeft de uitvoering van de pilot betrekking op jouw werk als leraar?'. Vervolgens is ook een aanzienlijk deel (88 respondenten) gestopt met invullen na de vraag 'Behoor je tot de projectgroep?', hoewel dit geen voorwaarde was voor het invullen van de lerarenvragenlijst. De overige uitval bij leraren van groep-1 scholen tijdens de startmeting ligt verspreid over de rest van de vragen. Leraren van scholen in groep 1 hebben in december en januari van schooljaar 24-25 vragen beantwoord over zowel de plan- en procesfase als vragen ten behoeve van de effectmeting. Leraren in groep 2 hebben in schooljaar 24-25 vragen beantwoord ten behoeve van de effectmeting; zij waren immers nog niet begonnen aan de pilot. In september van schooljaar 25-26, bij de start van de pilot op hun school, hebben zij voor het eerst vragen ingevuld voor de plan- en procesfase van de pilot. Voor de plan- en procesanalyse kijken we alleen naar antwoorden op dit deel, daarom wordt de respons van leraren uit groep 2 in schooljaar 24-25 niet weergegeven in tabel 3.4.3. De bruikbare respons uit de lerarenvragenlijsten voor de plan- en procesanalyse komen uit op 403 voor de startmeting en 170 voor de tussenmeting.

Tabel 3.4.3 Bruikbare respons leraren

	Startmeting	Tussenmeting	Totaal
Groep 1	280	170	450
Groep 2	123	0	123
Totaal	403	170	573

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26; Tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26

Van de leraren die de lerarenvragenlijst invulden behoorde in de startmeting 24 procent en in de tussenmeting 16 procent tot de projectgroep. Het merendeel van de leraren die deze vragenlijst heeft ingevuld was dus geen lid van de projectgroep die de pilot op hun school organiseert (tabel 3.4.4).

Tabel 3.4.4 Behoor je tot de projectgroep?

	Startmeting		Tussenmeting	
Ja	24%	98	16%	27
Nee	76%	305	84%	143

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=403); Tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=170)

Effectanalyse

In de effectanalyse zijn de scholen meegenomen waarvan leraren op de twee meetmomenten een vragenlijst hebben ingevuld. Op deze manier kan de ontwikkeling op schoolniveau over tijd worden onderzocht. Vanwege mogelijke wisselingen in het personeelsbestand van scholen gaat het daarbij niet noodzakelijk om dezelfde leraren.

Een belangrijke vraag is in hoeverre de scholen die meegenomen kunnen worden in deze effectmeting, lijken op de scholen die wel zijn gestart met de pilot, maar tussentijds zijn uitgevallen en/of niet hebben deelgenomen aan beide metingen. Dit geeft namelijk informatie over generaliseerbaarheid van de gevonden resultaten: gelden deze alleen voor scholen die niet uitvallen uit de pilot en wel meedoen aan het onderzoek, of zouden dezelfde resultaten bereikt zijn als alle scholen deel hadden genomen?

Op dit moment is het nog niet mogelijk om na te gaan in hoeverre er sprake is geweest van selectieve uitval voorafgaand aan de eerste meting, of van selectieve non-respons op de eerste meting. Dit komt omdat we (nog) geen volledig zicht hebben op de totale groep scholen die mee zou doen aan de pilot en de redenen waarom deze zijn gestopt. Hier gaan we in het eindrapport nader op in. Op dit moment kunnen we wel nagaan of de scholen die op beide meetmomenten deelnamen (en in de analyse worden meegenomen) verschillen in achtergrondkenmerken van alle scholen die het eerste meetmoment deelnamen. Zo kan alvast worden vastgesteld in hoeverre de huidige selectie van deelnemende scholen representatief is voor alle scholen die aan de eerste meting van dit onderzoek hebben meegedaan.

Afname respons tussen eerste en tweede meetmoment

Voor zowel groep 1 als groep 2 is het aantal scholen dat door leraren is gerepresenteerd afgenomen tussen het eerste en tweede meetmoment. Van groep 1 vulden 280 leraren uit 21 scholen tijdens het eerste meetmoment de vragenlijst volledig in, en 207 leraren uit 14 scholen tijdens het tweede meetmoment. Van groep 2 vulden 306 leraren uit 48 scholen tijdens het eerste meetmoment de vragenlijst volledig in, en 92 leraren uit 14 scholen tijdens het tweede meetmoment. De effectanalyse is daarmee gebaseerd op 28 scholen (14 per groep) die op beide meetmomenten vertegenwoordigd zijn.

Gezien de afname tussen het eerste en tweede meetmoment in het aantal scholen dat deelnam aan de vragenlijst, is het belangrijk na te gaan of de scholen die op beide meetmomenten deelnamen (en in de analyse worden meegenomen) verschillen in achtergrondkenmerken van alle scholen die het eerste meetmoment deelnamen. Met behulp van logistische regressieanalyses is daarom per schoolgroep onderzocht of de volledige respons (alle scholen die in de eerste meting door leraren zijn gerepresenteerd) en de geselecteerde respons (scholen die zowel in de eerste als tweede meting door leraren zijn gerepresenteerd) tijdens de eerste meting verschilde op het vlak van leraar kenmerken (fte en onderwijservaring) en schoolkenmerken (onder- of bovenbouw, onderwijsaanbod en achterstandsscore) (zie tabel f.1 in Bijlage F).

Verschillen in achtergrondkenmerken deelnemers en uitvallers

Tussen de scholen die aan beide metingen hebben deelgenomen en scholen die alleen aan de eerste meting hebben deelgenomen zijn geen significante verschillen gevonden in leraar kenmerken (fte of onderwijservaring). De scholen in de effectmeting zijn op dat gebied dus niet anders dan de scholen waar we geen informatie over hebben tijdens het tweede meetmoment. Op schoolkenmerken zijn er wel significante verschillen gevonden bij zowel groep-1- als groep-2-scholen die duiden op selectiviteit. De geselecteerde scholen hebben gemiddeld een significant lagere achterstandsscore dan de volledige respons (groep 1: -21,94, $p < 0.001$; groep 2: -30,44, $p < 0.001$). Bovendien verschillen de geselecteerde scholen significant in onderwijsaanbod vergeleken de volledige respons: ze bieden minder vaak vmbo-basis (groep 1: -6%, $p < 0.001$; groep 2: -16%, $p < 0.001$) en vmbo-kader aan (groep 1: -5%, $p < 0.001$; groep 2: -17%, $p < 0.001$), en vaker havo- (groep 1: 4%, $p = 0.019$; groep 2: 12%, $p = 0.004$) en vwo-onderwijs (groep 1: 4%, $p = 0.027$; groep 2: 10%, $p = 0.019$). Daarnaast is zichtbaar dat de bovenbouwlagen in beide groepen (groep 1: 80%, groep 2: 83%) oververtegenwoordigd zijn. Vanwege de (veel) lagere response bij de groep-2-scholen zijn daar de verschillen het grootst. Samengevat lijkt er dus sprake van enige selectiviteit als het gaat om scholen die zijn geïncludeerd in de effectmeting waarin scholen met een minder kwetsbare leerlingpopulaties en hogere onderwijsniveaus zijn oververtegenwoordigd.

Belangrijk is daarom bij de interpretatie van de uitkomsten van de effectmeting te beseffen dat deze mogelijk een vertekend beeld geven van het daadwerkelijke effect van de pilot. De resultaten zijn vooral gebaseerd op scholen met havo- en vwo-klassen en met gemiddeld lagere achterstandsscores, waardoor resultaten mogelijk niet overeenkomen met wat gevonden zou zijn wanneer alle scholen die aan de eerste meting deelnamen waren meegenomen. Daarbij blijft onduidelijk in hoeverre de resultaten representatief zijn voor alle scholen die met de pilot zijn gestart.

3.5 Data-analyse

Plan- en procesanalyse

De plan- en procesanalyse bestaan uit beschrijvende statistieken en kwalitatieve analyse van open antwoorden van de uitkomsten uit zowel de projectgroep- als lerarenvragenlijst tijdens de start- en tussenmeting. Resultaten van de tussenmeting uit de projectgroepvragenlijst worden tekstueel beschreven en in tabellen weergegeven in de bijlage, waarbij zowel percentages als absolute cijfers worden getoond. Hiervoor is gekozen vanwege de lage bruikbare respons op dit onderdeel, namelijk een N van 15.

Effectanalyse

Daarnaast bestaat de effectanalyse uitsluitend uit beschrijvende statistieken. Daarbij onderscheiden we twee meetmomenten en twee schoolgroepen (groep 1 en groep 2). De resultaten worden voornamelijk weergegeven in percentages. Alleen voor de vraag over ervaren werkdruk van leraren rapporteren we gemiddelden, de bijbehorende standaardfouten en de significantiewaarden van verschillen over de tijd.

Er wordt in de analyses geen rekening gehouden met andere kenmerken die mogelijk van invloed zijn op de uitkomstmaten; het gaat om een directe beschrijving van de geobserveerde patronen. We kunnen ook niet vaststellen in hoeverre de antwoorden op verschillende meetmomenten per school afkomstig zijn van dezelfde leraren. Het gaat uitsluitend om *dezelfde* scholen.

4 Resultaten

In dit hoofdstuk gaan we in op de tussentijdse uitkomsten van het onderzoek, op basis van de data die tot en met oktober 2025 zijn verkregen. Dit betekent dat er waar het gaat over de praktijkervaringen nu met name informatie voorhanden is vanuit de groep 1 scholen. We beantwoorden in dit hoofdstuk onderzoeksvraag 1 en 2 (plannen en processen) *voor de huidige fase*. Na afronding van het onderzoek (eind 2026) vullen we de beantwoording aan, op basis van gegevens van beide pilotjaren. We schetsen in deze tussenrapportage ook een eerste beeld van de uitkomsten van de effectanalyse. We maken hierbij de kanttekening dat het gaat om effecten op een derde van de pilotscholen (alleen de groep 1 scholen), na een looptijd van 1 jaar. We benadrukken daarnaast dat effecten die tussentijds worden gevonden mogelijk niet blijvend zijn of dat effecten die nu niet gevonden worden, mogelijk wel ontstaan (of pas zichtbaar worden) na een langere looptijd van de pilots, en met meer deelnemende scholen in de uitvoeringsfase. We hechten eraan dat de informatie over de tussentijdse effecten met voorzichtigheid wordt geïnterpreteerd en (indien van toepassing) gecommuniceerd.

Dit hoofdstuk is opgebouwd uit drie onderdelen. Allereerst gaan we in op de uitkomsten van de plananalyse. We doen dat aan de hand van onderzoeksvraag 1 en de bijbehorende subvragen. In paragraaf 4.2 gaan we in op de uitkomsten van de procesanalyse, aan de hand van onderzoeksvraag 2 en de bijbehorende subvragen. Paragraaf 4.3 is ook volgens deze opzet uitgewerkt en heeft betrekking op de eerste uitkomsten van de effectanalyse. In een aantal gevallen worden twee subvragen in eenzelfde paragraaf beantwoord. In die gevallen worden eerst beide subvragen weergegeven en vervolgens gecombineerd beantwoord.

4.1 Uitkomsten plananalyse

Bij de uitkomsten van de plananalyse gaan we in op de eerste onderzoeksvraag, met bijbehorende deelvragen: *Welke inhoudelijke en organisatorische keuzes (type interventies) met betrekking tot onderwijstijd zijn er gemaakt binnen de pilot?*

- a. Op welke wijze wordt minder lestijd voor leraren gerealiseerd?

Allereerst vatten we hier samen welke informatie de projectgroepen hebben aangeleverd over de inhoudelijke en organisatorische keuzes die zijn gemaakt binnen de pilot. Scholen kiezen voor uiteenlopende aanpakken, die variëren in schaal, doelgroep en doelstelling. Een veelvoorkomende maatregel is het verkorten van lesuren. Lessen worden bijvoorbeeld teruggebracht van 60 naar 50 of 45 minuten, en soms zelfs tot 30 minuten. Sommige scholen hanteren een cyclisch rooster waarbij reguliere weken worden afgewisseld met verkorte lesweken, zoals een 4-weken regulier rooster gevolgd door een week met kortere lessen. Andere scholen plannen structureel kortere lesdagen, bijvoorbeeld door op dinsdagmiddag geen lessen te geven en deze tijd te gebruiken voor onderwijsontwikkeling.

Een tweede veelvoorkomende aanpak is het herstructureren van het lesrooster. Zo zijn er scholen die het aantal verplichte basislessen verminderen ten behoeve van keuzelessen of maatwerkuren. Op sommige scholen garandeert het rooster een vast minimum van 25 lesuren per week, waarbij het aanbod wordt verdeeld over vaklessen, multidisciplinaire lessen, mentoraat en persoonsgericht leren. Ook worden keuzewerktijdduren facultatief gemaakt, waardoor leerlingen meer autonomie krijgen in hun leerproces. Daarnaast is er veel aandacht voor vakoverstijgend en thematisch onderwijs.

Verschillende scholen koppelen vakken aan elkaar binnen projecten of themaweken, zoals Geletterdheid, Burgerschap of Kunst & Cultuur. Dit leidt tot minder afzonderlijke lesuren per vak, maar meer geïntegreerde leeractiviteiten. In sommige gevallen worden vakken zoals Nederlands geïntegreerd in het beroepsgerichte programma, waarbij docenten gezamenlijk lesgeven om de einddoelen binnen een relevante context te behalen.

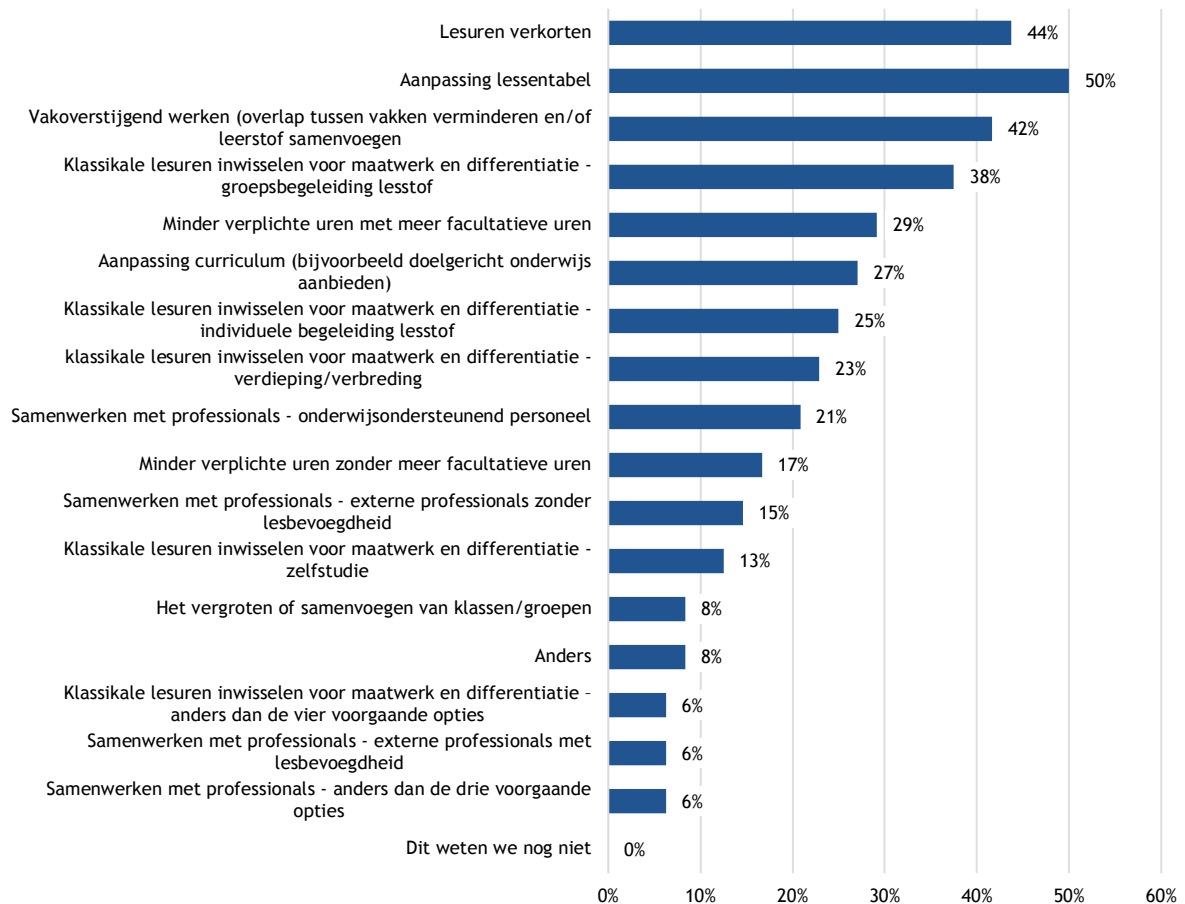
Vrijgekomen tijd door kortere lessen of lesuitval wordt vaak ingezet voor curriculumontwikkeling, lesverbetering en professionalisering. Sommige scholen organiseren hiervoor vaste studiemiddagen of dagdelen waarop geen reguliere lessen plaatsvinden. Ook zijn er initiatieven waarbij docenten meerdere vakken geven aan dezelfde klas, zodat er meer ruimte ontstaat voor lesvoorbereiding en begeleiding.

Wat betreft differentiatie en maatwerk voor leerlingen, bieden scholen extra ondersteuning of verdieping aan op basis van individuele behoeften. Dit gebeurt bijvoorbeeld via banduren midden op de dag, waarin leerlingen kunnen kiezen voor extra lessen, huiswerkbegeleiding of verrijking. In sommige gevallen wordt de onderwijstijd juist vermeerderd voor specifieke leerlingen om hen op het gevraagde niveau te krijgen.

Sommige scholen houden de pilot kleinschalig, bijvoorbeeld door slechts enkele vakken samen te laten werken gedurende een korte periode. Andere scholen kiezen voor bredere implementatie, zoals het invoeren van activiteitenweken voor de hele school of het herontwerpen van de lessentabel voor alle leerjaren. Een ander voorbeeld is de mogelijkheid voor leerlingen in het laatste jaar van de onderbouw om vakken af te sluiten vóór de meivakantie, zodat ze zich daarna kunnen richten op hun gekozen vakkenpakket.

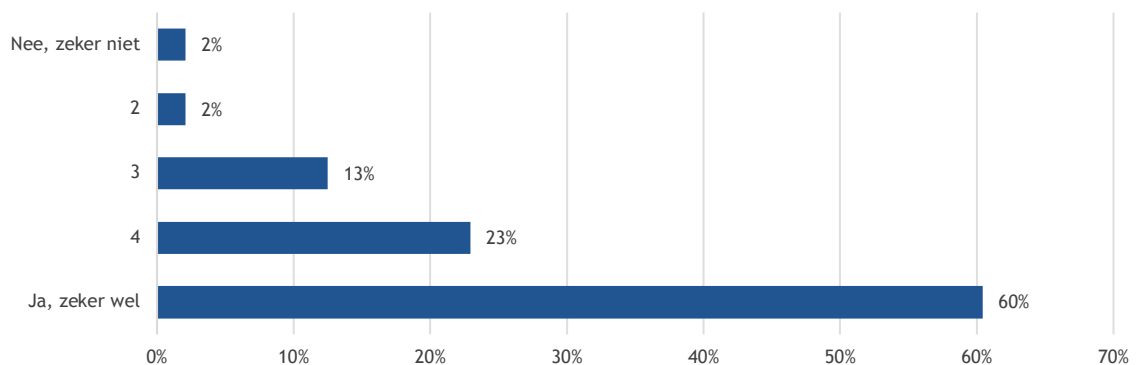
Nadat projectgroepen hun aanpak in eigen woorden hadden beschreven, is hen gevraagd welke kenmerken de gekozen aanpak het best karakteriseren (figuur 4.1.1). De meest van toepassing zijn de kenmerken het verkorten van lesuren, een aanpassing van de lessentabel, vakoverstijgend werken en klassikale lesuren inwisselen voor maatwerk en differentiatie door middel van groepsbegeleiding bij de lesstof. Deze kenmerken gelden elk voor 38 tot 50 procent van de pilotaanpakken die scholen hebben gekozen, zoals weergegeven in figuur 4.1.1. Andere kenmerken zijn minder vaak van toepassing. Zestig procent van de projectgroepen die de vragenlijst hebben ingevuld geeft hun aanpak een goede kans van slagen (figuur 4.1.2). Vier procent heeft serieuze twijfels en scoort een 1 of 2 op de voorgelegde vijf puntsschaal.

Figuur 4.1.1 Waar heeft deze aanpak betrekking op?

Bron: Startmeting projectgroep groep 1 schooljr. 24-25; startmeting projectgroep groep 2 schooljr. 25-26 (n=48)

Figuur 4.1.2 Geeft u de aanpak met betrekking tot onderwijstijd een goede kans van slagen?

Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

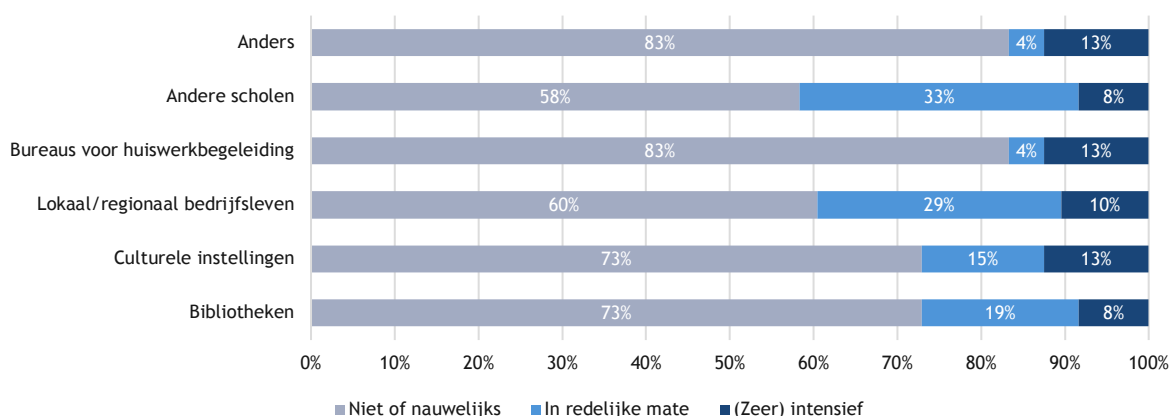
Omvang van de lestijdvermindering

Aan de projectgroepen is gevraagd hoeveel lestijdvermindering zij realiseren met hun gekozen aanpak binnen de pilot. Hierin zit veel variatie tussen de scholen. De minimale opgegeven lestijdvermindering is namelijk nul minuten en het maximum ruim twintig uur per week. De mediaan ligt op 3 uur en het gemiddelde op 5 uur lestijdreductie per week. Relatief gezien ten opzichte van de oorspronkelijke lestijd ligt de mediaan bij een lestijdvermindering van 14 procent en het gemiddelde op 24 procent. Dit is een op het oog forse lestijdvermindering; de realiteit is echter genuanceerder. De getalsmatig hoge lestijdvermindering kan mogelijk worden verklaard door de veel gekozen aanpak van het verkorten van lesuren. Een lesuur van 50 minuten met 10 minuten inkorten levert namelijk al een lestijdreductie van 20 procent op (dit is een fictief voorbeeld). De projectgroep kon een toelichting geven bij de opgegeven lestijdvermindering. Hieruit komen verschillende manieren naar voren waarop lestijd wordt gereduceerd en ingevuld. De meest voorkomende aanpak is het verkorten van lesuren, bijvoorbeeld van 50 naar 45 minuten of van 70 naar 60 minuten, soms gecombineerd met verkorte lesweken of dagen waarin lessen slechts 30 minuten duren. Daarnaast passen scholen hun roosters aan door het aantal lesuren per week te reduceren (bijvoorbeeld van 31 naar 24 lessen) of door continu-roosters in te voeren waarbij de schooldag eerder eindigt en naschoolse programma's worden aangeboden. Daarnaast gaf een aantal respondenten aan dat de vraag voor hen moeilijk in te vullen was, bijvoorbeeld omdat het lastig omrekenen is van lesuren naar klokuren, omdat de lestijdvermindering voor leerlingen verschilt of omdat de lestijdvermindering bij hen niet per week geregeld is maar op een aantal specifieke momenten in het jaar verwerkt is. Mogelijk zijn dit voorbeelden van scholen die de grootste hoeveelheden lestijdvermindering hebben opgegeven. Dit zou dan om een aantal piekmomenten verdeeld over schooljaar kunnen gaan.

De pilot kan betrekking hebben op de gehele school, of op een deel van de leerlingen, vakken of leerjaren. Voor 67 procent van de deelnemende scholen heeft hun gekozen aanpak betrekking op de hele school, 29 procent zet de lestijdvermindering niet schoolbreed in en 4 procent wist het ten tijde van de startmeting nog niet. Van de 14 scholen die hun aanpak niet schoolbreed inzetten heeft de lestijdvermindering bij tien scholen betrekking op specifieke groepen leerlingen, bij vier op specifieke vakken en bij vijf op specifieke leerjaren. Er kan overlap bestaan tussen deze categorieën.

Scholen is ook gevraagd met welke externe partijen zij samenwerken in het onderwijs binnen de pilot. Van (zeer) intensieve samenwerking is beperkt sprake: voor elk van de onderscheiden samenwerkingspartners (inclusief de optie 'anders') geeft slechts acht tot dertien procent van de scholen aan dat dit het geval is (figuur 4.1.3).

Figuur 4.1.3 In hoeverre werkt u in het onderwijs binnen de pilot samen met onderstaande externe partijen?

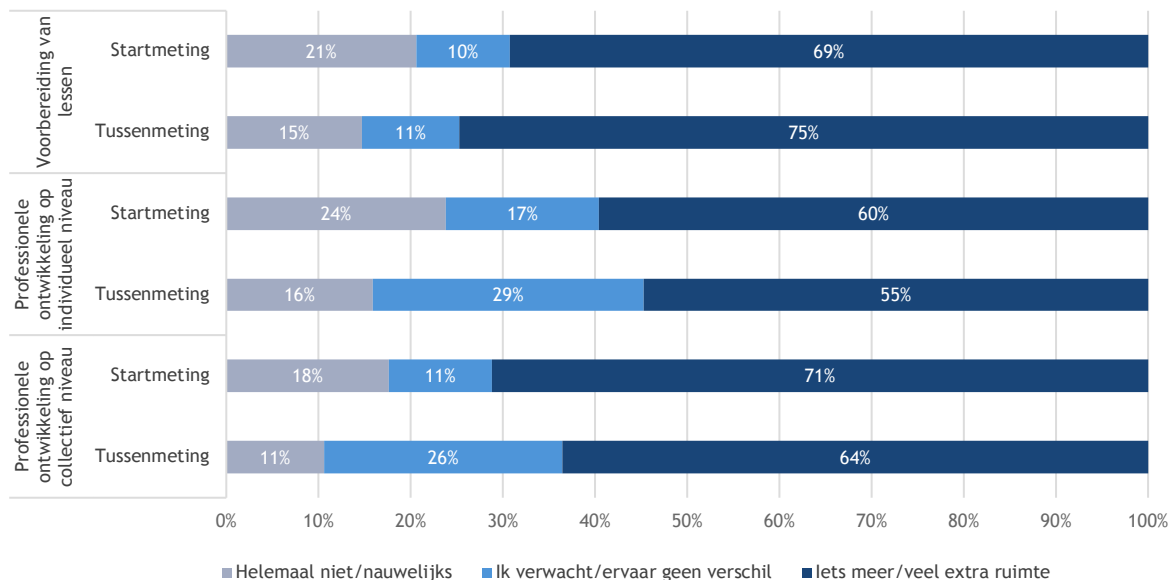
Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

- b. In welke mate leidt minder lestijd voor leraren tot meer (individuele of collectieve) ontwikkel- en voorbereidingstijd en hoe is dit georganiseerd?

De projectgroepen hebben aangegeven in hoeverre zij verwachten dat de ontwikkel- en voorbereidingstijd voor leraren zal toenemen als gevolg van de lestijdvermindering. Wat betreft de ontwikkeltijd zijn er enkele scholen die geen of een geringe toename verwachten. De maximaal verwachte toename in ontwikkeltijd is 7,5 uur per week, het minimum is 0 en het gemiddelde is 2,5 uur per week. Voor de voorbereidingstijd verwacht bijna de helft van de scholen geen toename. De maximaal verwachte toename is hier 6,5 uur per week en gemiddeld genomen verwachten projectgroepen dat de voorbereidingstijd voor leraren met ruim een uur per week zal toenemen door middel van de lestijdvermindering.

Aan leraren is gevraagd in hoeverre zij verwachten (startmeting) of ervaren (tussenmeting) dat de pilot ze extra ruimte biedt voor lesvoorbereiding en professionele ontwikkeling. In figuur 4.1.4 is te zien dat 69 procent van de leraren in de startmeting verwacht dat ze iets of veel meer extra ruimte voor lesvoorbereiding zouden krijgen en dat 75 procent ten tijde van de tussenmeting extra ruimte hiervoor ervaart. Voor professionele ontwikkeling op individueel en collectief niveau werd aan de start van de pilot iets meer extra ruimte verwacht dan tijdens de tussenmeting ervaren werd. Toch geeft meer dan de helft van de leraren aan dat hier extra ruimte voor is gekomen dankzij de pilot.

Figuur 4.1.4 In hoeverre biedt de pilot jou extra ruimte voor...

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=403); tussenmeting leraren groep schooljr. 25-26 (n=170)

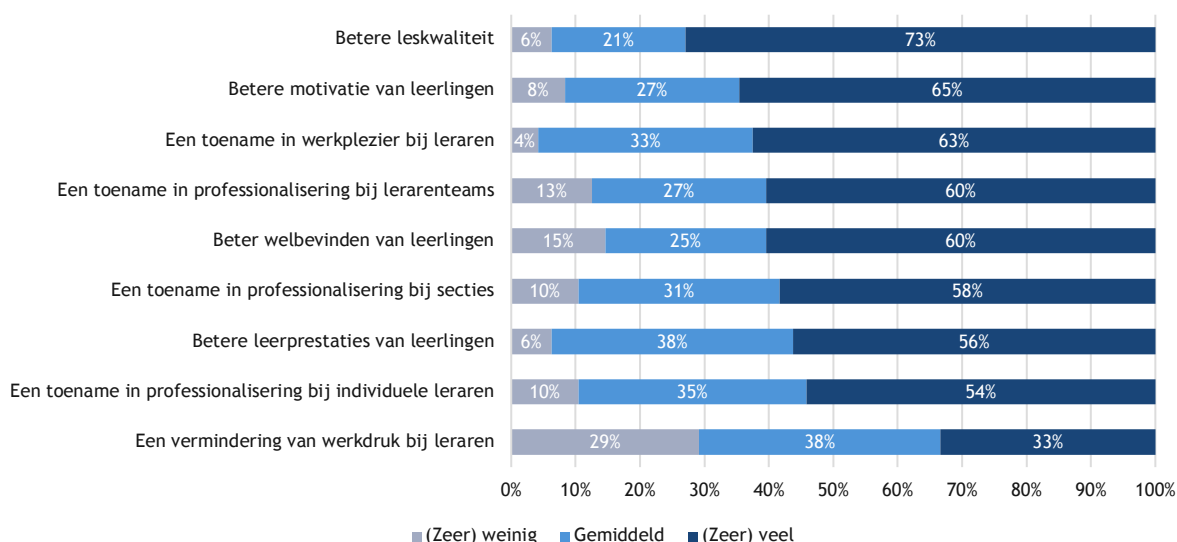
- c. Wat is het gevolg van minder lestijd voor leraren voor (een andere inrichting van) onderwijstijd voor leerlingen?

Aan de projectgroepen hebben we gevraagd naar de gevolgen van de pilot voor de leerlingen en de leraren. We gaan bij de beantwoording van deze subvraag daarom in op beide groepen. Gevraagd naar verwachte positieve gevolgen van de pilot, antwoordt per item steeds meer dan vijftig procent van de projectgroepen dat zij op dit onderwerp een positieve ontwikkeling verwachten (figuur 4.1.5). Een vijfde tot een derde antwoordt 'neutraal' bij de verschillende items en vier tot vijftien procent per item verwacht op het betreffende punt (zeer) weinig positieve ontwikkeling. Het gaat hierbij om verwachtingen op het gebied van betere leskwaliteit, betere motivatie van leerlingen, toename in werkplezier, toename in professionalisering bij teams en bij individuele leraren en betere leerprestaties van leerlingen.

Een uitzondering bij de verwachte positieve ontwikkelingen is de vermindering van werkdruk bij leraren. Daarbij verwacht een kleine dertig procent (zeer) weinig positieve ontwikkeling te zien. Een derde verwacht (zeer) veel positieve ontwikkeling op dit punt, ruim een derde kiest voor de optie ‘neutraal’.

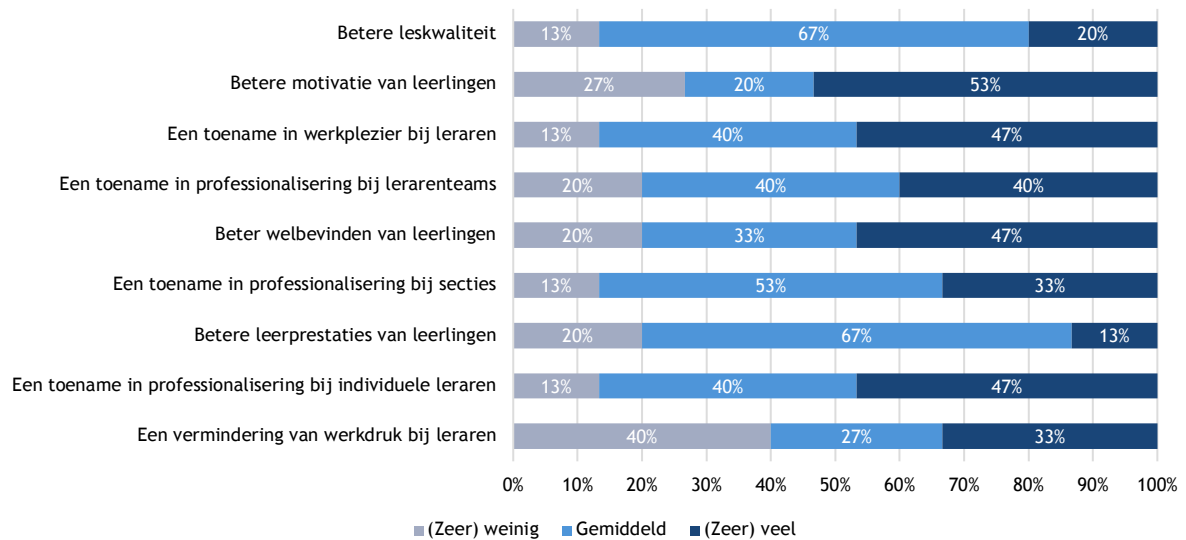
Aan de projectgroepen uit groep 1 is in de tussenmeting opnieuw gevraagd welke positieve gevolgen zij op dat moment al ervaren of nog verwachten van de pilot. Hoewel hier slechts vijftien scholen op antwoorden, ontstaat het beeld dat zij minder positieve resultaten verwachten (figuur 4.1.6). De helft van de scholen verwacht wel (nog steeds) een betere motivatie bij leerlingen. Drie van de vijftien scholen verwachten veel op het gebied van betere leskwaliteit, twee van de scholen verwachten veel op het gebied van betere leerprestaties van leerlingen. Zes scholen verwachten op het moment van de tussenmeting (zeer) weinig positieve ontwikkelingen met betrekking tot vermindering van werkdruk bij leraren, het aandeel scholen dat hierin (zeer) veel verwacht is nog steeds een derde, vergelijkbaar met de verwachting vooraf.

Figuur 4.1.5 In hoeverre verwachten jullie op onderstaande positieve ontwikkelingen door deelname aan de pilot?

Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

Figuur 4.1.6 In hoeverre ervaren jullie op onderstaande positieve ontwikkelingen door deelname aan de pilot?

Bron: Tussenmeting projectgroep groep 1 (n=15)

Een ander aspect van de pilot waar we leraren naar gevraagd hebben, is in hoeverre zij zich voldoende toegerust voelen om de leerlingen goed les te geven en te begeleiden in minder onderwijstijd? Van de leraren van groep 1 en 2 geeft 62 procent bij de start van de pilot op hun school aan, dat dit het geval is. 29 procent voelt zich “niet goed, niet slecht” toegerust en tien procent voelt zich (zeer) slecht toegerust. Na een jaar geeft een iets hoger percentage (15%) aan zich (zeer) slecht toegerust te voelen en een wat lager percentage (23%) antwoordt “niet goed, niet slecht”.

- d. Welke maatregelen zijn genomen om de gevolgen voor leerlingen op te vangen (bijvoorbeeld differentiatie in onderwijstijd, inzet van andere professionals)?

De maatregelen die vooraf zijn genomen om de gevolgen voor leerlingen op te vangen, hebben veelal te maken met differentiatie, blijkt uit de antwoorden op de open vragen. Zo wordt keuzewerktijd ingevoerd, worden er facultatieve uren aangeboden die leerlingen kunnen volgen als zij daar behoefte aan hebben of onderwijstijd wordt voor bepaalde groepen leerlingen juist vermeerderd. In de eindmeting zullen we nagaan of gedurende de looptijd aanvullende maatregelen zijn genomen om de gevolgen voor leerlingen op te vangen.

- e. Welke keuzes zijn er gemaakt ten aanzien van het curriculum en waarom?

De beantwoording van deze subvraag hebben we meegenomen bij de vraag “Op welke wijze wordt minder lestijd voor leraren gerealiseerd?” aan het begin van dit hoofdstuk. Graag verwijzen we naar figuur 4.1.1 en bijbehorende toelichting.

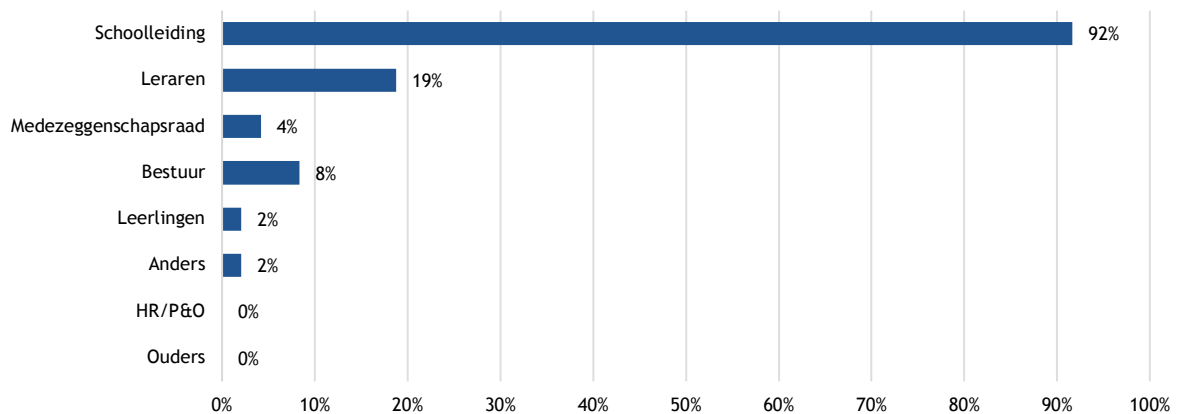
4.2 Uitkomsten procesanalyse

Bij de uitkomsten van de procesanalyse gaan we in op de tweede onderzoeksvraag, met bijbehorende subvragen:

Welke processtappen hebben scholen doorlopen?

Het initiatief voor de pilot lag bij de overgrote meerderheid van de scholen bij de schoolleiding (92%). In twintig procent van de scholen lag dit (ook) bij de leraren. Alle andere actoren worden veel minder vaak genoemd als initiatiefnemer (figuur 4.2.1).

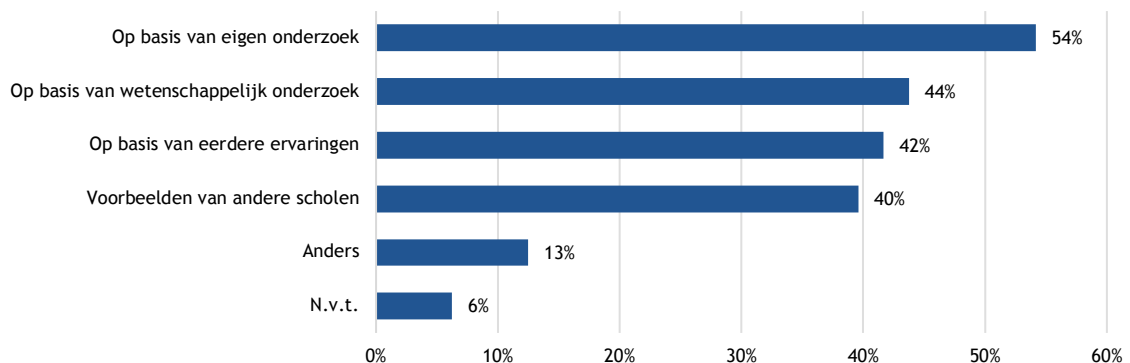
Figuur 4.2.1 Wie heeft op jullie school het initiatief genomen om mee te doen aan de pilot?

Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

Aan de projectgroepen is naast de vraag naar de initiatiefnemer ook de vraag gesteld hoe (op basis van welke bronnen) de keuzes die leidden tot de aanpak tot stand zijn gekomen. Ruim vijftig procent van de respondende scholen heeft hiervoor gebruik gemaakt van eigen onderzoek, ruim veertig procent heeft gebruik gemaakt van wetenschappelijk onderzoek en/of eerdere ervaringen. Ook voorbeelden van andere scholen wordt vaak genoemd als “inspiratiebron” (figuur 4.2.2).

Figuur 4.2.2 Hoe is er voor deze aanpak gekozen?

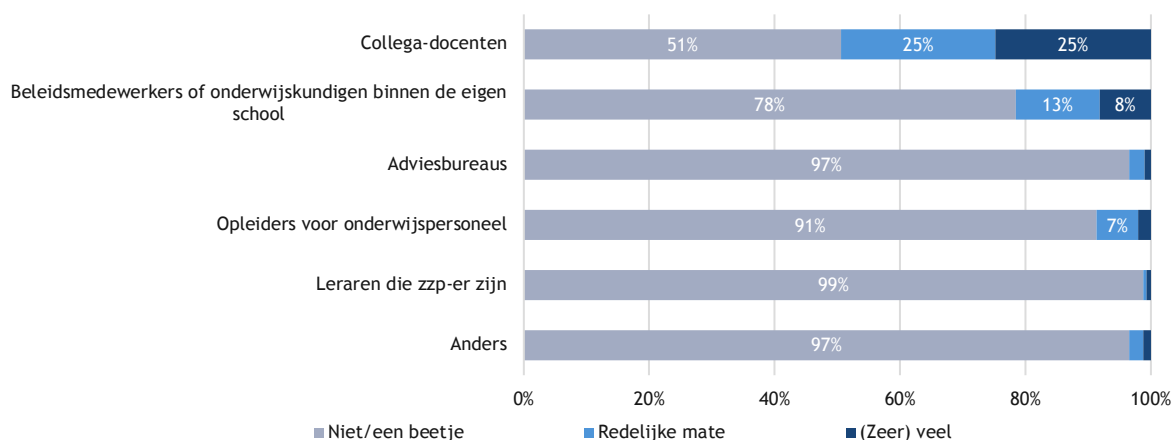

Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

- a. Wat zijn werkzame principes uit het proces dat scholen doorlopen om onderwijstijd te verminderen met betrekking tot de voorbereiding, planvorming en uitvoering?
Deze subvraag kunnen we in de huidige fase van het onderzoek nog niet beantwoorden.
- b. Welke ondersteuning is georganiseerd voor leraren bij het voorbereiden en ontwikkelen van lessen (bijvoorbeeld de inzet van experts)?

Uit figuur 4.2.3 blijkt dat leraren binnen de pilot met name ondersteuning ontvangen van collega-docenten. Een kwart geeft aan dat ze (zeer) veel ondersteuning krijgen van hun collega's en een kwart geeft aan dat dit voor hen in redelijke mate het geval is. Toch geeft ook de helft aan dat ze geen of weinig ondersteuning ontvangen van hun collega's bij het voorbereiden en ontwikkelen van lessen. Ongeveer de vijfde van de leraren wordt hierbij ondersteund door beleidsmedewerkers of onderwijskundigen binnen de eigen school. Ondersteuning van de overige genoemde partijen komt nog minder voor. Daarnaast is specifiek gevraagd of leraren bij de aanpak binnen de pilot meer ondersteuning krijgen van een onderwijsassistent dan voorheen. Voor de meesten (76%) is dit niet het geval. Een klein deel (12%) krijgt iets of veel meer ondersteuning van een onderwijsassistent en de overige 11 procent weet dit (nog) niet op het moment van de startmeting.

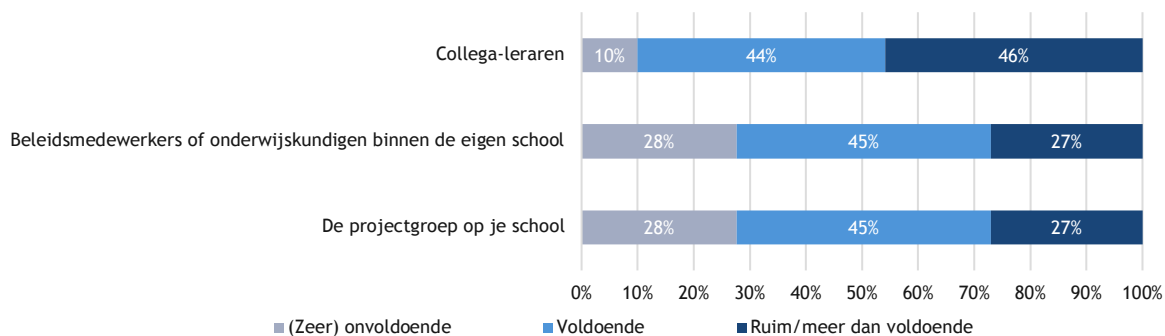
Figuur 4.2.3 In hoeverre ontvang jij binnen de pilot ondersteuning van de volgende personen/partijen bij het voorbereiden en ontwikkelen van je lessen?

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=403)

Bijna vijftig procent van de leraren die ondersteuning krijgen bij het uitvoeren van de pilot, ervaren de ondersteuning op het moment van de tussenmeting (dus na een jaar looptijd van de pilot) door collega-leraren als ruim/meer dan voldoende; tien procent ervaart deze als (zeer) onvoldoende. De ondersteuning door beleidsmedewerkers/onderwijskundigen en door de projectgroep op de eigen school, wordt door 27 procent als voldoende en een vergelijkbaar percentage als onvoldoende beoordeeld (figuur 4.2.4).

Figuur 4.2.4 In hoeverre ervaar je voldoende ondersteuning bij het uitvoeren van de pilot door onderstaande personen/partijen?

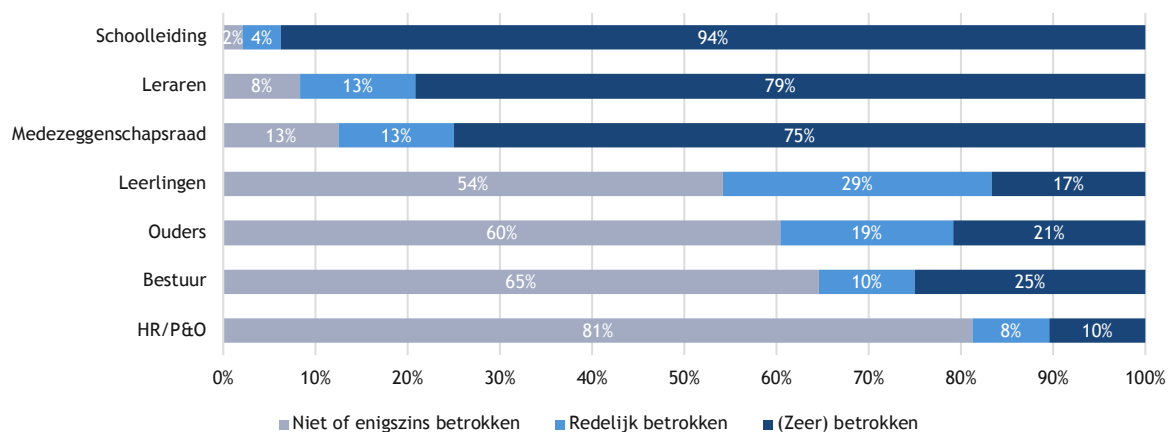
Bron: Tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=170)

Leraren uit groep 2 rapporteren ten tijde van de tussenmeting dat ze slechts in zeer geringe mate gebruik van externe ondersteuning door 1801 Jeugd & onderwijsadvies, coaches die de school inhuurt/aanstelt, adviesbureaus en opleiders voor onderwijspersoneel. Wel geeft 87 procent aan gebruik te maken van andere externe ondersteuning. In veel gevallen hebben zij niet ingevuld om wat voor andere externe ondersteuning het gaat. Voorbeelden die zijn ingevuld zijn “docenten van externe cursussen” en “surveillanten”. Het gemiddeld rapportcijfer dat zij geven voor de externe ondersteuning is een zeven. De beschikbare faciliteiten voor het uitvoeren van de pilot vinden leraren in de tussenmeting ruim of meer dan toereikend (60%); elf procent vindt deze volledig of in bepaalde opzichten ontoereikend.

- c. Wat is de rol van het bestuur en de directie in de voorbereiding, planvorming en uitvoering van de gekozen interventie(s)?
- d. Wat was de rol van leraren, medezeggenschapsraad, ouders en leerlingen in de voorbereiding, planvorming en uitvoering van de gekozen interventie(s)?

Figuur 4.2.1 toont zoals eerder beschreven wie op school het initiatief nam tot deelname aan de pilot. Daarnaast is van diverse groepen gevraagd in welke mate zij betrokken zijn bij de keuzes en de uitwerking van de plannen. Figuur 4.2.5 toont, in het verlengde van het beeld dat is gegeven rondom het initiatief, dat de schoolleiding hierbij vaak betrokken was (94% van de scholen) evenals leraren (79%) en de medezeggenschapsraad (75%). Hoewel de medezeggenschapsraad dus zelden de initiatiefnemer was, was deze wel in driekwart van de gevallen betrokken bij de keuzes en de uitwerking van de plannen. In de lerarenvragenlijst is ook gevraagd naar de mate van betrokkenheid bij het kiezen en uitwerken van de aanpak binnen de pilot. Hierop geeft 12 procent van de leraren aan dat ze zeer actief, 28 procent dat ze redelijk actief en 21 procent dat ze nauwelijks actief, maar wel betrokken waren. De overige 39 procent van de leraren geeft aan dat ze niet betrokken waren bij het kiezen en uitwerken van de pilot. Iets minder dan de helft van de leraren (46%) was (zeer) tevreden over hun rol hierin. Een bijna even groot deel was neutraal en 10 procent was (zeer) ontevreden over hun rol bij het kiezen en uitwerken van de aanpak binnen de pilot.

Figuur 4.2.5 In welke mate zijn onderstaande groepen betrokken bij de keuzes en de uitwerking van de plannen voor de gekozen aanpak in de pilot op jullie school?

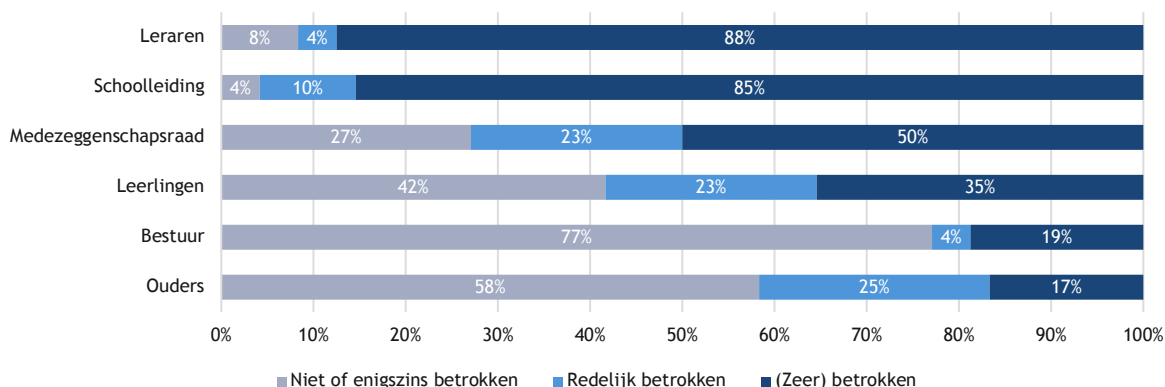

Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

In de lerarenvragenlijst kwamen naast het thema betrokkenheid bij de opzet van de aanpak binnen de pilot, ook vragen over kennisdeling aan bod. De meerderheid van de leraren (78%) geeft aan dat er op hun school aandacht is besteed aan kennisdeling (met leraren) over de keuzes en organisatie van de aanpak. Van deze groep is ruim 60 procent (zeer) tevreden, een derde neutraal en 5 procent (zeer) ontevreden over deze kennisdeling.

Een kleine negentig procent van de projectgroepen geeft aan dat de leraren (zeer) betrokken zijn bij de uitvoering van de pilot (figuur 4.2.6). Ook de schoolleiding is veelal (zeer) betrokken. Ouders en bestuur zijn in respectievelijk 58 en 77 procent van de scholen niet betrokken bij de uitvoering. In de tussenmeting is het patroon in grote lijnen vergelijkbaar (Bijlage E: Overige tabellen en figuren - procesanalyse, tabel E1).

Figuur 4.2.6 In welke mate zijn/worden onderstaande groepen betrokken bij de uitvoering van de plannen voor de gekozen aanpak in de pilot op jullie school?

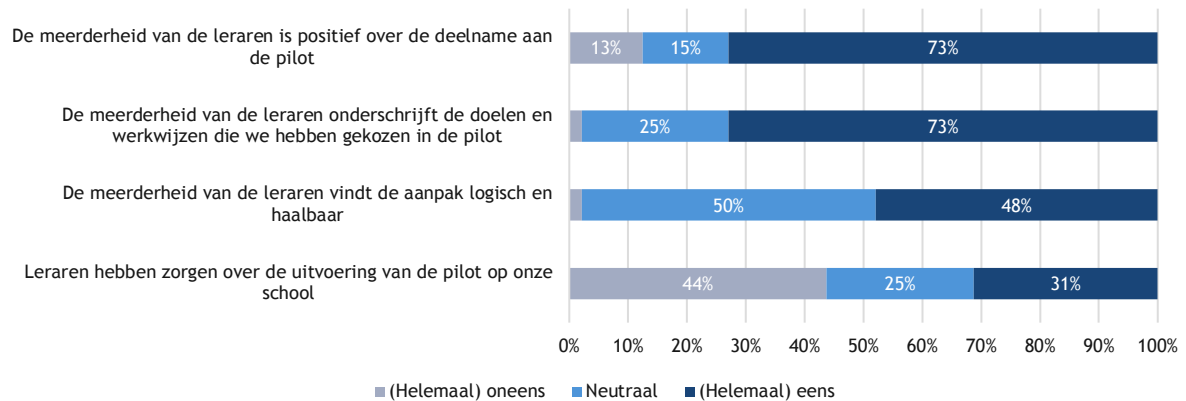

Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

Aan de projectgroepen is ook gevraagd hoe verschillende groepen betrokkenen (ouders, leerlingen en leraren) hebben gereageerd op de gekozen aanpak. In de startmeting was zestig procent van de ouders en leerlingen en ruim zeventig procent van de leraren (het team), volgens de projectgroep, positief. Van de ouders en leerlingen zijn geen negatieve reacties ontvangen, 1 school rapporteert dat het team negatief reageerde. In de tussenmeting lijken de ouders en het team iets minder positief te zijn over de gekozen aanpak. De reactie van de leerlingen is in de tussenmeting vergelijkbaar met de startmeting. De absolute aantallen van uitkomsten van de tussenmeting zijn te vinden in Bijlage E: Overige tabellen en figuren - procesanalyse in tabel E2.

Van de projectgroepen is in de startmeting zeventig procent het (helemaal) eens met de stelling dat de meerderheid van de leraren positief is over deelname aan de pilot en met de stelling dat de meerderheid van de leraren de doelen en werkwijzen in de pilot onderschrijft (figuur 4.2.8). Een lager percentage (48%) is het eens met de stelling dat de meerderheid de aanpak logisch en haalbaar vindt en dertig procent ziet zorgen bij leraren over de uitvoering van de pilot. Daar staat tegenover dat 44 procent het helemaal oneens is met de stelling dat leraren zich zorgen maken. Het beeld in de tussenmeting is vergelijkbaar (Bijlage E: Overige tabellen en figuren - procesanalyse, tabel E4).

Figuur 4.2.7 In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

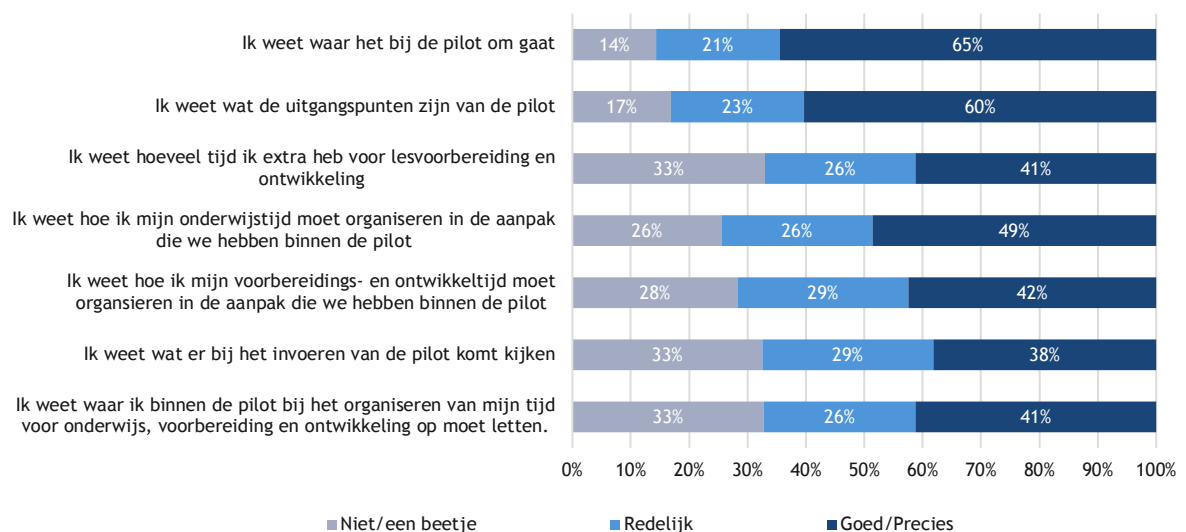
Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

Vijftig procent van de projectgroepen vindt ten tijde van de start van de pilot dat er voldoende tijd is geweest voor een goede voorbereiding. 23 procent vindt de tijd voor voorbereiding onvoldoende. Gevraagd naar de *tevredenheid* over de voorbereidings- en planvormingsfase, geeft 56 procent aan (zeer) tevreden te zijn. Vijftien procent is (zeer) ontevreden, de rest kiest hier voor “neutraal”.

Vijftig procent van de projectgroepen is tevreden over de hoeveelheid tijd die beschikbaar was voor voorbereiding; we hebben daarnaast aan leraren een aantal stellingen voorgelegd over hun betrokkenheid en het inzicht in de pilot zoals zij dat bij de start ervaren. Figuur 4.2.8 toont de uitkomsten. Waar de pilot om draait en wat de uitgangspunten zijn, is over het algemeen (redelijk) bekend bij leraren. Op de andere stellingen rondom de kennis die de leraren hebben over de pilot is het beeld wat meer gemengd. Naast wat de leraren zeggen te *weten* over de pilot, hebben zij ook aangegeven hoe het lukt om dit in de praktijk te brengen, hoewel ze recent waren gestart. Figuur 4.2.9 laat zien dat een kleine vijftig procent aangeeft te kunnen werken volgens de gemaakte afspraken, hetzelfde geldt voor het goed kunnen organiseren van het werk voor de pilot en het makkelijk vinden om volgens de pilot te werken. Op elke stelling scoort rond de dertig procent “bijna nooit/soms”. De overige respondenten antwoorden neutraal op de stellingen.

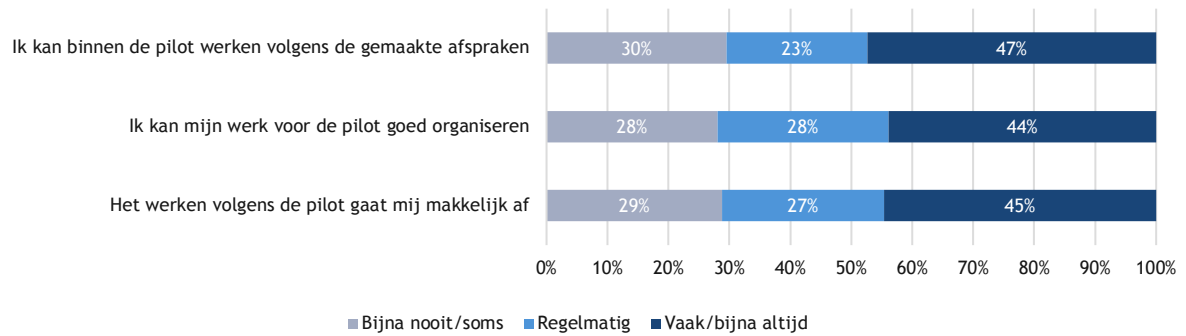
Bij de tussenmeting lijkt de beoordeling van de eigen kennis over de pilot van de leraren uit groep 1 positiever; hogere percentages scoren “goed” (figuur 4.2.10) of “vaak” op de betreffende stellingen (figuur 4.2.11).

Figuur 4.2.8 Stellingen over betrokkenheid en inzicht, startmeting leraren

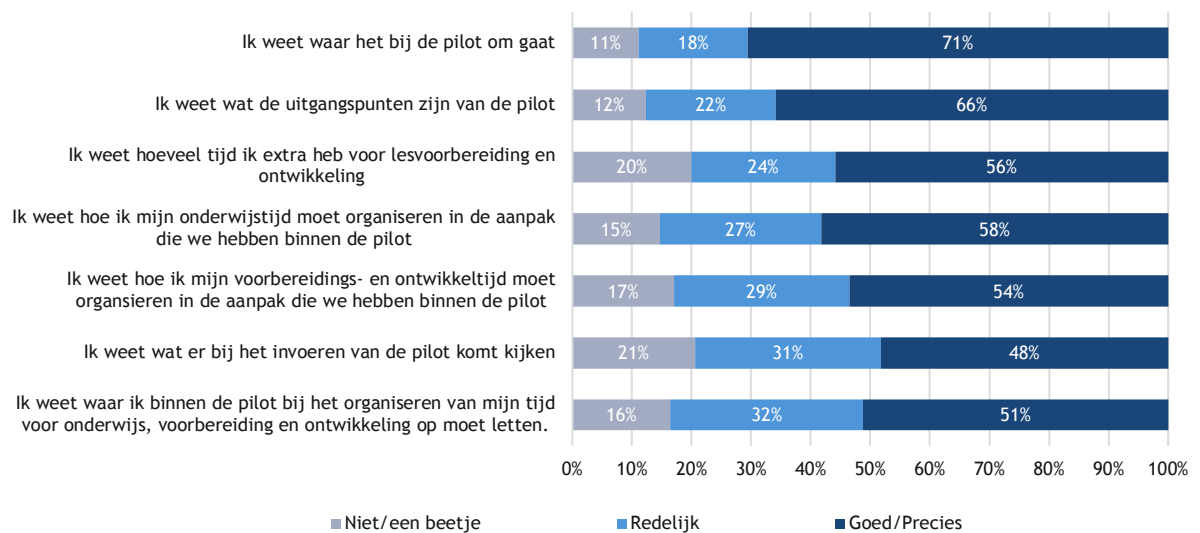
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=403)

Figuur 4.2.9 Stellingen over betrokkenheid en inzicht, startmeting leraren

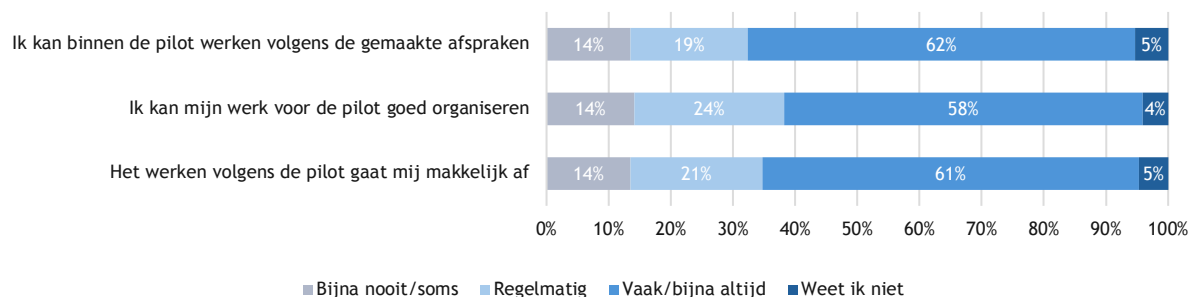
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=403)

Figuur 4.2.10 Stellingen over betrokkenheid en inzicht, tussenmeting leraren

Bron: Tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=170)

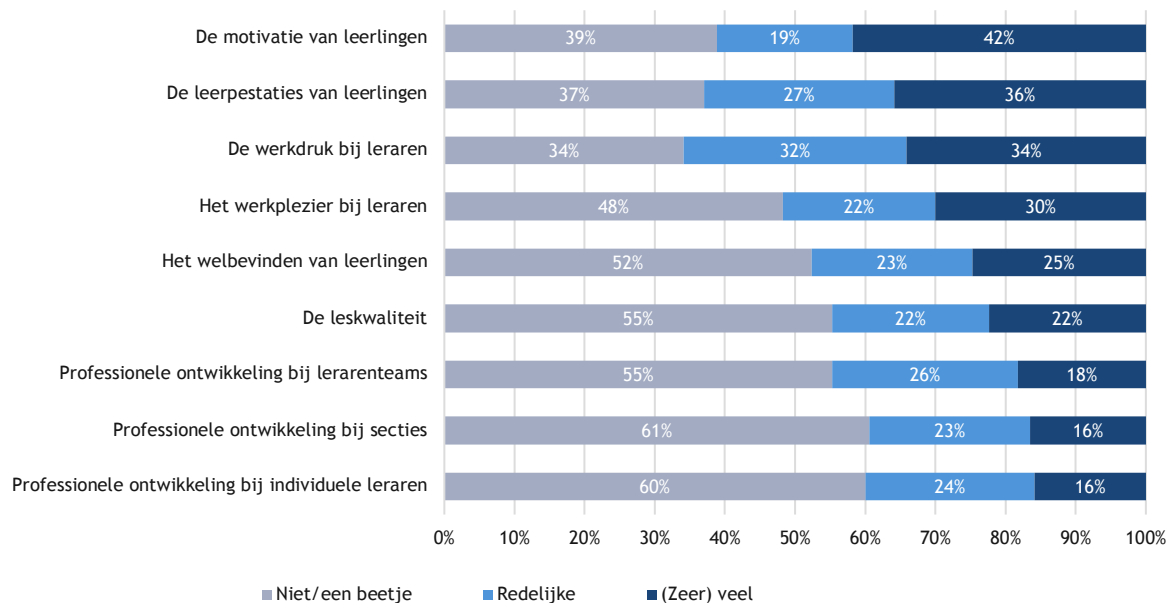
Figuur 4.2.11 Stellingen over betrokkenheid en inzicht, tussenmeting leraren

Bron: Tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=170)

Uit de tussenmeting onder leraren komt naar voren dat de meerderheid (63%) (zeer) tevreden is over hoe het tot nu toe bij hen op school gaat met de uitvoering van de pilot in de praktijk. Een vijfde van de leraren is hier tevreden over, 17 procent van de leraren is echter (zeer) ontevreden over de uitvoering ten tijde van de tussenmeting. Zorgen die leraren uit groep 1 hebben op het moment van de tussenmeting, zijn weergegeven in figuur 4.2.12. Over professionele ontwikkeling van teams, secties en individuele leraren maakt tussen de achttien en zestien procent zich zorgen. Groter lijken de zorgen over de motivatie en leerprestaties van leerlingen; respectievelijk 42 en 36 procent maakt zich hier zorgen over. Er is niet een specifieke “zorg” die uit de toon valt en veel meer wordt gekozen dan alle andere zorgen waarnaar is gevraagd.

Figuur 4.2.12 In hoeverre heb je zorgen over...

Bron: Tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=170)

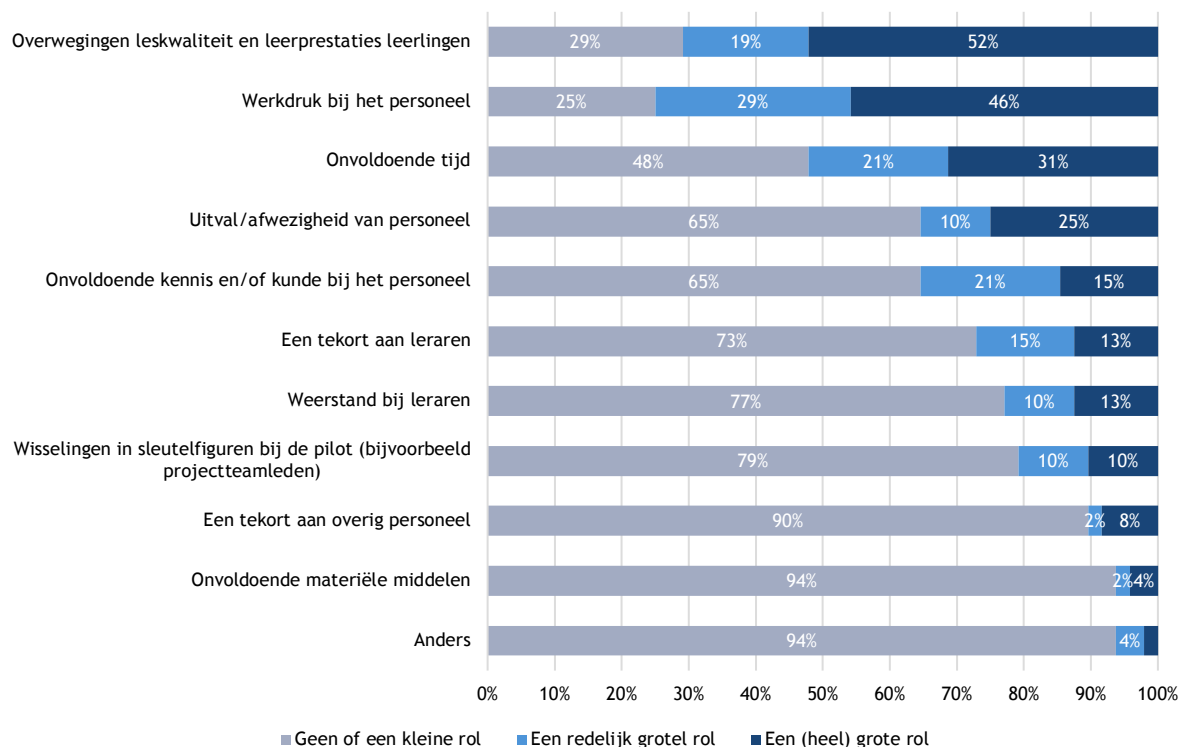
- e. Wat zijn stimulerende factoren voor een succesvolle invoering van de gekozen interventie(s)?
- f. Hoe worden deze stimulerende factoren ingezet/gebruikt?

Subvragen e en f kunnen pas na de eindmeting van het onderzoek daadwerkelijk worden beantwoord, omdat scholen dan goed zicht hebben op de mate waarin de interventie succesvol is geweest. De projectgroepen hebben echter wel aangegeven aan welke randvoorwaarden zij vooraf vooral aandacht hebben besteed. Voor deze informatie verwijzen we graag naar figuur 4.2.18 en de bijbehorende toelichting.

g. Tegen welke belemmeringen lopen scholen aan bij de invoering van de gekozen interventie(s)?

De projectgroep heeft aangegeven welke knelpunten in hun situatie van toepassing waren in de *voorbereidingsfase*. Zij kozen daarbij uit een rij onderwerpen die mogelijk een knelpunt konden vormen. Met name overwegingen rond leskwaliteit en leerprestaties bij leerlingen en de werkdruk bij het personeel zijn als knelpunten beleefd in de voorbereidingsfase (in respectievelijk 52 en 46% van de responderende scholen). Onvoldoende middelen vormden juist zelden een knelpunt en ook lerarentekort en weerstand, gebrek aan kennis en/of kunde bij het personeel een tekort aan leraren speelden een kleine rol (figuur 4.2.13). Een in grote lijnen vergelijkbaar beeld ontstaat bij de vraag in hoeverre de projectgroep vooraf verwacht dat de mogelijke knelpunten een rol zullen spelen *in de uitvoeringsfase*. Tot slot is in de tussenmeting aan de scholen uit groep 1 dezelfde vraag voorgelegd naar knelpunten in de uitvoeringsfase. Percentages zijn hierbij moeilijker te interpreteren, omdat slechts vijftien projectgroepen hebben gerespondeerd. Het beeld dat ontstaat is dat de knelpunten tijdens de uitvoering een minder grote rol (gaan) spelen. Dit geldt niet voor ‘onvoldoende tijd’ als mogelijk knelpunt; acht van de vijftien scholen rapporteren dat dit een redelijk tot zeer grote rol speelt (Bijlage E: *Overige tabellen en figuren - procesanalyse*, tabel E4).

Figuur 4.2.13 In hoeverre hebben onderstaande knelpunten een rol gespeeld in de voorbereiding van de pilot?

Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

h. Welke maatregelen zijn genomen om deze belemmeringen op te lossen?

Projectgroepen rapporteren verschillende maatregelen om de knelpunten op te lossen. Een veel genoemde heeft te maken met communicatie. Communicatie over het kader van de pilot en het “verwachtingsmanagement”, maar ook communicatie in de vorm van regelmatig overleg om te horen hoe het gaat, luisteren naar ervaringen en het stimuleren van leren van elkaars aanpak en tips. Ook geven projectgroepen bijvoorbeeld aan dat de ontwikkeltijd is vergroot of dat externe expertise is ingehuurd.

i. Welke rol speelt het professioneel statuut in de totstandkoming en de uitvoering van de interventie?

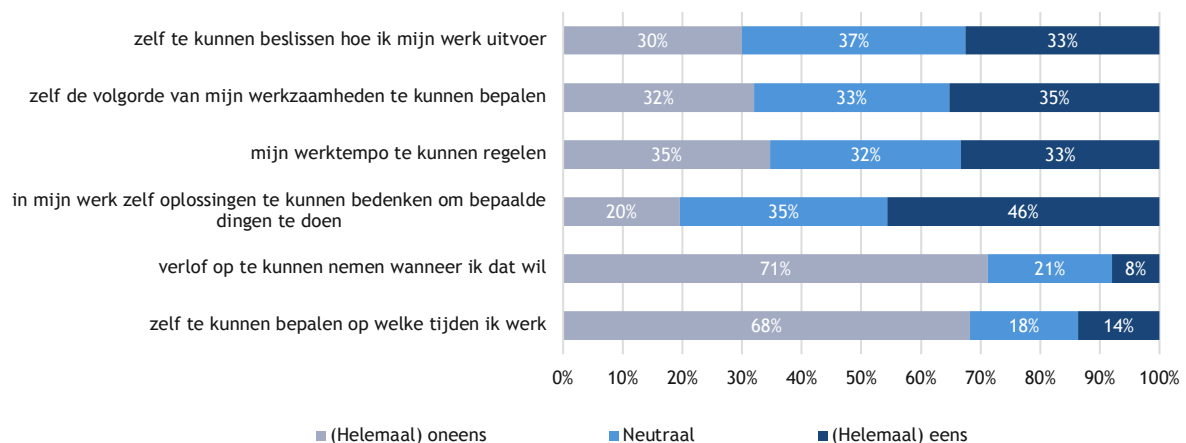
Het professioneel statuut speelt volgens 23 procent van de projectgroepen een rol bij de voorbereiding en uitvoering van de pilot; volgens 42 procent van de gevallen niet. 35 procent van de projectgroepen weet het niet. De redenen voor het niet betrekken van het professioneel statuut komen neer op de actualiteit ervan: het was niet actueel meer of het moest nog verder ontwikkeld worden om bruikbaar te zijn.

j. Op welke wijze beïnvloedt de pilot de professionele ontwikkeling van individuele leraren, teams en secties?

De beantwoording van deze vraag is gecombineerd met de beantwoording van subvraag 1c. We verwijzen daarom graag naar de beantwoording van deze subvraag en meer specifiek naar figuur 4.1.5 en bijbehorende toelichting.

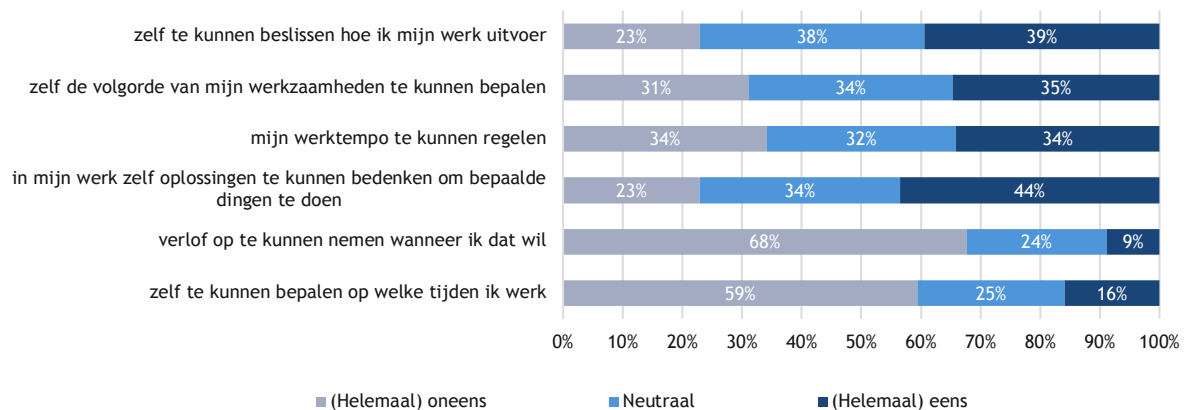
Aan leraren zijn bij de startmeting ook stellingen voorgelegd over professionele autonomie. De resultaten zijn weergegeven in figuur 4.2.14. Met name op het gebied van verlof opnemen op zelf gekozen momenten en de eigen werktijden bepalen, verwachten leraren geen verschil te zien door de pilot. Het patroon in de antwoorden is vergelijkbaar in de tussenmeting (figuur 4.2.15). Gevraagd naar de professionele autonomie in het algemeen, heeft bij de startmeting 34 procent van de leraren het idee dat die zal toenemen door de pilot (figuur 4.2.16). In de tussenmeting rapporteert 42 procent dat.

Figuur 4.2.14 Door de pilot ervaar ik vaker...

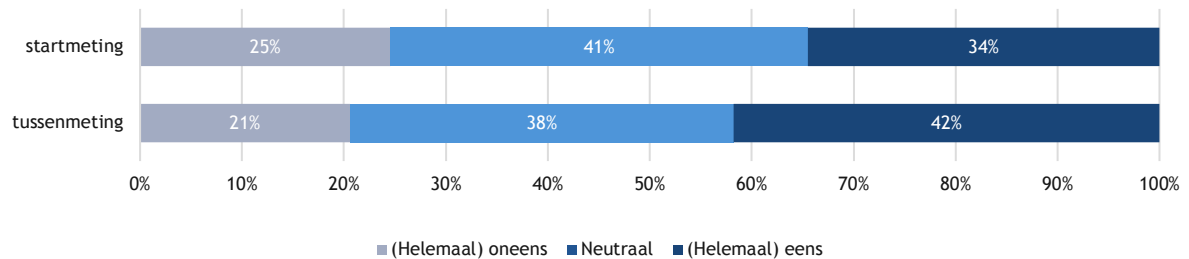
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=403)

Figuur 4.2.15 Door de pilot ervaar ik vaker...

Bron: Tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=170)

Figuur 4.2.16 In hoeverre ben je het eens met de stelling dat door de pilot de autonomie van jouw team of sectie zal verbeteren?

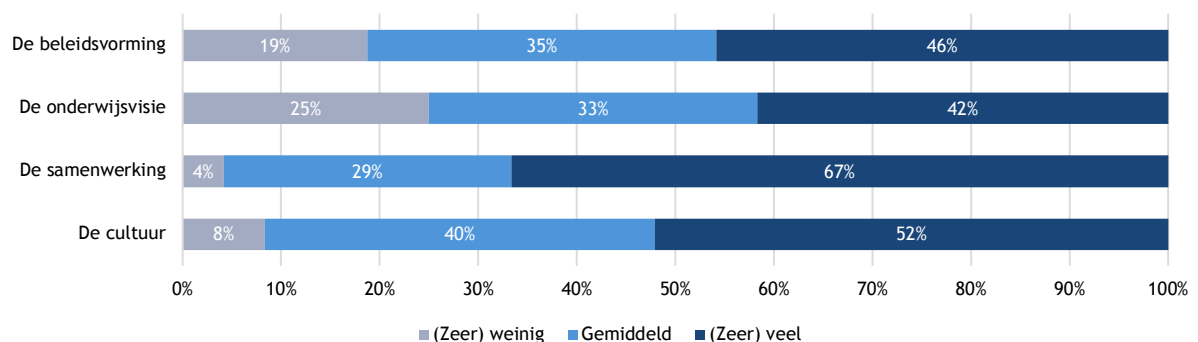
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25; Startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=403); Tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=170)

Het vergroten van de aantrekkelijkheid van het beroep van leraar is een van de doelen van de pilot. Bij de start denkt 54 procent van de leraren dat door de pilot het beroep iets of veel aantrekkelijker wordt; bij de tussenmeting is dit 63 procent. Het percentage dat geen of nauwelijks verandering verwacht is in de startmeting 22 en in de tussenmeting 14 procent.

- k. Op welke wijze beïnvloedt de pilot de schoolorganisatie; de beleidsvorming, de onderwijsvisie, de samenwerking, de cultuur en de structuur?

Ten tijde van de startmeting verwacht 46 procent van de projectgroepen dat de pilot (zeer) veel invloed zal hebben op de beleidsvorming op school, 42 procent meldt ditzelfde over invloed op de onderwijsvisie. 67 procent verwacht (zeer) veel invloed op samenwerking, 52 procent op de cultuur (figuur 4.2.17). Het beeld in de tussenmeting is vergelijkbaar. Dit geldt niet op het onderdeel cultuur, waar de invloed lager wordt ingeschat dan vooraf; drie van de vijftien scholen verwachten ten tijde van de tussenmeting (veel) invloed op de cultuur (Bijlage E: Overige tabellen en figuren - procesanalyse, tabel E5).

Figuur 4.2.17 In hoeverre verwachten jullie dat de pilot binnen jullie school invloed heeft op:

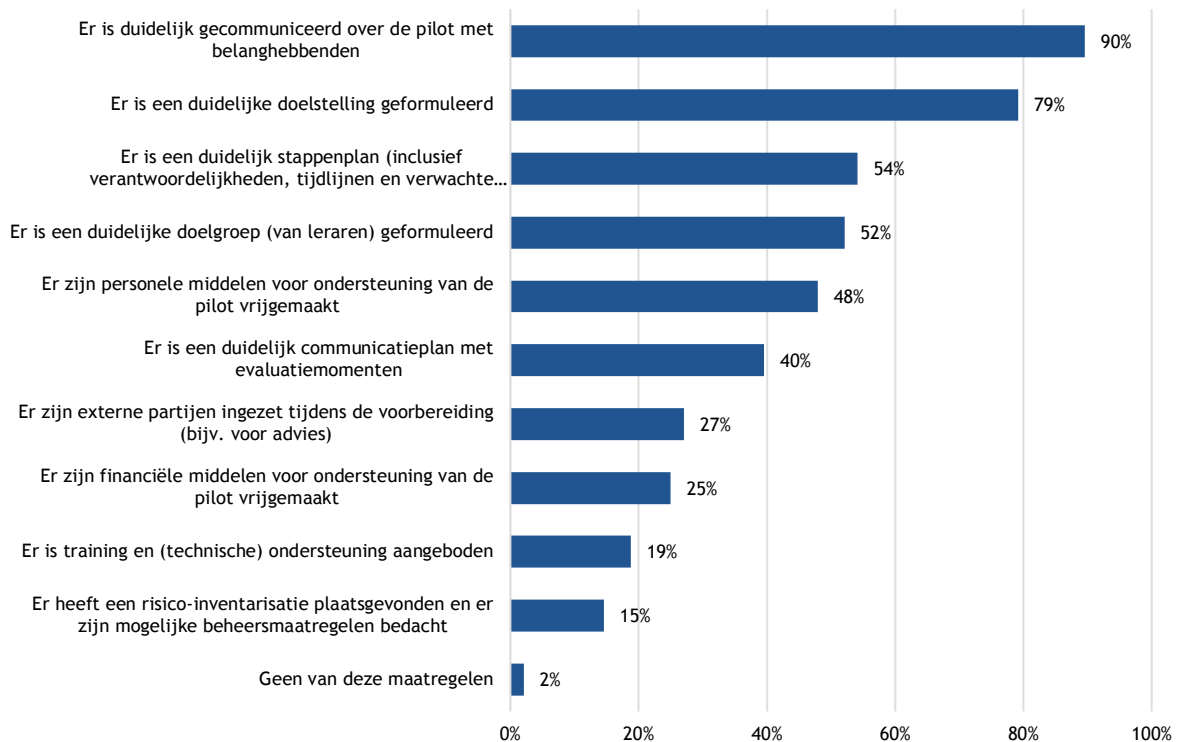

Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48)

- l. Welke randvoorwaardelijke maatregelen zijn er genomen om de interventie mogelijk te maken?

Scholen hebben diverse maatregelen genomen om de pilot vlot te laten verlopen (figuur 4.2.18). Duidelijke communicatie met belanghebbenden en het formuleren van een duidelijke doelstelling worden daarbij het vaakst gerapporteerd (respectievelijk 90 en 79%). Een risico-inventarisatie met bijbehorende beheersmaatregelen opstellen en het aanbieden van training en technische ondersteuning is minder vaak gedaan (respectievelijk 15 en 19%). Het patroon in de tussenmeting is vergelijkbaar (Bijlage E: Overige tabellen en figuren - procesanalyse, tabel E6).

Figuur 4.2.18 Welke maatregelen zijn er genomen om de pilot vlot te laten verlopen?

Bron: Startmeting projectgroep groep 1; startmeting projectgroep groep 2 (n=48);

4.3 Eerste uitkomsten effectanalyse

Bij de uitkomsten van de effectanalyse gaan we in op de derde onderzoeksvraag: *Welke effecten zijn er van de pilots op verschillende uitkomstgebieden?* Het gaat om de volgende uitkomstmaten gemeten onder leraren:

- Leskwaliteit;
- Ervaren werkdruk van leraren;
- Welzijn, werkplezier en commitment van leraren, en de aantrekkelijkheid van het beroep;
- Zorgen rond kansengelijkheid van leraren.

Voordat de resultaten van de voorlopige effectanalyse worden gepresenteerd, is het belangrijk de meetmomenten bij de leraren in relatie tot de uitvoering van de pilot voor de twee schoolgroepen (groep 1 en groep 2) duidelijk te schetsen.

Groep-1-scholen zijn vanaf schooljaar 2024-2025 gestart met de pilot. Tijdens het eerste meetmoment (december 2024 tot februari 2025) waren zij al enkele maanden bezig met de uitvoering van de pilot (ongeveer drie tot zes maanden). Dit meetmoment wordt daarom beschouwd als een startmeting voor deze scholen. Groep-2-scholen waren in schooljaar 2024-2025 nog *niet* gestart met de pilot. Voor hen geldt dat het eerste meetmoment een voormeting betreft, aangezien de pilot nog niet in uitvoering was.

Het tweede meetmoment vond plaats aan het begin van schooljaar 2025-2026, in de maanden september en oktober. Tegen die tijd hadden de groep-1-scholen een volledig schooljaar ervaring opgedaan met de pilot; voor hen wordt dit meetmoment beschouwd als een tussenmeting. De groep-2-scholen startten met de pilot in schooljaar 2025-2026. Tijdens het tweede meetmoment (september-oktober 2025) waren zij één tot twee maanden bezig, waardoor dit meetmoment voor hen de startmeting is. Tabel 4.3.1 biedt een schematisch overzicht van deze meetmomenten en de soort meting per groep.

Tabel 4.3.1 Meetmomenten en soort meting groep-1 en groep-2-scholen

	Meetmoment 1: Schooljaar 2024-2025	Meetmoment 2: Schooljaar 2025-2026
Groep-1-scholen	Startmeting	Tussenmeting
Groep-2-scholen	Voormeting	Startmeting

Bij een vergelijking van de resultaten tussen meetmomenten én groepen scholen (groep 1 en 2) betekent dit het volgende. Als binnen de groep-1-scholen de start- en tussenmeting wordt vergeleken, kan dit iets zeggen over de effecten van de pilot na een jaar ervaring in vergelijking met de ervaring na een paar maanden. We spreken in deze paragraaf dan over mogelijke middellange-termijn effecten van de pilot. Als binnen de groep-2-scholen de voor- en startmeting wordt vergeleken, zegt dit mogelijk iets over de effecten van de uitvoering van de pilot in de eerste maanden. In deze paragraaf spreken we dan van mogelijke korte-termijn effecten van de pilot. Een strikte ‘experimentele’ vergelijking tussen groep-1-scholen en groep-2-scholen tussen de meetmomenten is niet mogelijk, omdat bij de groep-1-scholen geen voormeting heeft plaatsgevonden; de scholen waren immers al gestart met de pilot. Het is wel mogelijk om een vergelijking te maken tussen de startmetingen van scholen in groep 1 en 2.

Het is bovendien belangrijk om nogmaals te benadrukken is dat het hier gaat om beschrijvende resultaten. Andere factoren buiten de pilot kunnen gedurende dezelfde periode ook invloed hebben gehad op de uitkomsten. Daarnaast hebben deze resultaten betrekking op *een deel* van de betrokken pilotscholen, omdat we niet van alle pilotscholen gegevens hebben ontvangen.

Na bespreking van elk uitkomstgebied worden conclusies getrokken over het eerste beeld van de effecten van de pilot.

Uitkomsten deelvraag 3a

In welke mate en op welke wijze dragen de gemaakte keuzes t.a.v. ontwikkel- en voorbereidingstijd voor leraren bij aan betere leskwaliteit?

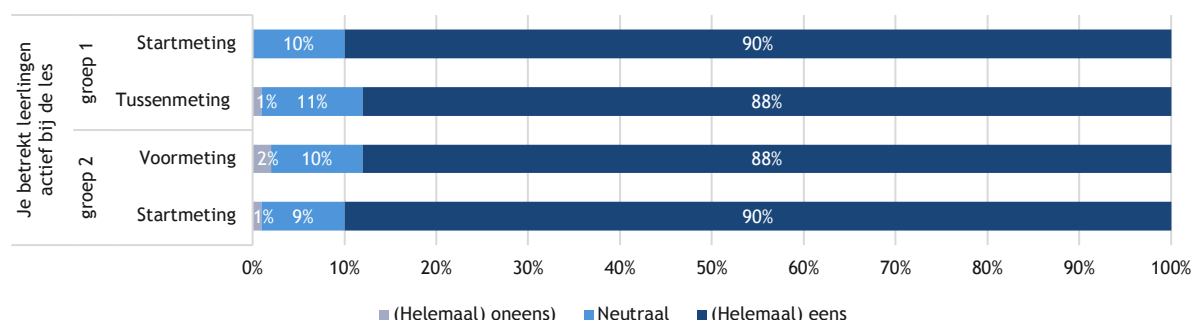
Leskwaliteit

Voor het meten van leskwaliteit zijn aan leraren tien stellingen voorgelegd die zijn ingedeeld in vijf indicatoren: lesklimaat, klassenmanagement, instructie, afstemming en zelfregulerend leren. We beschrijven eerst de geconstateerde veranderingen en duiden deze vervolgens in relatie tot de pilot.

I. Lesklimaat

Om te beginnen is het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat aangeeft leerlingen actief bij de les te betrekken over de middellange termijn stabiel hoog (startmeting: 90%, tussenmeting: 88%). Bij de groep-2-scholen zien we op de korte termijn vergelijkbare stabiliteit (voormeting: 88%, startmeting: 90%; figuur 4.3.1), en komt de startmeting overeen met die van de groep-1-scholen.

Figuur 4.3.1 Lesklimaat (in %) per groep en meetmoment

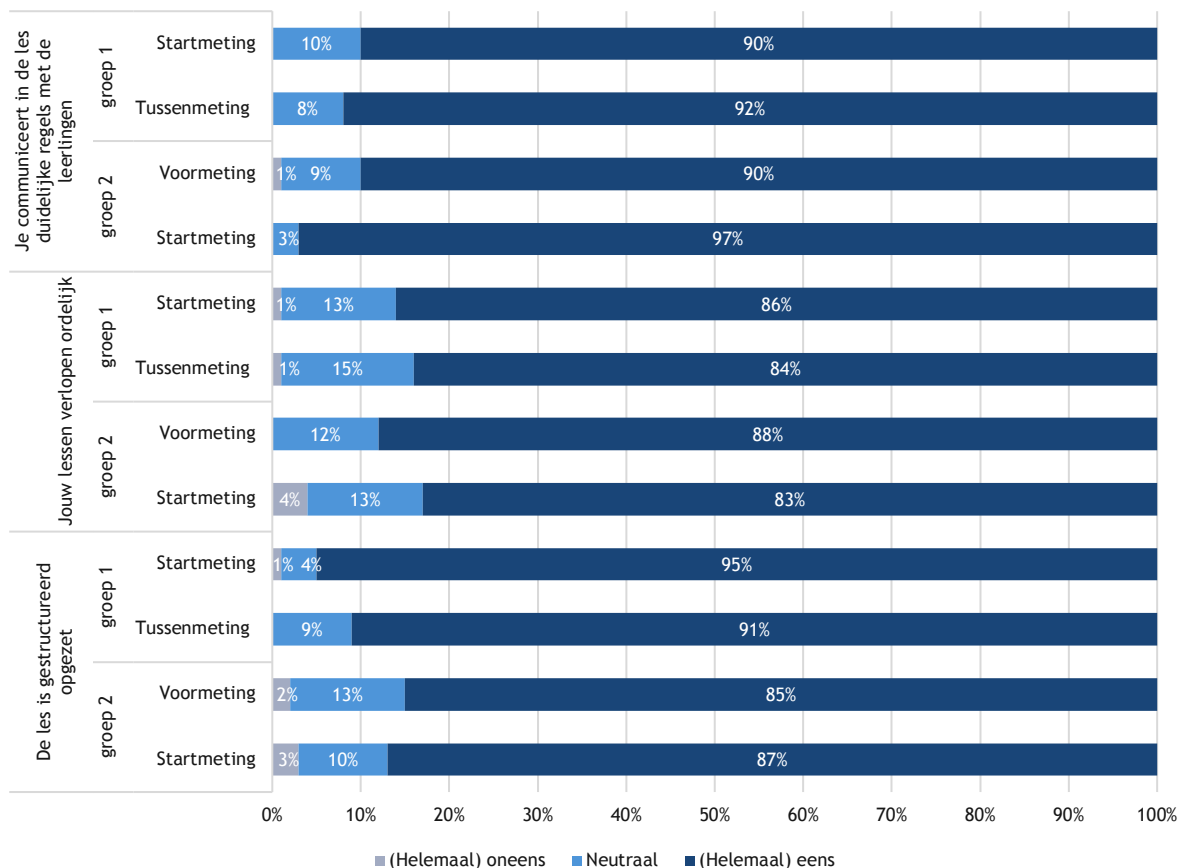

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

II. Klassenmanagement

Ook het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat aangeeft duidelijke regels met de leerlingen te communiceren (startmeting: 90%, tussenmeting: 92%), dat hun lessen ordelijk verlopen (startmeting: 86%, tussenmeting: 84%) en dat hun lessen gestructureerd opgezet zijn (startmeting: 95%, tussenmeting: 91%), blijft, na een jaar ervaring met de pilot, stabiel hoog (figuur 4.3.2). Bij de groep-2-scholen is te zien dat na enkele maanden ervaring met de pilot het duidelijk communiceren over regels iets lijkt toe te nemen (voormeting: 90%, startmeting: 97%), terwijl iets minder leraren vindt dat hun lessen ordelijk verlopen (voormeting: 88%, startmeting: 83%). Wat betreft een gestructureerde opzet van de lessen zien we, na een korte deelname aan de pilot, stabiliteit bij de groep-2-scholen (voormeting: 85%, startmeting: 87%).

Figuur 4.3.2 Klassenmanagement (in %) per groep en meetmoment

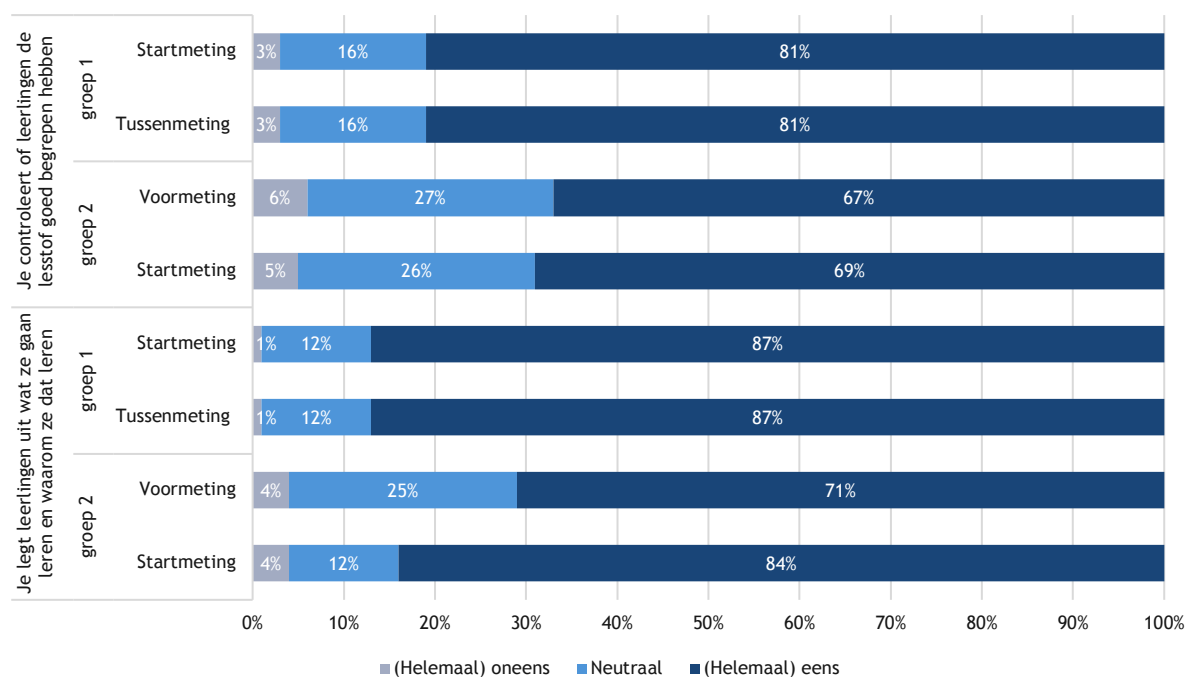

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

III. Instructie

Na een jaar van deelname aan de pilot neemt het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat aangeeft te controleren of leerlingen de lesstof begrijpen (81% bij beide metingen) en uit te leggen wat er geleerd wordt en waarom (87% bij beide metingen) iets toe en blijft daarmee stabiel hoog (figuur 4.3.3). Op korte termijn zien we bij groep-2-scholen dat het aandeel leraren dat controleert of de lesstof goed is begrepen stabiel blijft (voormeting: 67%, startmeting: 69%), terwijl het aandeel bij het geven van uitleg wat geleerd moet worden en waarom tussen de voor- en startmeting toeneemt (voormeting: 71%, startmeting: 84%).

Figuur 4.3.3 Mate van instructie (in %) per groep en meetmoment

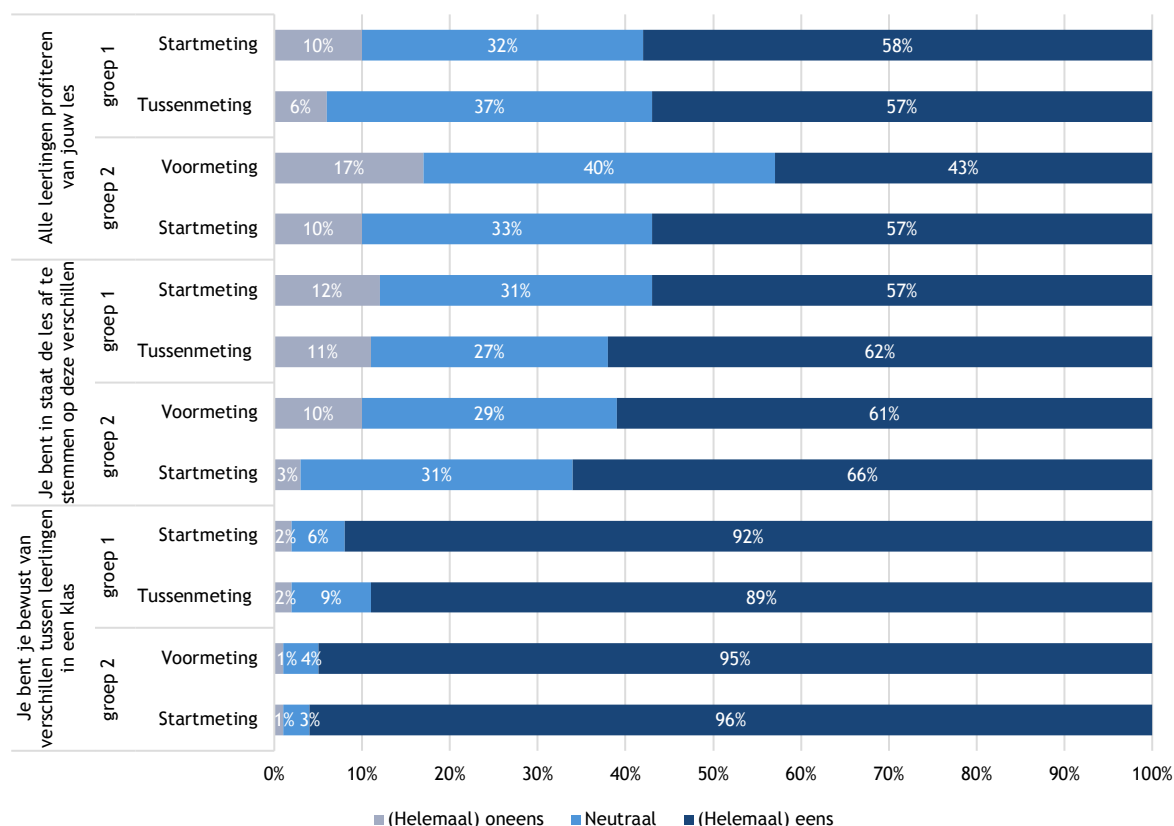

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

IV. Afstemming

Het aandeel leraren in groep-1-scholen dat aangeeft dat al hun leerlingen profiteren van de les lijkt in de start- en tussenmeting nagenoeg gelijk (58% in de startmeting en 57% in de tussenmeting; figuur 4.3.4). Bij groep-2-scholen ligt dit aandeel in de voormeting lager (43%), maar in de startmeting stijgt het over een kort termijn tot hetzelfde niveau als bij de startmeting van de groep-1-scholen (58%). Het aandeel leraren in groep-1-scholen dat aangeeft in staat te zijn de les af te stemmen op verschillen tussen leerlingen neemt licht toe, van 57 procent in de startmeting naar 62 procent in de tussenmeting. Bij groep-2-scholen neemt het aandeel toe van 61 procent in de voormeting naar 66 procent in de startmeting. Tot slot blijft het aandeel leraren in groep-1-scholen dat aangeeft zich bewust te zijn van verschillen tussen leerlingen in de klas over de tijd stabiel hoog (startmeting: 92%, tussenmeting: 89%). Deze stabiliteit zien we ook bij de leraren uit groep-2-scholen, die minder lang bezig zijn met de uitvoering van de pilot (voormeting: 95%, startmeting: 96%).

Figuur 4.3.4 Mate van afstemming (in %) per groep en meetmoment

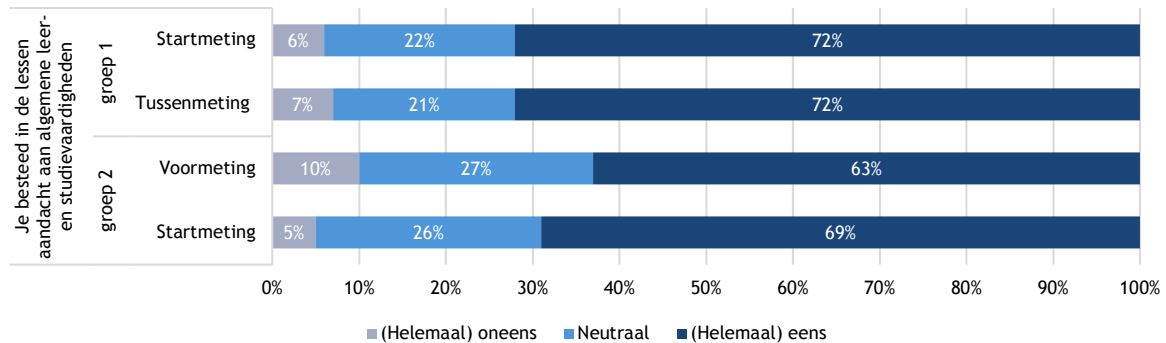

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

V. Zelfregulerend leren

Na een jaar van deelname aan de pilot lijkt het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat aangeeft aandacht te besteden aan algemene leer- en studievaardigheden stabiel te blijven (72% bij zowel de start- als tussenmeting; figuur 4.3.5). Bij groep-2-scholen lag dit aandeel in de voormeting lager (63%), maar in de startmeting neemt het toe naar ongeveer hetzelfde niveau als groep 1-startmeting (69%).

Figuur 4.3.5 Zelfregulerend leren (in %) per groep en meetmoment

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

Conclusie deelvraag 3a

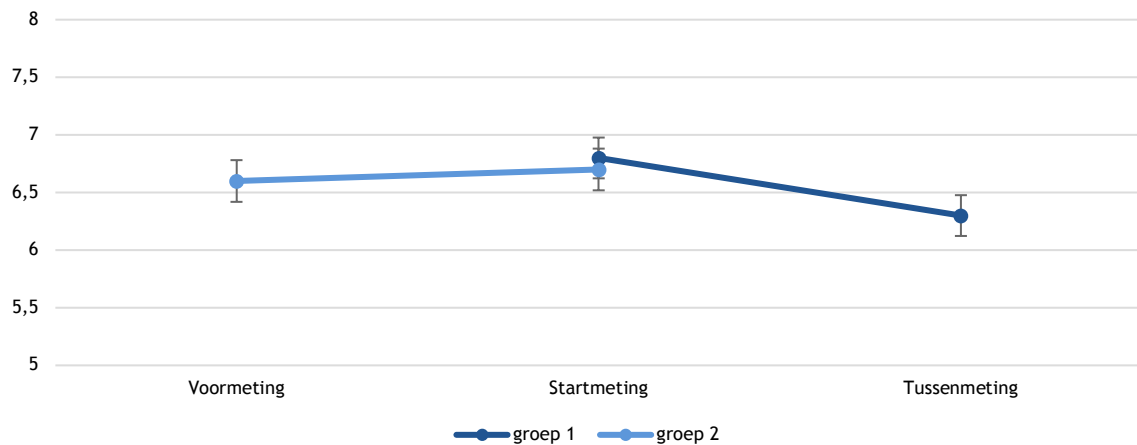
De resultaten voor de groep-1-scholen laten zien dat de leskwaliteit na ongeveer een jaar van deelname aan de pilot, vergeleken met enkele maanden (groep 2), over het algemeen stabiel hoog blijft. De verschillende onderdelen van leskwaliteit (lesklimaat, klassenmanagement, afstemming en zelfregulerend leren) vertonen weinig verandering. Bij afstemming op leerlinggroepen lijkt een iets grotere groep leraren in staat om dit te doen, en ook wat betreft instructie zien we positieve signalen, mogelijk vanwege de pilot. Bij de groep-2-scholen, waarin de vergelijking wordt gemaakt tussen geen pilot uitvoeren en net gestart zijn met de uitvoering, is een wisselend beeld zichtbaar bij klassenmanagement, weinig verschil bij lesklimaat en positieve signalen bij instructie, afstemming en zelfregulerend leren.

Uitkomsten deelvraag 3b

In welke mate en op welke wijze dragen de gemaakte keuzes t.a.v. vermindering van lestijd voor leraren bij aan verminderde ervaren werkdruk van leraren?

Om te onderzoeken in welke mate de keuzes rondom de vermindering van lestijd hebben bijgedragen aan een lagere ervaren werkdruk, zijn leraren gevraagd naar hun ervaren werkdruk tijdens een normale werkweek. Een hogere score, betekent een hogere ervaren werkdruk. Figuur 4.3.6 laat zien dat de gemiddelde score op ervaren werkdruk bij de startmeting nagenoeg gelijk was tussen beide groepen: 6,8 voor groep 1 en 6,7 voor groep 2. Na enkele maanden van deelname aan de pilot zien we bij de groep-2-scholen geen noemenswaardig verschil ten opzichte van de voormeting (6,7, $p = 0,613$), terwijl we bij groep-1-scholen na een jaar van deelname zien dat de ervaren werkdruk in de tussenmeting met een halve schaalpunt significant daalt naar gemiddeld 6,3 ($p = 0,028$). Dit betekent dat zij na een jaar deelname, minder werkdruk lijken te ervaren.

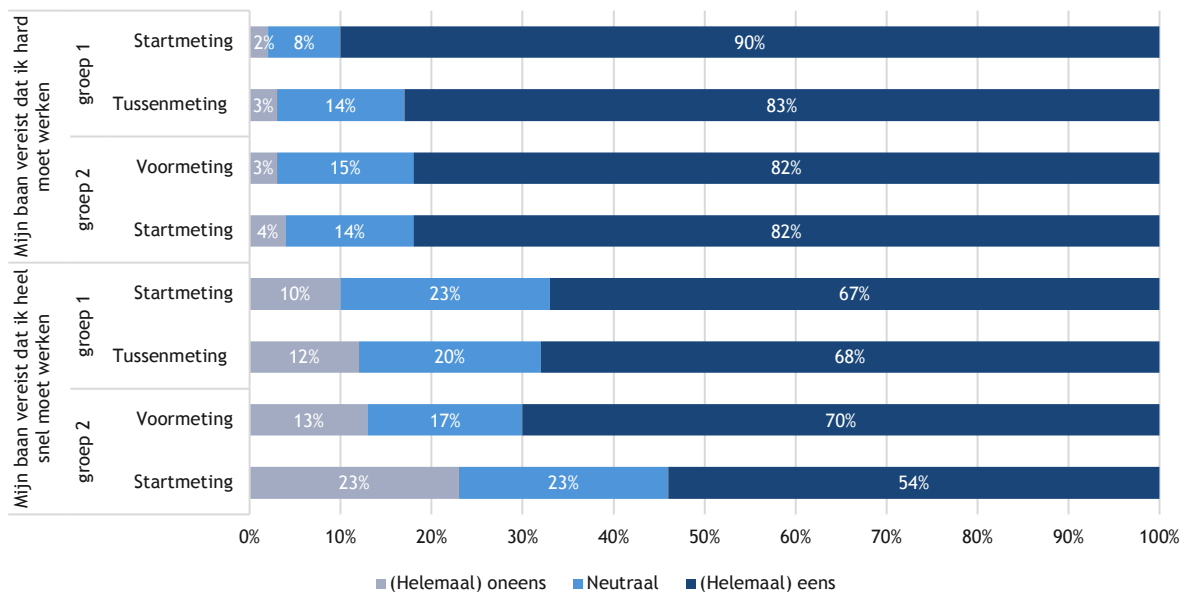
Figuur 4.3.6 De mate van ervaren werkdruk (gemiddelden) per groep en meetmoment

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100). Noot: foutbalken = standaardfout van het gemiddelde. Een hogere score, betekent een hogere ervaren werkdruk

Daarnaast kregen leraren vijf stellingen over het werktempo en de hoeveelheid werk voorgelegd om te achterhalen op welke manier de ervaren werkdruk van leraren mogelijk verandert door de pilot. Figuur 4.3.7 toont de eerste twee stellingen die gaan over het werktempo. Hieruit blijkt dat 90 procent van de leraren uit groep-1-scholen in de startmeting aangaf dat hun baan vereist dat ze hard moeten werken, terwijl dit percentage in de tussenmeting daalde naar 83 procent. Het percentage bij groep-2-leraren blijft tussen de voor- en startmeting stabiel op 82 procent in beide metingen. Daarnaast blijft het aandeel leraren in groep-1-scholen dat aangaf dat hun baan vereist dat ze snel moeten werken, grotendeels gelijk over de tijd (67% op de startmeting en 68% op de tussenmeting). Bij groep-2-leraren lag dit percentage in de voormeting op 70 procent en tijdens de startmeting op 54% procent, wat zou kunnen duiden op een afname in het werktempo vanwege de pilot. De startmeting bij groep-2-scholen ligt daarmee wel lager dan bij groep-1-scholen.

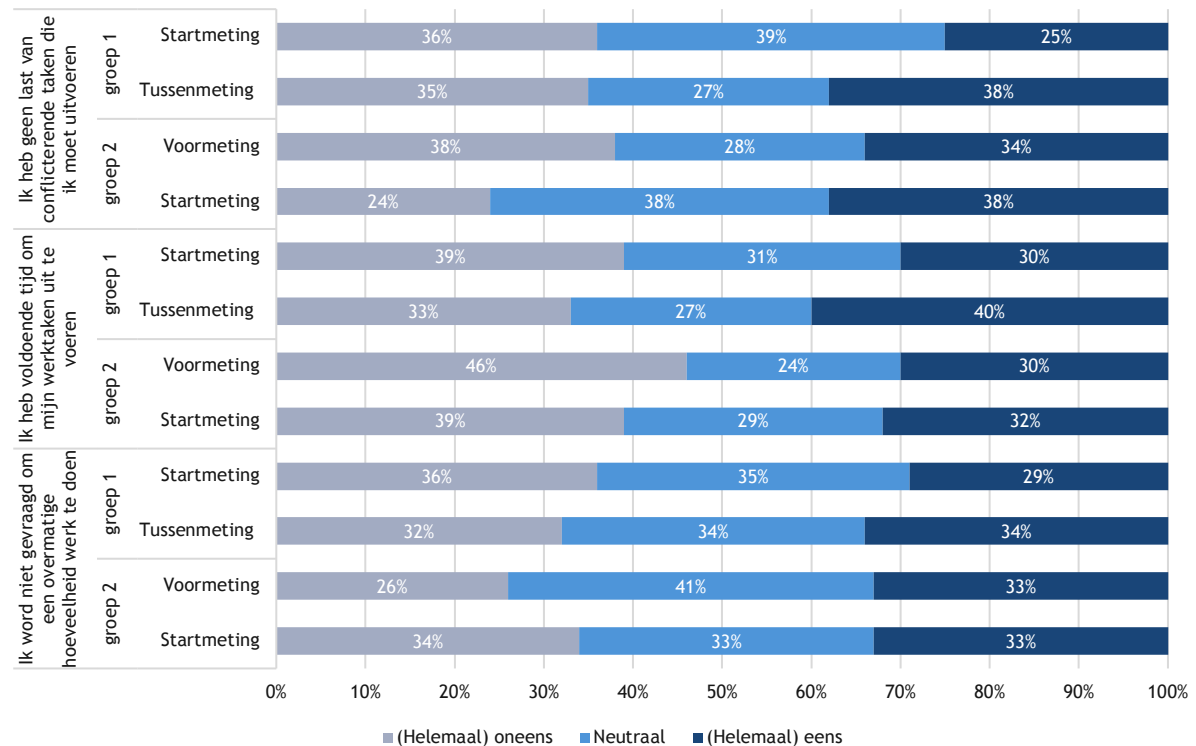
Figuur 4.3.7 Werktempo (in %) per groep en meetmoment

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

Figuur 4.3.8 toont de drie andere stellingen die gaan over de hoeveelheid werk. Bij groep-1-scholen is het aandeel leraren dat *geen* last heeft van conflicterende taken over de tijd toegenomen, van 25 procent bij de startmeting naar 38 procent bij de tussenmeting. Ook het aandeel leraren in groep-1-scholen dat aangeeft voldoende tijd te hebben om hun werktaken uit te voeren, is over de tijd toegenomen (startmeting: 30%, tussenmeting: 40%). Het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat aangeeft *niet* te worden belast met een overmatige hoeveelheid werk licht gestegen, van 29 procent bij de startmeting naar 34 procent bij de tussenmeting. Bij groep-2-scholen zien we een overwegend stabiel beeld tussen de voor- en startmeting met verschillen van 4 procent of kleiner.

Figuur 4.3.8 Hoeveelheid werk (in %) per groep en meetmoment

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

Conclusie deelvraag 3b

De resultaten met betrekking tot de ervaren werkdruk van leraren in groep-1-scholen laten zien dat de ervaren werkdruk lijkt te zijn verminderd. Dit is mogelijk een gevolg van een jaar van deelname aan de pilot. Hoewel de ervaren werkdruk - vooral bij het werktempo - nog erg hoog ligt, rapporteren groep-1-scholen wel afnames in de ervaren werkdruk, het hard moeten werken, minder conflicterende taken, meer beschikbare tijd voor werktaken en een vermindering van de hoeveelheid werk. Bij groep-2-scholen is met name stabiliteit te zien. Mogelijk dat de werkdruk bij leraren pas verminderd wanneer de pilot al wat langer loopt.

Uitkomsten deelvraag 3c

In welke mate en op welke wijze dragen de gemaakte keuzes t.a.v. vermindering van lestijd voor leraren bij aan het welzijn, werkplezier en betrokkenheid van medewerkers, en aan de aantrekkelijkheid van het beroep?

Welzijn van leraren

Aan leraren is in beide metingen gevraagd naar hun ziekteverzuim in een periode van drie tot zes maanden (meting 1) of vier maanden (meting 2) (zie figuur f.1 in Bijlage F voor een visuele weergave van de resultaten). Bij de eerste meting ging het om ziekteverzuim in het huidige schooljaar (2024-2025) en bij de tweede meting om het afgelopen schooljaar (op dat moment eveneens schooljaar 2024-2025). Dit betekent dat het ziekteverzuim bij de startmeting van de groep-2-scholen betrekking heeft op een periode vóór de start van de pilot.

Bij de groep-1-scholen laten de resultaten zien dat het aandeel leraren dat ziekteverzuim rapporteerde is afgenomen, van 48 procent bij de startmeting naar 30 procent bij de tussenmeting. Na een jaar van deelname aan de pilot lijkt er dus minder ziekteverzuim te zijn, hoewel hierbij ook het seizoen van meten een rol kan spelen. Bij de groep-2-scholen is het ziekteverzuim daarentegen sterk toegenomen, van 50 procent in de voormeting naar 84 procent in de startmeting. Hoewel dit een forse toename is, moet hierbij rekening worden gehouden met de vraagstelling tijdens de tweede meting: deze had betrekking op ziekteverzuim in het voorgaande schooljaar, waardoor de toename niet direct kan worden gelinkt aan de pilot. Opvallend is wel het percentage leraren dat ziekteverzuim rapporteert bij de startmetingen van groep 1 en groep 2 sterk verschilt (48 versus 84 procent).

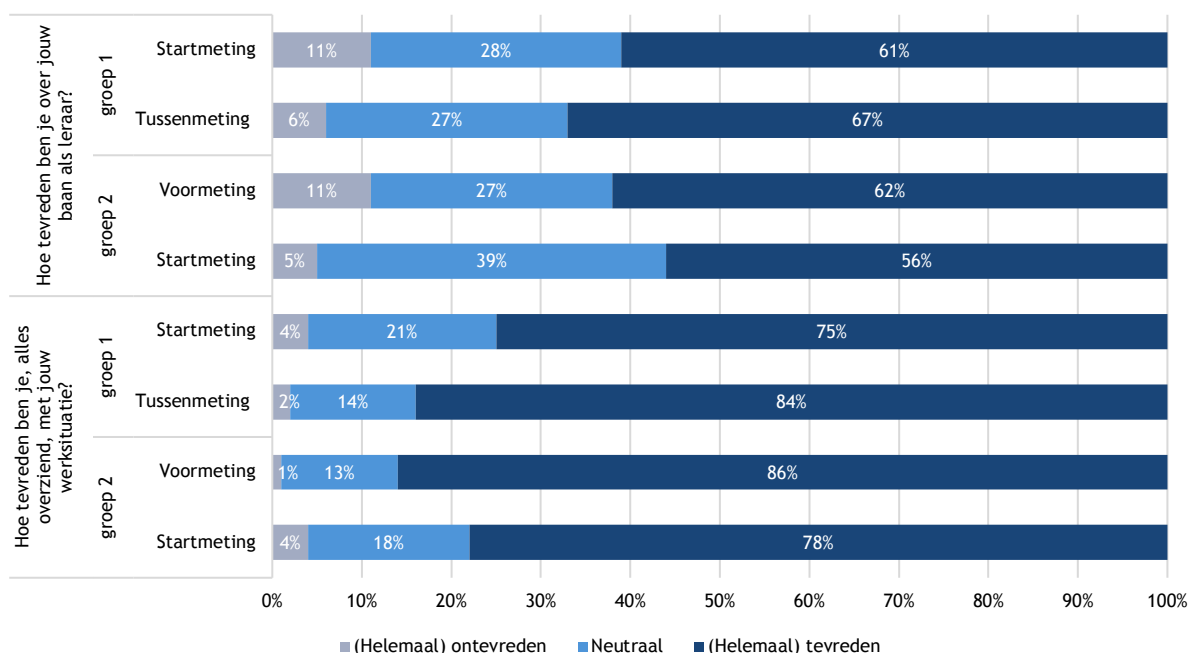
Concluderend lijkt de pilot na een jaar (groep 1) een voorzichtig positieve invloed te hebben op het welzijn van leraren, in termen van een lager ziekteverzuim. Dit effect is (nog) niet zichtbaar bij de groep-2-scholen.

Werkplezier van leraren

I. Tevredenheid van leraren

In figuur 4.3.9 is te zien dat het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat tevreden is over hun baan als leraar licht is toegenomen (van 61% bij de startmeting naar 67% bij de tussenmeting), terwijl dit aandeel bij groep-2-scholen licht is afgenomen (van 62% bij de voormeting naar 56% bij de startmeting). Daarnaast is het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat alles overziend tevreden is over hun werksituatie, licht gestegen (van 75% naar 84%), terwijl dit aandeel bij groep-2-scholen licht is afgenomen (van 86% naar 78%). Ook deze resultaten lijken te duiden op een negatief effect van de pilot in eerste instantie, maar een positief effect op de middellange termijn als het gaat om tevredenheid van leraren.

Figuur 4.3.9 Tevredenheid van leraren (in %) per groep en meetmoment

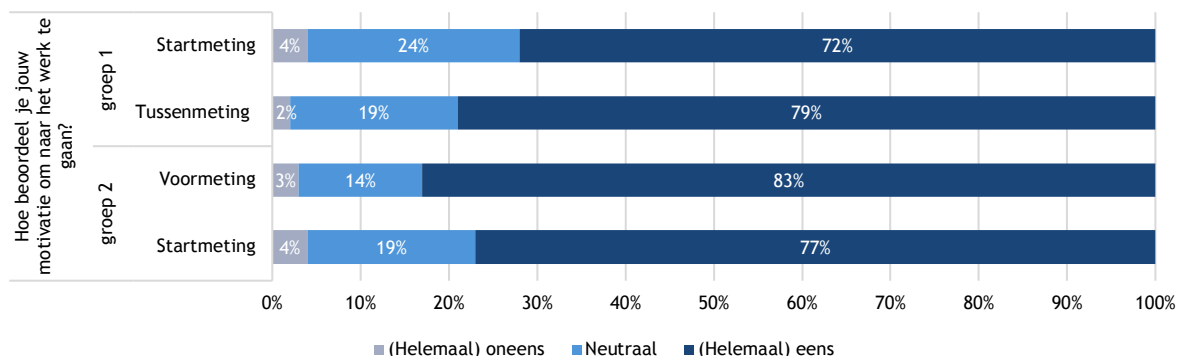
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

II. Motivatie van leraren

Daarnaast is in figuur 4.3.10 te zien dat het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat motivatie heeft om naar werk te gaan, is toegenomen (van 72% bij de startmeting naar 79% bij de tussenmeting), terwijl dit aandeel bij groep-2-scholen is afgenomen (van 83% bij de voormeting naar 77% bij de startmeting).

Samenvattend lijkt de pilot na enkele maanden (groep 2) mogelijk een negatieve, maar na een jaar (groep 1) een voorzichtig positieve invloed te hebben op het werkplezier van leraren in termen van tevredenheid en motivatie.

Figuur 4.3.10 Motivatie van leraren (in %) per groep en meetmoment

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

Commitment van leraren

Daarnaast is aan leraren gevraagd naar hun inzet en betrokkenheid (zie figuur f.2 en figuur f.3 in Bijlage F voor de visuele weergaven van de resultaten).

I. Inzet

Uit de resultaten komt naar voren dat het aandeel leraren uit zowel groep-1-scholen (95% op zowel de start- als tussenmeting) als groep-2-scholen (van 95% op de voormeting naar 94% op de startmeting) dat hun eigen inzet als (heel) hoog beoordeeld, stabiel is over de tijd.

II. Betrokkenheid

Ditzelfde geldt voor het aandeel leraren uit beide schoolgroepen dat aangeeft zich (heel) betrokken te voelen bij hun werk als leraar (groep 1: van 94% naar 95%, en groep 2: 93% op beide metingen).

Kortom lijkt de pilot zowel op korte (groep 2) als middellange termijn (groep 1) mogelijk geen invloed te hebben op de al hoge commitment van leraren in termen van hun inzet en betrokkenheid.

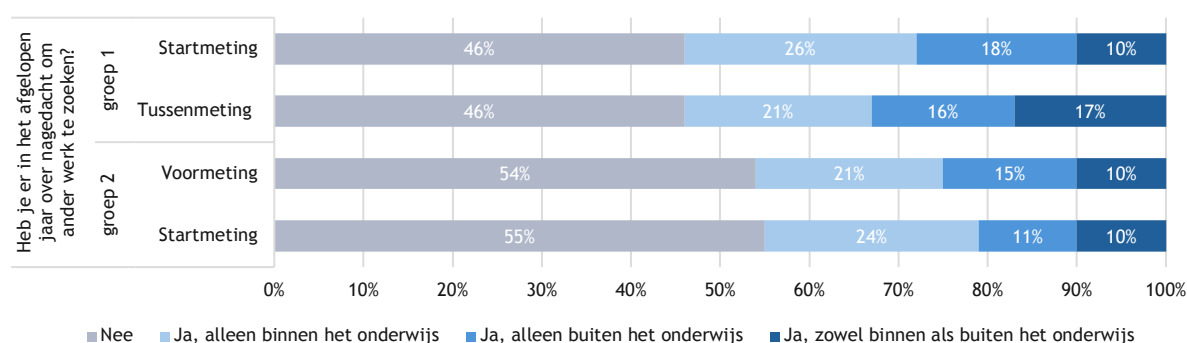
Aantrekkelijkheid van beroep voor leraren

Tot slot toont figuur 4.3.11 welk aandeel van de leraren al dan niet heeft overwogen om ander werk te zoeken, zowel binnen als buiten het onderwijs. Indien dit het geval is, is gevraagd of zij concrete stappen hebben gezet om dit voornemen te realiseren. Het aandeel leraren dat *geen* ander werk heeft overwogen is in zowel groep-1-scholen (startmeting: 46%, tussenmeting: 46%) als in groep-2-scholen (startmeting: 54%, tussenmeting: 55%) over de tijd stabiel. Dit betekent dat op beide meetmomenten in beide groepen ongeveer de helft - of iets minder - van de leraren *wél* heeft overwogen om ander werk te zoeken. Als we binnen deze groepen kijken zien we dat in groep-1-scholen het aandeel leraren dat ander werk alleen binnen het onderwijs heeft overwogen licht is gedaald (van 26% bij de startmeting naar 21% bij de tussenmeting) evenals het aandeel dat alleen ander werk buiten het onderwijs heeft overwogen (van 18% bij de startmeting naar 16% bij de tussenmeting). Daarentegen lijkt het aandeel dat beide opties - binnen én buiten het onderwijs - heeft overwogen te zijn toegenomen (van 10% bij de startmeting naar 17% bij de tussenmeting). In groep-2-scholen lijkt het aandeel leraren dat ander werk alleen binnen het onderwijs heeft overwogen licht te zijn

toegenomen (van 21% bij de voormeting naar 24% bij de startmeting), terwijl het aandeel dat alleen ander werk buiten het onderwijs heeft overwogen licht gedaald is (van 15% bij de voormeting naar 11% bij de startmeting). Het aandeel dat beide opties heeft overwogen is op beide metingen gelijk (10%). Figuur F.4 in Bijlage F toont welk aandeel van de leraren dat ten minste een van deze opties heeft overwogen, concrete stappen heeft gezet om dit voornemen te realiseren. Het aandeel dat concrete stappen heeft gezet in groep-1-scholen is licht gestegen van 21 procent naar 24 procent, terwijl dit in groep-2-scholen licht daalde van 20 procent naar 18 procent.

Samenvattend lijkt de pilot, zowel na een paar maanden (groep 2) als na een jaar (groep 1), de aantrekkelijkheid van het beroep voor leraren niet sterk te beïnvloeden: het percentage dat ander werk overweegt is stabiel. Binnen de groep leraren die wél ander werk overweegt, zien we na een jaar dat de pilot lijkt bij te dragen aan een *verbreding* van hun overwegingen: meer leraren denken zowel aan functies binnen als buiten het onderwijs, en iets meer leraren zetten daarbij ook concrete stappen. Na een kortere deelname aan de pilot (groep 2) zien we dit echter niet.

Figuur 4.3.11 Aantrekkelijkheid van het beroep voor leraren (in %) per groep en meetmoment

Bron: Startmeting leraren groep 1 schoolj. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schoolj. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schoolj. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schoolj. 25-26 (n=100). Noot: leraren konden meerdere antwoorden kiezen

Conclusie deelvraag 3c

De resultaten met betrekking tot deelvraag 3c, over het welzijn van leraren, laten zien dat het ziekteverzuim na een jaar deelname aan de pilot lijkt te zijn afgenomen. In groep 2 is het ziekteverzuim juist toegenomen, maar hierbij speelt dat de meting betrekking heeft op een periode vóór de start van de pilot. Ook het werkplezier van leraren - in termen van tevredenheid en motivatie - lijkt na een jaar deelname te zijn verbeterd, terwijl dit op korte termijn bij groep 2 lijkt te verslechteren. De al hoge commitment van leraren - in termen van inzet en betrokkenheid - lijkt zowel op korte als middellange termijn niet door de pilot te worden beïnvloed. Wat betreft de bijdrage aan de aantrekkelijkheid van het beroep laat de pilot na een jaar uitvoering een stabiel beeld zien: leraren lijken niet vaker ander werk te overwegen. Binnen de groep die dit wél overweegt, is het aandeel dat zowel binnen als buiten het onderwijs ander werk overweegt en daar concrete stappen voor zet, toegenomen. Op korte termijn wordt dit echter niet gevonden.

Op deelvraag 3d en 3e gaan we in dit tussenrapport niet in, omdat die onderzoeksvragen gaan over uitkomsten op leerlingniveau en de benodigde gegevens op dit moment nog niet volledig beschikbaar zijn.

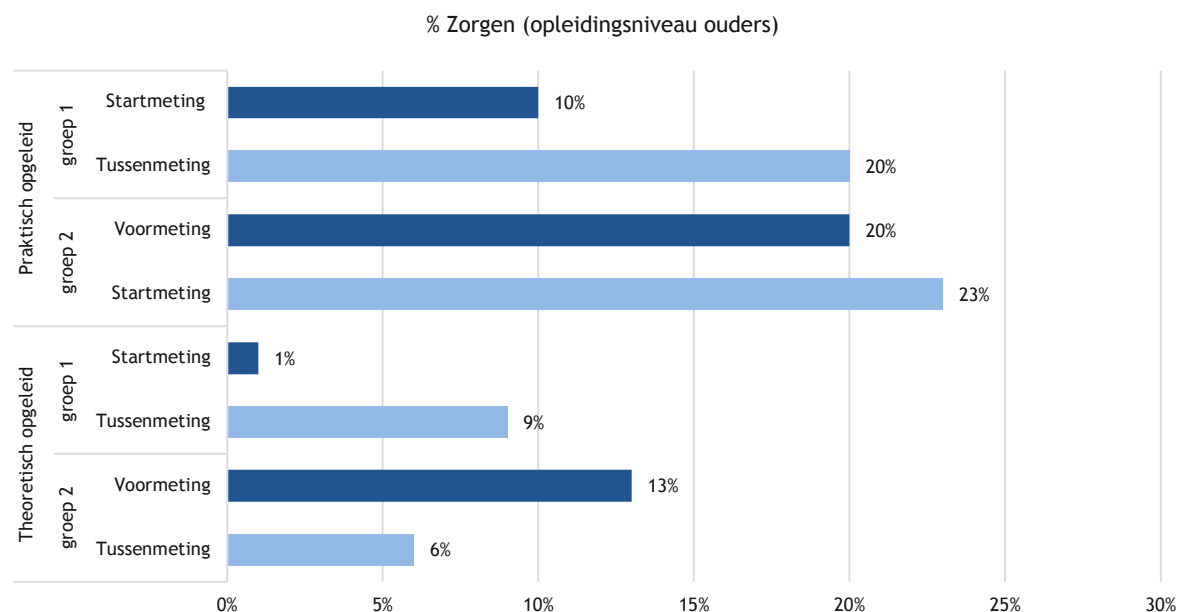
Uitkomsten deelvraag 3f

Welk effect hebben de gemaakte keuzes t.a.v. vermindering van lestijd op kansengelijkheid?

Leraren zijn gevraagd of zij zich zorgen maken over specifieke groepen leerlingen in relatie tot hun gehanteerde aanpak binnen de pilot.

Figuur 4.3.12 laat zien dat het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat zich zorgen maakt over leerlingen met theoretisch geschoolde ouders (startmeting: 1%, tussenmeting: 9%) en over leerlingen met praktische geschoolde ouders (startmeting: 10%, tussenmeting: 20%) na een jaar van deelname aan de pilot aanzienlijk is toegenomen. Bij leerlingen met praktisch geschoolde ouders is dit zelfs een verdubbeling, terwijl ook bij de zorgen over leerlingen met theoretisch geschoolde ouders sprake is van een duidelijke stijging. Na enkele maanden van deelname is het aandeel leraren uit groep-2-scholen dat zich zorgen maakt over leerlingen met theoretisch geschoolde ouders gedaald (voormeting: 13%, startmeting: 6%), terwijl dit voor leerlingen met praktisch geschoolde ouders licht gestegen is (voormeting: 20%, startmeting: 23%). Daarmee lijkt de pilot er na een jaar (groep 1) mogelijk toe bij te dragen dat leraren zich *meer* zorgen maken over zowel leerlingen met praktisch geschoolde ouders als leerlingen met theoretisch geschoolde ouders, terwijl na een paar maanden alleen de zorgen over leerlingen met praktisch opgeleide ouders toenemen.

Figuur 4.3.12 Zorgen van leraren over leerlingen naar opleidingsniveau van ouders (in %) per groep en meetmoment

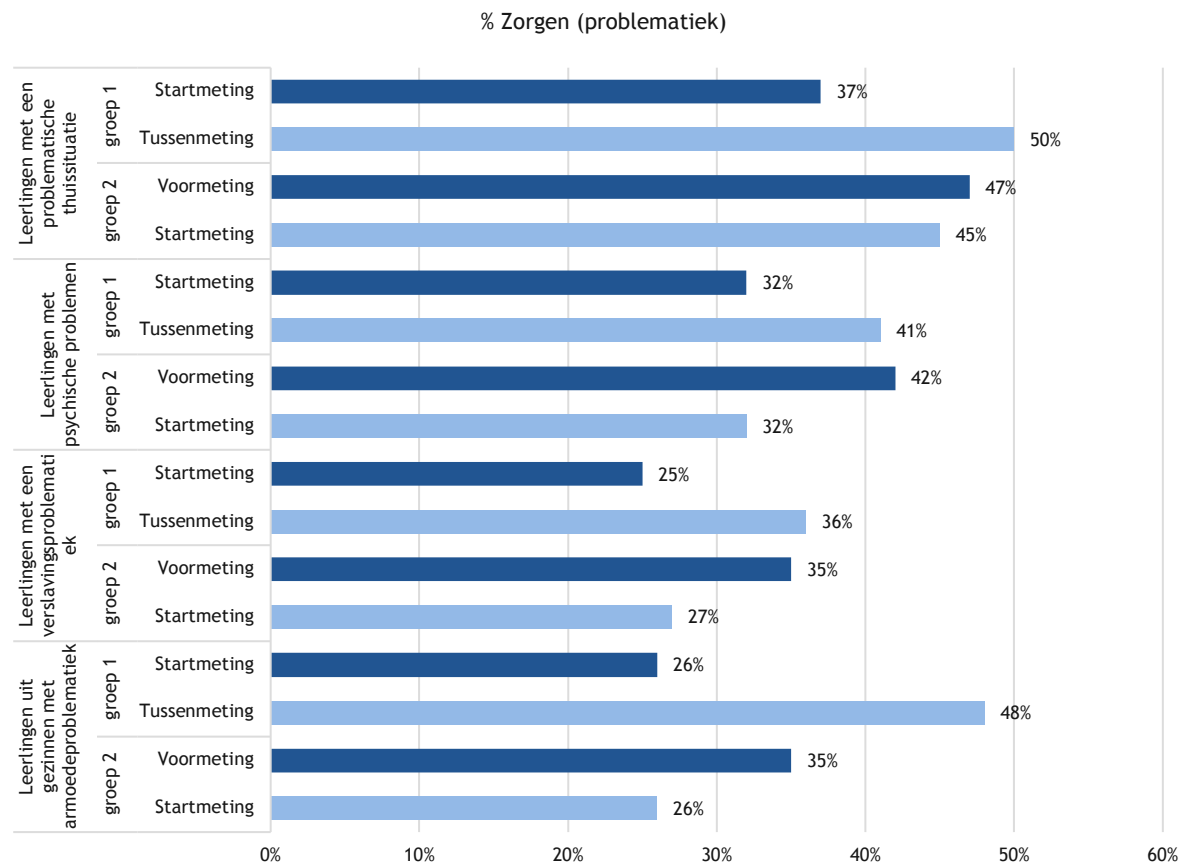

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

Figuur 4.3.13 laat vergelijkbare (mogelijk zorgwekkende) patronen zien na een jaar van deelname aan de pilot: het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat zich zorgen maakt over leerlingen met een problematische thuissituatie (startmeting: 37%, tussenmeting: 50%), psychische problemen (startmeting: 32%, tussenmeting: 41%), verslavingsproblemen (startmeting: 25%, tussenmeting: 36%) of armoede in het gezin (startmeting: 26%, tussenmeting 48%) lijkt tussen de start- en tussenmeting flink te zijn toegenomen. 5 op de 10 leraren maakt zich zorgen in relatie tot de pilot over leerlingen met een problematische thuissituatie en leerlingen uit gezinnen met armoedeproblematiek. Bij die laatste groep is sprake van een verdubbeling ten opzichte van de startmeting.

Na slechts enkele maanden van deelname aan de pilot vertonen de resultaten een positiever beeld: het aandeel leraren uit groep-2-scholen dat zich zorgen maakt over leerlingen met een problematische thuissituatie (voormeting: 47%, startmeting: 45%), psychische problemen (voormeting: 42%, startmeting: 32%), verslavingsproblemen (voormeting: 35%, startmeting: 27%) of armoede in het gezin (voormeting: 35%, startmeting 26%) lijkt tussen de voor- en startmeting te zijn afgenomen. Daarmee lijkt de pilot er na een jaar (groep 1) mogelijk toe bij te dragen dat leraren zich *meer* zorgen maken over leerlingen met problematieken, terwijl deze zorgen op korte termijn (groep 2) juist enigszins leken af te nemen.

Figuur 4.3.13 Zorgen van leraren over leerlingen met problematieken (in %) per groep en meetmoment

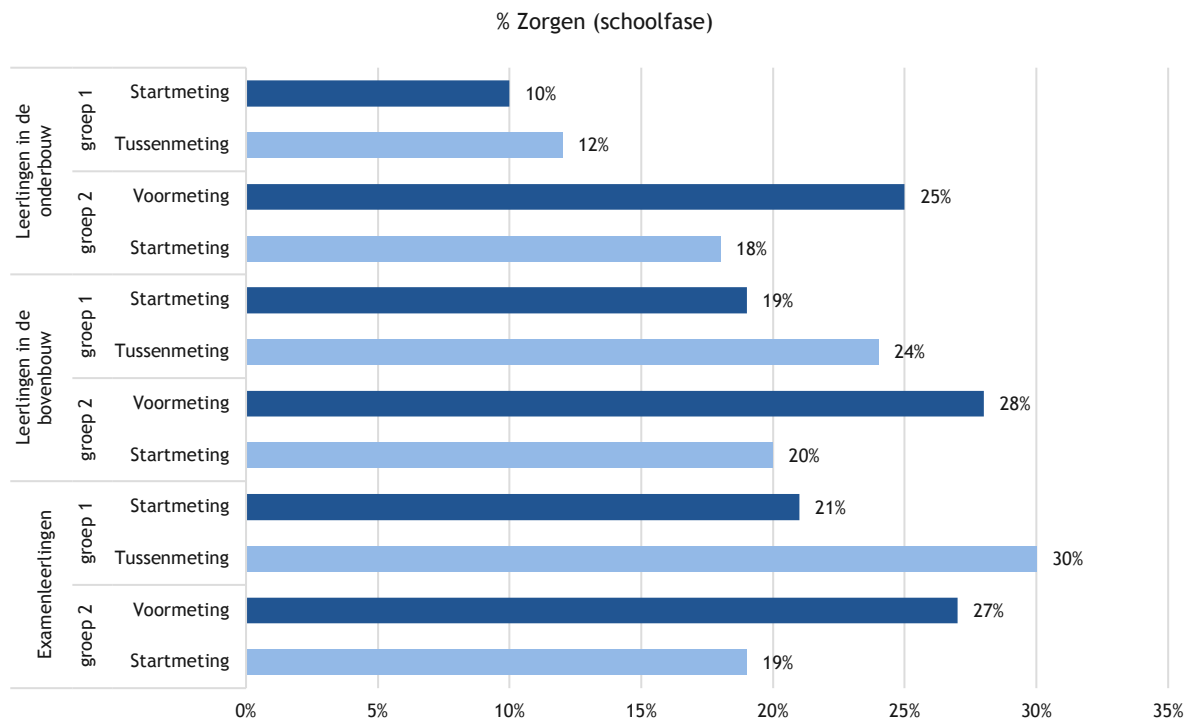

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

Na een jaar van deelname aan de pilot lijken we ook een stijging te zien in het aandeel leraren uit groep-1-scholen die zorgen hebben over leerlingen met een migratieachtergrond, specifiek bij leerlingen afkomstig uit onveilige landen of die zich in een asielpprocedure bevinden, in beide gevallen van 20 procent in de startmeting naar 28 procent in de tussenmeting (zie figuur f.5 in Bijlage F voor een visuele weergave van de resultaten). Daarentegen lijkt ook hier weer het aandeel leraren uit groep-2-scholen dat zich zorgen maakt juist af te zijn genomen (respectievelijk: van 25% naar 20%, en van 26% naar 18%). De pilot lijkt er dus na een jaar (groep 1) mogelijk toe bij te dragen dat leraren zich *meer* zorgen maken over leerlingen met een migratieachtergrond, terwijl deze zorgen op korte termijn (groep 2) juist leken af te nemen.

Daarnaast lijkt het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat zich zorgen maakt over leerlingen in bepaalde schoolfasen na een jaar van deelname aan de pilot te zijn toegenomen, specifiek over leerlingen in de bovenbouw (van 19% bij de startmeting naar 24% bij de tussenmeting) en examenklas (van 21% naar 30%; figuur 4.3.14). Voor leerlingen in de onderbouw blijft dit stabiel (van 10% naar 12%). Daarentegen lijkt het aandeel leraren uit groep-2-scholen dat zich zorgen maakt over een korte pilot-termijn opnieuw te zijn afgenomen: dit geldt voor zowel leerlingen in de onderbouw (van 25% bij de voormeting naar 18% bij de startmeting), bovenbouw (van 28% naar 20%) als examenklas (van 27% naar 19%). Wederom lijkt de pilot er na een jaar (groep 1) mogelijk toe bij te dragen dat leraren zich *meer* zorgen maken over leerlingen in bepaalde schoolfasen, terwijl deze zorgen op korte termijn (groep 2) juist lijken af te nemen.

Figuur 4.3.14 Zorgen van leraren over leerlingen naar schoolfase (in %) per groep en meetmoment

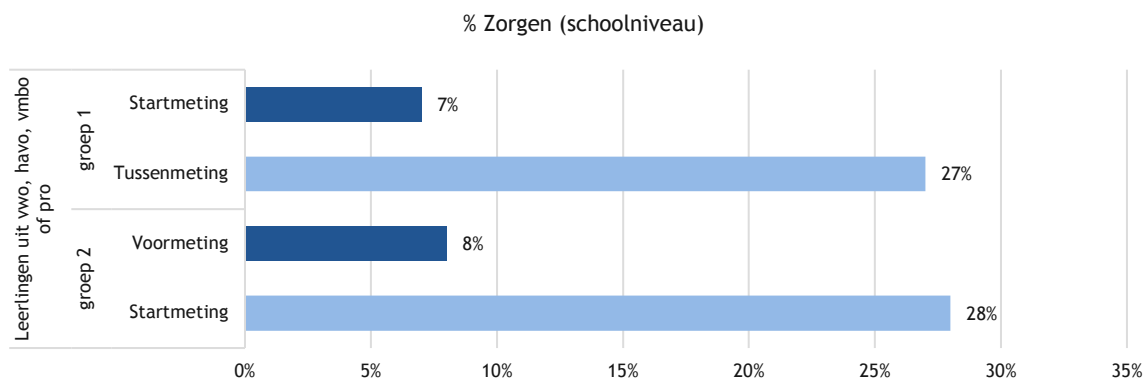

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

Na een jaar van deelname aan de pilot lijkt ook het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat zich zorgen maakt over laagpresterende leerlingen (startmeting: 38%, tussenmeting: 48%) en in iets mindere mate over hoogpresterende leerlingen (startmeting: 8%, tussenmeting: 14%) te zijn toegenomen (zie figuur f.6 in Bijlage F voor een visuele weergave van de resultaten). Bij groep-2-scholen lijken deze zorgen na enkele maanden van deelname te zijn afgenomen (respectievelijk: van 50% bij de voormeting naar 44% bij de startmeting, en van 15% bij de voormeting naar 9% bij de startmeting). Daarmee lijkt de pilot er na een jaar (groep 1) mogelijk toe bij te dragen dat leraren zich *meer* zorgen maken over zowel laag- als hoogpresterende leerlingen, terwijl deze zorgen op korte termijn (groep 2) juist leken af te nemen.

Bovendien lijkt het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat zich zorgen maakt over leerlingen in alle onderwijsniveaus, in relatie tot hun aanpak binnen de pilot, te zijn toegenomen van 7% bij de startmeting naar 27% bij de tussenmeting (figuur 4.3.15). Hetzelfde patroon is te zien bij groep-2-scholen (voormeting: 8%, startmeting: 28%). De vergelijking tussen de metingen voor beide schoolgroepen is echter lastig, omdat deze variabelen voor deze analyse op beide metingen iets anders gemeten zijn. Desondanks duidt het resultaat erop dat de pilot er zowel op korte (groep 2) als middellange termijn (groep 1) mogelijk toe bijdraagt dat leraren zich *meer* zorgen maken over leerlingen in alle onderwijsniveaus.

Figuur 4.3.15 Zorgen van leraren over leerlingen naar schoolniveau (in %) per groep en meetmoment

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100)

Tot slot lijkt het aandeel leraren uit groep-1-scholen dat zich zorgen maakt over andere leerlingen stabiel te blijven (startmeting: 5%, tussenmeting: 4%). Bij groep-2-scholen lijkt dit aandeel in de voormeting hoger (16%), maar bij de startmeting daalt het naar hetzelfde niveau als groep 1 (3%; zie figuur f.7 in Bijlage F voor een visuele weergave van de resultaten). De pilot lijkt dus mogelijk de zorgen van leraren over andere leerlingen na een jaar (groep 1) te stabiliseren, terwijl deze na enkele maanden (groep 2) lijken af te nemen.

Conclusie deelvraag 3f

Alles overziend wijzen de uitkomsten van deelvraag 3f erop dat, na een jaar van deelname aan de pilot, een groter aandeel leraren in groep-1-scholen zich zorgen maakt over verschillende groepen leerlingen in relatie tot de gehanteerde aanpak binnen de pilot, terwijl deze bij groep-2-scholen na enkele maanden deelname juist leken af te nemen. Daarbij zijn zowel verschillen zichtbaar in het percentage leraren dat zich zorgen maakt over specifieke groepen als in de toename van zorgen over de tijd. Zo maakte een relatief groot deel van de leraren uit groep-2-scholen bij de voormeting (5 op de 10) en van de leraren uit groep-1-scholen bij de startmeting (4 op de 10) zich al zorgen over laagpresterende leerlingen en leerlingen met een problematische thuissituatie. Na een jaar van deelname aan de pilot zien we forse toenames in zorgen over leerlingen uit gezinnen met armoedeproblematiek, leerlingen met een problematische thuissituatie en leerlingen met verslavingsproblematiek, maar ook bij andere groepen nemen de zorgen toe.

Uitkomsten deelvraag 3g

Welke andere effecten zijn waar te nemen in de school?

Voor het beantwoorden van deelvraag 3g wordt een open vraag gebruikt uit de vragenlijst voor de projectgroep die afgenomen is tijdens de tussenmeting bij groep-1-scholen. Bij de vraag naar andere onderdelen waarin door de projectgroep positieve ontwikkelingen werden ervaren, kwamen verschillende voorbeelden naar voren. Zo werd meer ruimte voor samenwerking en professionele ontwikkeling genoemd, net als extra tijd voor onderwijsontwikkeling en een flexibeler indeling van de werkdag. Ook aspecten zoals meer mogelijkheden voor differentiatie en nieuwe onderwijsinitiatieven werden als positief ervaren. Hoewel het hier om een beperkte observatie gaat, geeft dit een indruk van positieve ontwikkelingen die na een jaar pilot worden ervaren.

5 Reflectie en blik vooruit

In het voorgaande hoofdstuk hebben we de onderzoeksresultaten beschreven van de monitor en effectanalyse van de pilot onderwijstijd tot nu toe. We zijn daarbij ingegaan op de planvorming, de processen en de eerste effecten. In dit slothoofdstuk gaan we in op de hoofduitkomsten van elk van die onderdelen, geven we een korte reflectie daarop en richten we kort de blik vooruit naar de rest van het onderzoek.

Plannen

In de plannen die zij hebben gemaakt kiezen scholen voor uiteenlopende aanpakken, die variëren in schaal, doelgroep en doelstelling. Het gaat veelal om het verkorten van lesuren, een aanpassing van de lessentabel, vakoverstijgend werken en klassikale lesuren inwisselen voor maatwerk en differentiatie door middel van groepsbegeleiding bij de lesstof. Voor het grootste deel van de deelnemende scholen heeft hun gekozen aanpak betrekking op de hele school.

Vrijwel alle projectgroepen verwachten een toename in ontwikkeltijd als gevolg van de vermindering van lestijd voor leerlingen. Een kleine vijftig procent van de projectgroepen verwacht geen toename van voorbereidingstijd. We vinden dit een opvallende uitkomst, gezien de doelen van de pilot. Wellicht is de overweging voor scholen dat de extra tijd “harder nodig is” voor ontwikkeltijd dan voor voorbereidingstijd, of wordt voorbereidingstijd meer als een vanzelfsprekend proces gezien van de individuele leraar. We hebben hier echter niet naar gevraagd. Leraren verwachten bij de start juist wel meer ruimte voor lesvoorbereiding; zeventig procent rapporteert deze verwachting. Ook voelt een meerderheid van de leraren zich goed toegerust om de leerlingen goed les te geven en te begeleiden in minder onderwijstijd. De verwachtingen rondom het verminderen van werkdruk van leraren zijn bij de projectgroepen gematigd: een derde is hierover (zeer) positief.

Processtappen

De schoolleiding was doorgaans de initiator van deelname aan de pilot, soms samen met leraren. Om de pilot vlot te laten verlopen, hebben scholen met name geïnvesteerd in duidelijke communicatie met belanghebbenden en een duidelijke doelstelling voor de pilot. Ook in de uitvoering zijn het veelal de schoolleiding en de leraren die sterk betrokken zijn. De medezeggenschapsraad valt hierin op; deze was niet vaak de initiatiefnemer en is wel vaak betrokken bij de fase erna: het maken van keuzes en het uitwerken van plannen. In die fase van het maken van keuzes hebben scholen gebruik gemaakt van (wetenschappelijk en/of eigen) onderzoek en van ervaringen van andere scholen; we zouden dit kunnen omschrijven als een evidence-informed aanpak. Voor ondersteuning bij de uitvoering van de pilot maken leraren vooral gebruik van hun collega's. In driekwart van de gevallen is er geen sprake van meer inzet van onderwijsassistenten dan voor de pilot om leraren te ondersteunen.

De meerderheid van de ouders en leraren heeft, volgens de projectgroep, positief gereageerd op de plannen. Hoewel gebaseerd op slechts een klein aantal scholen, lijkt het enthousiasme in deze groepen na een schooljaar wat te zijn afgenomen. De eindmeting zal zicht moeten geven op de mate waarin dit werkelijk zo is.

Waar de pilot om draait en wat de uitgangspunten zijn, is over het algemeen (redelijk) bekend bij leraren. Ongeveer de helft geeft aan (redelijk) te kunnen werken volgens deze uitgangspunten. Een minderheid van de leraren verwacht bij de start ook dat hun professionele autonomie zal toenemen door de pilot. Een van de doelen van de pilot is het vergroten van de aantrekkelijkheid van het beroep en daarbij zien we een vergelijkbaar patroon. Een meerderheid verwacht dat de aantrekkelijkheid van het beroep zal worden vergroot. Na een jaar maakt wel meer dan een derde zich zorgen over de gevolgen van de pilot voor de motivatie en leerprestaties van leerlingen. Dit is een punt van aandacht en ook hier zal in de eindmeting moeten blijken of dit een tijdelijke situatie is gebleken, of zich heeft doorgezet.

Knelpunten in de voorbereiding lagen met name bij overwegingen rondom de leskwaliteit en leerprestaties bij leerlingen en de werkdruk bij het personeel. Onvoldoende middelen, een lerarentekort en weerstand, gebrek aan kennis en/of kunde bij het personeel speelden een kleine rol voor de projectgroep.

Eerste beeld van de effecten

Met betrekking tot leskwaliteit is het beeld dat de kwaliteit van de lessen die gegeven worden nauwelijks verandert gedurende de looptijd van de pilot tot nu toe. Dit is, gezien de doelstelling van de pilot, een belangrijk tussentijds beeld. Het is desondanks belangrijk voorzichtig te zijn met conclusies over ‘onderwijskwaliteit’, omdat hierin de kwantiteit van het onderwijs (frequentie, lesduur) ook een rol kan spelen, zeker voor leerlingen met extra ondersteuningsbehoeften¹⁵. De ervaren werkdruk lijkt, in de scholen die in schooljaar 24/25 zijn gestart met de pilot, te zijn verminderd. Mogelijk is dit een gevolg van deelname aan de pilot. Het verlagen van werkdruk is een van doelstellingen van de pilot en we vinden dus een eerste indicatie dat dit zou kunnen werken. Hoewel het begrijpelijk zou zijn als de ervaren werkdruk in eerste instantie zou stijgen bij het werken in een nieuwe opzet, zien we dat in de resultaten niet terug. Wel is de werkdruk nog steeds hoog. De gematigde inschatting van de projectgroepen rondom het effect op de werkdruk voor leraren zoals hierboven beschreven, sluit niet helemaal aan bij wat leraren hierin zelf verwachten; zij zijn wat positiever. De scholen die in schooljaar 25/26 zijn gestart met de uitvoering van de pilot, laten stabiliteit in werkdruk zien ten opzichte van de situatie in het schooljaar voorafgaand aan de pilot. Wellicht is daar aan het einde van het eerste pilotjaar een vergelijkbaar beeld te zien als in de groep die een jaar eerder startte.

Ook het werkplezier van leraren lijkt na een jaar deelname te zijn verbeterd, terwijl dit op korte termijn (groep 2) lijkt te verslechteren. De pilot lijkt de aantrekkelijkheid van het beroep, zowel na een paar maanden (groep 2) als na een jaar (groep 1), niet sterk te beïnvloeden: het percentage dat ander werk overweegt is stabiel (ongeveer de helft van de leraren). Binnen de groep leraren die ander werk overweegt, lijkt de pilot na een jaar bij te dragen aan een *verbreding* van hun overwegingen: meer leraren denken zowel aan functies binnen als buiten het onderwijs, en iets meer leraren zetten daarbij ook concrete stappen. Op korte termijn zien we dit echter niet. Echter zien we ook in de lerarenvragenlijst dat bij de start van de pilot ruim de helft denkt dat het beroep aantrekkelijker wordt door de pilot, bij de tussenmeting is dit zestig procent. Verschillende wijzen van vragen hiernaar (direct danwel indirect) lijken dus een wat ander beeld te geven. Het zelf gerapporteerde ziekteverzuim onder leraren lijkt na een jaar deelname aan de pilot te zijn afgenomen. In groep 2 is het ziekteverzuim juist toegenomen, maar hierbij speelt dat de meting betrekking heeft op een periode vóór de start van de pilot.

Leraren maken zich wel zorgen over een deel van de leerlingen, zoals we ook zien in de procesanalyse. Na een jaar deelname aan de pilot maakt een groter aandeel leraren zich zorgen over verschillende groepen leerlingen in relatie tot de gehanteerde aanpak binnen de pilot. Na een jaar van deelname aan de pilot zien we forse toenames in zorgen over leerlingen uit gezinnen met armoedeproblematiek, leerlingen met een problematische thuissituatie en leerlingen met verslavingsproblematiek, maar ook bij andere groepen nemen de zorgen toe. Hoewel niet met zekerheid te zeggen is of deze verschuivingen aan de pilot zijn toe te schrijven, vormen ze een duidelijk signaal vanuit de leraren. De uitkomsten geven onzes inziens aanleiding voor het Ministerie van OCW en andere betrokkenen om te reflecteren op deze bevindingen, aangezien de toename van zorgen onder leraren een belangrijk signaal vormt over de ervaren effecten van de pilot in relatie tot kansengelijkheid.

¹⁵ Zie bijvoorbeeld Visible Learning (Hatty, 2009)

Vervolg van het onderzoek

Na afloop van schooljaar 25/26 vindt de slotmeting van het onderzoek plaats bij alle deelnemende scholen (groep 1 en groep 2). We verzamelen dan dezelfde gegevens als tot nu toe (om te kunnen monitoren), aangevuld met vragen die pas terugkijkend door de projectgroepen en leraren beantwoord kunnen worden. Op basis van deze gegevens kunnen we een robuuster beeld geven van het verloop van de pilot en de effecten die deze heeft. In de eindrapportage besteden we ook diepgaander aandacht aan de effecten, inclusief de effecten op leerprestaties en gaan we in op de door scholen geleerde lessen. Hoe kijken zij terug op de pilot? Welke ervaringen hebben de scholen opgedaan? Wat heeft “gewerkt” en wat niet of minder? Met deze informatie kunnen we ook de vijfde onderzoeksvraag (welke lessen zijn er te trekken uit de pilot als geheel) beantwoorden. Met die resultaten als basis houden we tot slot drie focusgroepen: twee met deelnemers aan de pilot (leden van projectteams binnen een school) en een met pilotbegeleiders vanuit 1801 Jeugd en Onderwijsadvies. Met behulp van de uitkomsten van de focusgroepen wordt de beantwoording van de onderzoeksvragen aangescherpt en nog meer in context geplaatst. Hoewel de focus daarbij ligt op onderzoeksvraag 5, verwachten we dat de gesprekken ook zullen gaan over de invloed van de pilot op de school in brede zin (onderdeel van onderzoeksvraag 2, processtappen) en op onvoorziene effecten (positief danwel negatief) (onderdeel van onderzoeksvraag 3, effecten). In de eindrapportage, die in het najaar van 2026 verschijnt, worden de uitkomsten en de bevindingen van de focusgroepen geïntegreerd, en worden conclusies aangescherpt en aangevuld.

Bijlagen

Bijlage A: Vragenlijst projectgroep – startmeting

Pilot Onderwijstijd in het voortgezet onderwijs - intro

Jullie school doet mee aan de pilot onderwijstijd waarbij het aantal lesuren substantieel wordt verminderd. De vrijgekomen tijd is daarbij specifiek beschikbaar voor lesvoorbereiding en ontwikkeling. Het doel van deze aanpak is om de kwaliteit van de lessen te verbeteren, de werkdruk voor leraren te verlagen en de aantrekkelijkheid van het beroep te verhogen, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van het onderwijs. In opdracht van het ministerie van Onderwijs en de sociale partners in het VO voert ResearchNed een monitoronderzoek uit. Deze vragenlijst is bedoeld voor de leden van de projectgroep. Het invullen kost ongeveer 25 minuten.

Deze vragenlijst dient als startmeting voor de monitor pilot onderwijstijd. Denk bij het invullen van de vragen daarom zoveel mogelijk terug aan jullie situatie in november/december 2024.

Over deze monitor

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de effecten van het anders inrichten van onderwijstijd. Ook moet de monitor inzicht geven in de randvoorwaarden die nodig zijn binnen een school om aanpassingen in de onderwijstijd succesvol te implementeren, en eventueel benodigd aanvullend beleid om onderwijstijd te verminderen.

In deze eerste vragenlijst vragen we naar de geplande aanpassingen in de onderwijstijd. Wij vragen u om de vragenlijst met een of meer leden van de projectgroep, zoveel mogelijk gezamenlijk, in te vullen. We hanteren één vragenlijst per school. Het collectief invullen van de inventarisatievragenlijst zorgt voor een meeromvattende en betrouwbare schets van de situatie, en het gesprek over de vragen kan interessante inzichten opleveren binnen de projectgroep.

Heeft u op dit moment vragen? Neem dan contact op met de onderzoekers via pilotonderwijstijd@research-ned.nl.

Wij danken jullie alvast hartelijk voor jullie deelname aan dit onderzoek.

Invulling onderwijstijd

- V1. U bent lid of jullie zijn lid van de projectgroep op uw/jullie school. Vanuit welke functie bent u lid/zijn jullie lid van deze groep? *Meerdere antwoorden mogelijk*
- V1_01 Schoolleider
 - V1_02 Leraar
 - V1_03 Ondersteuner
 - V1_04 Andere deelnemer projectgroep Pilot
 - V1_05 Anders, geen deelnemer projectgroep pilot [uitsluitend; einde vragenlijst]
- V2. Welke aanpak wordt er binnen jullie school ingezet, of zijn jullie van plan te gaan inzetten, met betrekking tot onderwijstijd, oftewel, het verminderen van lestijd voor leerlingen?
- [Open tekstveld]
- V3. Hoeveel uur bedroeg de oorspronkelijke lestijd, op uurbasis per week? Als dit voor (groepen) leerlingen verschilt, vragen we om een gemiddelde schatting te maken.

[0-40] uur en [0-60] minuten per week.

- V4. Hoeveel wordt de lestijd voor leerlingen verminderd, op uurbasis per week? Als dit voor (groepen) leerlingen verschilt, vragen we om een gemiddelde schatting te maken.
 V4_01 [0-20] uur en [0-60] minuten per week.
 V4_02 Dit weten we nog niet [uitsluitend]
- V5. Als u wilt, kunt u jullie antwoord hieronder verder toelichten:
 [Open tekstveld]
- V6. Waar heeft deze aanpak betrekking op? Meerdere antwoorden mogelijk
 V6_01 Lesuren verkorten
 V6_02 Minder verplichte uren zonder meer facultatieve uren
 V6_03 Minder verplichte uren met meer facultatieve uren
 V6_04 Klassikale lesuren inwisselen voor maatwerk en differentiatie – zelfstudie
 V6_05 Klassikale lesuren inwisselen voor maatwerk en differentiatie – individuele begeleiding lesstof
 V6_06 Klassikale lesuren inwisselen voor maatwerk en differentiatie – groepsbegeleiding lesstof
 V6_07 Klassikale lesuren inwisselen voor maatwerk en differentiatie – verdieping/verbreding o.b.v. interesses leerlingen
 V6_08 Klassikale lesuren inwisselen voor maatwerk en differentiatie – anders dan de vier voorgaande opties
 V6_09 Samenwerken met professionals – onderwijsondersteunend personeel
 V6_10 Samenwerken met professionals – externe professionals zonder lesbevoegdheid;
 V6_11 Samenwerking met professionals – externe professionals met lesbevoegdheid;
 V6_12 Samenwerken met professionals – anders dan de drie voorgaande opties
 V6_13 Vakoverstijgend werken (overlap tussen vakken verminderen en/of leerstof samenvoegen)
 V6_14 Aanpassing curriculum (bijvoorbeeld meer doelgericht onderwijs aanbieden)
 V6_15 Aanpassing lessentabel
 V6_16 Het vergroten of samenvoegen van klassen/groepen
 V6_17 Anders
 V6_18 Dit weten we nog niet

Totstandkoming aanpak

- V7. Is deze aanpak nieuw of is er al ervaring opgedaan voorafgaand aan de pilot?
 V7_01 Deze aanpak is nieuw voor onze school
 V7_02 We hebben voorafgaand aan de pilot al ervaring opgedaan, namelijk [open antwoord]
 V7_03 N.v.t.
- V8. Waarom is er voor deze aanpak gekozen? Met andere woorden, door welke kenmerken denken jullie dat de aanpak zal werken?
 [Open tekstveld]
- V9. Hoe is er voor deze aanpak gekozen (bijvoorbeeld op basis van evidence based onderzoek, ervaringen, horen zeggen etc.)
 V9_01 Op basis van wetenschappelijk onderzoek
 V9_02 Op basis van eigen onderzoek
 V9_03 Op basis van eerdere ervaringen
 V9_04 Voorbeelden van andere scholen
 V9_05 Anders
 V9_06 N.v.t. [exclusief]
- V10. Als u wilt, kunt u jullie antwoord hieronder verder toelichten:
 [Open tekstveld]

V11. Wat is de reikwijdte van jullie aanpak binnen de pilot?

V11_01 Schoolbreed

V11_02 Niet schoolbreed

V11_03 Dit weten we nog niet

V12. [indien V11_02] Op welke groep(en) binnen de school is de aanpak binnen de pilot van toepassing? Meerdere antwoorden mogelijk

V12_01 Specifieke groepen leerlingen, namelijk [open antwoord]

V12_02 Specifieke vakken, namelijk [open antwoord]

V12_03 Specifieke leerjaren, namelijk [open antwoord]

V13. In hoeverre werkt u in het onderwijs binnen de pilot samen met onderstaande externe partijen? [niet – nauwelijks – in redelijke mate – intensief – zeer intensief]

V13_01 Bibliotheken

V13_02 Culturele instellingen

V13_03 Lokaal/regionaal bedrijfsleven

V13_04 Bureaus voor huiswerkbegeleiding

V13_05 Andere scholen

V13_06 Anders, namelijk [open invulveld]

Verwachte resultaten

V14. Met hoeveel uur neemt de ontwikkeltijd voor leraren toe, op uurbasis per week? Als dit verschilt, vragen we om een gemiddelde schatting te maken.

V14_01 [0-20] uur en [0-60] minuten per week.

V14_02 Dit weten we nog niet [uitsluitend]

V15. Met hoeveel uur neemt de voorbereidingstijd voor leraren toe, op uurbasis per week? Als dit verschilt, vragen we om een gemiddelde schatting te maken.

V15_01 [0-20] uur en [0-60] minuten per week.

V15_02 Dit weten we nog niet [uitsluitend]

V16. Als u wilt, kunt u jullie antwoorden hieronder verder toelichten:

[Open tekstveld]

V17. Geeft u de aanpak met betrekking tot onderwijstijd een goede kans van slagen? [vijfpuntsschaal]

Nee, zeker niet – Ja, zeker

V18. Dit was onze laatste vraag over de plannen voor de Pilot Onderwijstijd. De vragen hierna gaan over het proces van implementatie en uitvoering van de pilot. Hebben jullie nog opmerkingen naar aanleiding van de vragen tot nu toe?

[Open tekstveld]

Inleiding

Dit is het tweede onderdeel van de vragenlijst, die is bedoeld voor leden van de projectgroep. Het eerste onderdeel ging over de inhoud van de plannen voor de aanpak binnen de pilot. Het volgende gaat over het proces van de implementatie en uitvoering van de pilot.

Vorbereiding en planvorming

V19. Wie heeft op jullie school het initiatief genomen om mee te doen aan de pilot? *Meerdere antwoorden mogelijk*

V19_01 Bestuur

V19_02 Schoolleiding

V19_03 HR/P&O

V19_04 Medezeggenschapsraad

V19_05 Leraren
V19_06 Leerlingen
V19_07 Ouders
V19_08 Anders [open invulveld]

V20. In welke mate zijn onderstaande groepen betrokken bij de keuzes en de uitwerking van de plannen voor de gekozen aanpak in de pilot op jullie school? [1: *niet betrokken* – 2 *enigszins betrokken* – 3 *redelijk betrokken* – 4 *betrokken* – 5: *zeer betrokken*]

V20_01 Bestuur
V20_02 Schoolleiding
V20_03 HR/P&O
V20_04 Medezeggenschapsraad
V20_05 Leraren
V20_06 Leerlingen
V20_07 Ouders

V21. Kunnen jullie de rollen toelichten?

V21_01 [V20_01>1 of V20_02>1] Van het bestuur/schoolleiding: [open invulveld]
V21_02 [V20_03 > 1] Van HR/P&O:
V21_03 [V20_04>1] Van de medezeggenschapsraad: [open invulveld]
V21_04 [V20_05>1] Van de leraren: [open invulveld]
V21_05 [V20_06>1] Van de leerlingen: [open invulveld]
V21_06 [1V20_07>1] Van de ouders: [open invulveld]

V22. Hoe hebben ouders gereageerd op de aanpak die jullie school heeft gekozen voor de pilot?

V22_01 Zeer negatief
V22_02 Negatief
V22_03 Neutraal
V22_04 Positief
V22_05 Zeer positief
V22_06 We hebben geen reacties van ouders gevraagd/gekregen

V23. Hoe hebben leerlingen gereageerd op de aanpak die jullie school heeft gekozen voor de pilot?

V23_01 Zeer negatief
V23_02 Negatief
V23_03 Neutraal
V23_04 Positief
V23_05 Zeer positief
V23_06 We hebben geen reacties van leerlingen gevraagd/gekregen

V24. Hoe heeft het team gereageerd op de aanpak die jullie school heeft gekozen voor de pilot?

V24_01 Zeer negatief
V24_02 Negatief
V24_03 Neutraal
V24_04 Positief
V24_05 Zeer positief
V24_06 We hebben geen reactie van het team gevraagd/gekregen

V25. In welke mate zijn/worden onderstaande groepen betrokken bij de uitvoering van de pilot? [1: *niet betrokken* – 2 *enigszins betrokken* – 3 *redelijk betrokken* – 4 *betrokken* – 5: *zeer betrokken*]

V25_01 Bestuur
V25_02 Schoolleiding
V25_03 Medezeggenschapsraad
V25_04 Leraren
V25_05 Leerlingen
V25_06 Ouders

V26. Kunnen jullie de rollen toelichten?

V26_01 [V9_01>1 of V9_02>1] Van het bestuur/schoolleiding: [open invulveld]

V26_02 [V9_03>1] Van de medezeggenschapsraad: [open invulveld]

V26_03 [V9_04>1] Van de leraren: [open invulveld]

V26_04 [V9_05>1] Van de leerlingen: [open invulveld]

V26_05 [1V9_06>1] Van de ouders: [open invulveld]

V27. Speelt het professioneel statuut een rol bij de voorbereiding en uitvoering van de pilot? En zo ja, hoe?

V27_01 Ja, toelichting: [open invulveld]

V27_02 Nee

V27_03 Weet ik niet

Randvoorwaarden

V28. Welke maatregelen zijn er genomen in de voorbereidingsfase om de pilot vlot te laten verlopen? *Meerdere antwoorden mogelijk*

V28_01 Er zijn externe partijen ingezet tijdens de voorbereiding (bijv. voor advies)

V28_02 Er is een duidelijke doelstelling geformuleerd

V28_03 Er is een duidelijke doelgroep (van leraren) geformuleerd

V28_04 Er is een duidelijk stappenplan (inclusief verantwoordelijkheden, tijdlijnen en verwachte uitkomsten) geformuleerd en uitgewerkt

V28_05 Er heeft een risico-inventarisatie plaatsgevonden en er zijn mogelijke beheersmaatregelen bedacht

V28_06 Er is training en (technische) ondersteuning aangeboden

V28_07 Er is duidelijk gecommuniceerd over de pilot met belanghebbenden

V28_08 Er is een duidelijk communicatieplan met evaluatiemomenten

V28_09 Er zijn financiële middelen voor ondersteuning van de pilot vrijgemaakt

V28_10 Er zijn personele middelen voor ondersteuning van de pilot vrijgemaakt

V28_11 Geen van deze maatregelen [uitsluitend]

V29. Zijn er andere randvoorwaardelijke maatregelen genomen om de gekozen aanpak mogelijk te maken? [open invulveld]

V30. Vinden jullie dat er voldoende tijd is geweest voor een goede voorbereiding van de pilot? [1: ruim onvoldoende – 2 onvoldoende – 3 niet wel/net niet voldoende – 4 voldoende 5: ruim voldoende]

V31. Hoe tevreden zijn jullie met de voorbereidings- en planvormingsfase voor de pilot? [1: zeer ontevreden – 2 ontevreden – 3 neutraal – 4 tevreden 5: zeer tevreden]

V32. Hieronder staat een aantal mogelijke knelpunten genoemd. In hoeverre hebben onderstaande knelpunten een rol gespeeld in de voorbereiding van de pilot? [1: helemaal geen rol – 2 een kleine rol – een redelijk grote rol – 4 een grote rol – 5: een heel grote rol]

V32_01 Een tekort aan leraren

V32_02 Een tekort aan overig personeel

V32_03 Werkdruk bij het personeel

V32_04 Onvoldoende kennis en/of kunde bij het personeel

V32_05 Onvoldoende tijd

V32_06 Onvoldoende materiële middelen

V32_07 Uitval/afwezigheid van personeel

V32_08 Overwegingen leskwaliteit en leerprestaties leerlingen

V32_09 Wisselingen in sleutelfiguren bij de pilot (bijvoorbeeld projectteamleden)

V32_10 Weerstand bij leraren

V32_11 Ander punt, namelijk [open invulveld]

- V33. En in hoeverre verwachten jullie dat onderstaande mogelijke knelpunten een rol spelen tijdens de uitvoering van de pilot? [1: helemaal geen rol – 5: een heel grote rol]
- V33_01 Een tekort aan leraren
 - V33_02 Een tekort aan overig personeel
 - V33_03 Werkdruk bij het personeel
 - V33_04 Onvoldoende kennis en/of kunde bij het personeel
 - V33_05 Onvoldoende tijd
 - V33_06 Onvoldoende materiële middelen
 - V33_07 Uitval/afwezigheid van personeel
 - V33_08 Overwegingen leskwaliteit en leerprestaties leerlingen
 - V33_09 Wisselingen in sleutelfiguren bij de pilot (bijvoorbeeld projectteamleden)
 - V33_10 Weerstand bij leraren
 - V33_11 Ander punt, namelijk [open invulveld]
- V34. [indien 0 of 0 > 1] Indien er knelpunten spelen, zijn er dan maatregelen genomen om deze belemmeringen op te lossen? Zo ja, welke?
- V34_01 Ja: [open invulveld]
 - V34_02 Nee

Verwachte ontwikkelingen

- V35. In hoeverre verwachten jullie op onderstaande aspecten positieve ontwikkelingen door deelname aan de pilot? [1: zeer weinig – 2 weinig – 3 gemiddeld – 4 veel – 5: zeer veel]
- V35_01 Een vermindering van werkdruk bij leraren
 - V35_02 Een toename in werkplezier bij leraren
 - V35_03 Een toename in professionalisering bij individuele leraren
 - V35_04 Een toename in professionalisering bij lerarenteams
 - V35_05 Een toename in professionalisering bij secties
 - V35_06 Betere leskwaliteit
 - V35_07 Betere leerprestaties van leerlingen
 - V35_08 Betere motivatie van leerlingen
 - V35_09 Beter welbevinden van leerlingen
- V36. Zijn er andere onderdelen waar jullie een positieve ontwikkeling bij verwachten?
- V36_01 Ja: [open invulveld]
 - V36_02 Nee
- V37. In hoeverre verwachten jullie dat de pilot binnen jullie school invloed heeft op: [1: zeer weinig – 2 weinig – 3 gemiddeld – 4 veel – 5: zeer veel]
- V37_01 De beleidsvorming
 - V37_02 De onderwijsvisie
 - V37_03 De samenwerking
 - V37_04 De cultuur
- V38. In hoeverre besteden jullie aandacht aan het delen van informatie met leraren over de keuzes en ontwikkelingen uit de aanpak en overige opgedane kennis? [1: zeer weinig – 5: zeer veel]
- V38_01 Zeer weinig
 - V38_02 weinig
 - V38_03 Enigszins
 - V38_04 Veel
 - V38_05 Zeer veel

- V39. In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? [1: helemaal mee oneens – 2 oneens – 3 neutraal – 4 eens - 5: helemaal mee eens]
- V39_01 De grote meerderheid van de leraren is positief over de deelname aan de pilot
- V39_02 De grote meerderheid van de leraren onderschrijft de doelen en werkwijzen die we hebben gekozen in de pilot
- V39_03 De grote meerderheid van de leraren vindt de aanpak logisch en haalbaar
- V39_04 Leraren hebben zorgen over de uitvoering van de pilot op onze school
- V40. [V6_04>2] Welke zorgen ervaren leraren?
[open invulveld]
- V41. [V6_04>2] Hoe wordt er omgegaan met deze zorgen?
[open invulveld]
- V42. Tot slot: aan het einde van de looptijd van dit onderzoek (september 2026) willen we graag groepsinterviews houden met projectgroepleden van verschillende pilotscholen over hun ervaringen in de pilot. Is een van de projectgroepleden van uw school bereid om deel te nemen aan zo'n groepsinterview? Als jullie hieronder 'ja' invullen, nemen we halverwege 2026 contact met jullie op via de contactpersoon.
- V42_01 Ja, een van de leden van onze projectgroep is bereid deel te nemen aan een groepsinterview.
- V42_02 Nee, wij willen niet benaderd worden voor een groepsinterview.
- V43. Jullie zijn bij het einde gekomen van de vragenlijst. Veel dank voor jullie deelname. Willen jullie nog iets opmerken over dit onderwerp of over dit onderzoek?
[Open tekstveld]

Heeft u nog vragen over het onderzoek? U kunt contact met ons opnemen via pilotonderwijstijd@research-ned.nl.

Klik of tik op 'Afsluiten' om uw antwoorden te verzenden.

Let op: Hierna kunt u uw antwoorden niet meer wijzigen en kunt u geen voorbeelden meer toevoegen.

Bijlage B: Vragenlijst projectgroep – tussenmeting

Pilot Onderwijstijd in het voortgezet onderwijs - intro

Jullie school doet mee aan de pilot onderwijstijd waarbij het aantal lessen, binnen de geldende wetgeving, substantieel wordt verminderd. De vrijgekomen tijd is daarbij specifiek beschikbaar voor lesvoorbereiding en ontwikkeling. Het doel van deze aanpak is om de kwaliteit van de lessen te verbeteren, de werkdruk voor leraren te verlagen en de aantrekkelijkheid van het beroep te verhogen, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van het onderwijs. In opdracht van het ministerie van Onderwijs en de sociale partners in het VO voert ResearchNed een monitoronderzoek uit. Deze vragenlijst is bedoeld voor de leden van de projectgroep en is de tweede vragenlijst. De eerste vragenlijst van het onderzoek hebben we u eind 2024 gestuurd. De derde vragenlijst volgt kort na afronding van de pilot. Het invullen kost ongeveer 15 minuten.

Over deze monitor

Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de effecten van het anders inrichten van onderwijstijd. Ook moet de monitor inzicht geven in de randvoorwaarden die nodig zijn binnen een school om aanpassingen in de onderwijstijd succesvol te implementeren, en eventueel benodigd aanvullend beleid om onderwijstijd te verminderen.

In deze vragenlijst vragen we naar de uitvoering van de aanpak die jullie gekozen hebben in de pilot. Sommige vragen die we in de eerste vragenlijst hebben gesteld, stellen we nu weer. Zo kunnen we bepalen of er veranderingen zijn geweest op uw school sinds de start van de pilot. Wij vragen u om de vragenlijst als projectgroep gezamenlijk in te vullen. We hanteren één vragenlijst per school. Het collectief invullen van de inventarisatievragenlijst zorgt voor een meeromvattende en betrouwbare schets van de situatie, en het gesprek over de vragen kan interessante inzichten opleveren binnen de projectgroep.

Heeft u op dit moment vragen? Neem dan contact op met de onderzoekers via pilotonderwijstijd@research-ned.nl.

Wij danken jullie alvast hartelijk voor jullie deelname aan dit onderzoek.

Invulling onderwijstijd

V1. Voordat we starten met het inhoudelijk deel van de vragenlijst, willen we graag weten of jullie school nog steeds deelneemt aan de pilot.

V1_01 Ja, onze school neemt nog steeds deel aan de pilot

V1_02 Nee, onze school is gestopt met deelname aan de pilot onderwijstijd [einde vragenlijst]

V2. Jullie zijn lid van de projectgroep op jullie school. Vanuit welke functies zijn jullie lid van deze groep?

Meerdere antwoorden mogelijk

V2_01 Schoolleider

V2_02 Leraar

V2_03 Ondersteuner

V2_04 Andere deelnemer projectgroep pilot

V2_05 Anders, geen deelnemer projectgroep pilot [uitsluitend; einde vragenlijst]

- V3. In hoeverre ervaren jullie op onderstaande aspecten positieve ontwikkelingen door deelname aan de pilot? [1: zeer weinig/geen – 2 weinig – 3 gemiddeld – 4 veel – 5: zeer veel]
- V3_01 Een vermindering van werkdruk bij leraren
 - V3_02 Een toename in werkplezier bij leraren
 - V3_03 Een toename in professionele ontwikkeling bij individuele leraren
 - V3_04 Een toename in professionele ontwikkeling bij lerarenteams
 - V3_05 Een toename in professionele ontwikkeling bij secties
 - V3_06 Betere leskwaliteit
 - V3_07 Betere leerprestaties van leerlingen
 - V3_08 Betere motivatie van leerlingen
 - V3_09 Beter welbevinden van leerlingen
- V4. Zijn er andere onderdelen waar jullie een positieve ontwikkeling bij ervaren?
- V4_01 Ja: [open invulveld]
 - V4_02 Nee
- V5. In hoeverre merken jullie dat de pilot binnen jullie school invloed heeft op: [1: zeer weinig/geen – 2 weinig – 3 gemiddeld – 4 veel – 5: zeer veel]
- V5_01 De beleidsvorming
 - V5_02 De onderwijsvisie
 - V5_03 De samenwerking
 - V5_04 De cultuur
- V6. In hoeverre zijn jullie het eens met de volgende stellingen? [1: helemaal mee oneens – 2 oneens – 3 neutraal – 4 eens – 5: helemaal mee eens]
- V6_01 De meerderheid van de leraren is positief over de deelname aan de pilot
 - V6_02 De meerderheid van de leraren onderschrijft de doelen en werkwijzen die we hebben gekozen in de pilot
 - V6_03 De meerderheid van de leraren vindt de aanpak logisch en haalbaar
 - V6_04 Leraren hebben zorgen over de uitvoering van de pilot op onze school
- V7. [Als V6_04>2] Welke zorgen ervaren leraren? [open invulveld]
- V8. [V6_04>2] Hoe wordt er omgegaan met deze zorgen? [open invulveld]
- V9. In welke mate zijn onderstaande groepen betrokken bij de uitvoering van de pilot? [1: niet betrokken – 2 enigszins betrokken – 3 redelijk betrokken – 4 betrokken – 5: zeer betrokken]
- V9_01 Bestuur
 - V9_02 Schoolleiding
 - V9_03 Medezeggenschapsraad
 - V9_04 Leraren
 - V9_05 Leerlingen
 - V9_06 Ouders
- V10. Speelt het professioneel statuut een rol bij uitvoering van de pilot? En zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?
- V10_01 Ja, toelichting: [open invulveld]
 - V10_02 Nee, toelichting: [open invulveld]
 - V10_03 Weet ik niet

Randvoorwaarden

V11. Welke van onderstaande maatregelen zijn op jullie school succesfactoren in de uitvoering van de pilot?

Meerdere antwoorden mogelijk

V11_01 Er zijn externe partijen ingezet tijdens de voorbereiding (bijv. voor advies)

V11_02 Er is een duidelijke doelstelling geformuleerd

V11_03 Er is een duidelijke doelgroep (van leraren) geformuleerd

V11_04 Er is een duidelijk stappenplan (inclusief verantwoordelijkheden, tijdlijnen en verwachte uitkomsten) geformuleerd en uitgewerkt

V11_05 Er heeft een risico-inventarisatie plaatsgevonden en er zijn mogelijke beheersmaatregelen bedacht

V11_06 Er is training en (technische) ondersteuning aangeboden

V11_07 Er is duidelijk gecommuniceerd over de pilot met belanghebbenden

V11_08 Er is een duidelijk communicatieplan met evaluatiemomenten

V11_09 Er zijn financiële middelen voor ondersteuning van de pilot vrijgemaakt

V11_10 Er zijn personele middelen voor ondersteuning van de pilot vrijgemaakt

V11_11 Geen van deze maatregelen [uitsluitend]

V12. Hieronder staat een aantal mogelijke knelpunten genoemd. In hoeverre spelen onderstaande knelpunten een rol in de uitvoering van de pilot? [1: helemaal geen rol – 2 een kleine rol – een redelijk grote rol – 4 een grote rol – 5: een heel grote rol]

V12_01 Een tekort aan leraren

V12_02 Een tekort aan overig personeel

V12_03 Werkdruk bij het personeel

V12_04 Onvoldoende kennis en/of kunde bij het personeel

V12_05 Onvoldoende tijd

V12_06 Onvoldoende materiële middelen

V12_07 Uitval/afwezigheid van personeel

V12_08 Overwegingen leskwaliteit en leerprestaties leerlingen

V12_09 Wisselingen in sleutelfiguren bij de pilot (bijvoorbeeld projectteamleden)

V12_10 Weerstand bij leraren

V12_11 Ander punt, namelijk [open invulveld]

V13. [indien 0 of > 1] Indien er knelpunten spelen, worden er dan maatregelen genomen om deze belemmeringen op te lossen? Zo ja, welke?

V13_01 Ja: [open invulveld]

V13_02 Nee

Overleg, evaluatie en feedback

V14. Hoe wordt de voortgang van de pilot binnen de school geëvalueerd (en eventueel bijgesteld) op jullie school?

V14_01 We evalueren de voortgang niet

V14_02 Op vaste momenten, volgens een vaste structuur

V14_03 Op onregelmatige basis, volgens een vaste structuur

V14_04 Op vaste momenten, geen specifieke structuur

V14_05 Op onregelmatige basis, geen specifieke structuur

V14_06 Verzamelen jullie feedback van leraren over de pilot?

V14_07 nee

V14_08 ja, via enquête(s)

V14_09 ja, via georganiseerde feedback, bijvoorbeeld in regulier overleg

V14_10 ja, via informele uitwisseling

V14_11 ja, op een andere manier namelijk via [open invulveld]

V15. Verzamelen jullie feedback van leerlingen over de pilot?

V15_01 nee

V15_02 ja, via enquête(s)

V15_03 ja, via georganiseerde feedback, bijvoorbeeld in de leerlingenraad of MR

V15_04 ja, informele uitwisseling

V15_05 ja, op een andere manier namelijk via [open invulveld]

V16. Verzamelen jullie feedback van ouders over de pilot?

V16_01 nee

V16_02 ja, via enquête(s)

V16_03 ja, via georganiseerde feedback, bijvoorbeeld in MR

V16_04 ja, informele uitwisseling

V16_05 ja, op een andere manier namelijk via [open invulveld]

V17. [Niet als V15 en V16 en V17 = nee] Hoe gebruiken jullie de feedback om verbeteringen in de aanpak door te voeren?

V17_01 Dat hebben we (nog) niet gedaan

V17_02 Dit doen we door [open invulveld]

V18. Hoe reageren ouders op de uitvoering van de aanpak die jullie school heeft gekozen voor de pilot?

V18_01 Zeer negatief

V18_02 Negatief

V18_03 Neutraal

V18_04 Positief

V18_05 Zeer positief

V18_06 We hebben geen reacties van ouders gevraagd/gekregen

V19. Hoe reageren leerlingen op uitvoering van de aanpak die jullie school heeft gekozen voor de pilot?

V19_01 Zeer negatief

V19_02 Negatief

V19_03 Neutraal

V19_04 Positief

V19_05 Zeer positief

V19_06 We hebben geen reacties van leerlingen gevraagd/gekregen

V20. Hoe reageert het lerarenteam op de uitvoering van de aanpak die jullie school heeft gekozen voor de pilot?

V20_01 Zeer negatief

V20_02 Negatief

V20_03 Neutraal

V20_04 Positief

V20_05 Zeer positief

V20_06 We hebben geen reactie van het team gevraagd/gekregen

Wat zouden jullie willen verbeteren aan de aanpak binnen de pilot om het succes te vergroten?

Jullie zijn bij het einde gekomen van de vragenlijst. Veel dank voor jullie deelname. Willen jullie nog iets opmerken over dit onderwerp of over dit onderzoek?

[Open tekstveld]

Heeft u nog vragen over het onderzoek? U kunt contact met ons opnemen via pilotonderwijstijd@research-ned.nl.

Klik of tik op 'Afsluiten' om uw antwoorden te verzenden.

Let op: Hierna kunt u uw antwoorden niet meer wijzigen en kunt u geen voorbeelden meer toevoegen.

Bijlage C: Vragenlijst leraren – startmeting

Informatie over het invullen van de vragenlijsten door de schoolgroepen

Leraren van beide schoolgroepen hebben op twee meetmomenten vragenlijsten ingevuld. De startmetingvragenlijst bestaat uit een volledige en een verkorte variant, waarbij in de verkorte versie de vragen over de plannen en het proces rondom de pilot zijn weggelaten. Hieronder volgt een overzicht per groep van de afname van de startmetingvragenlijst per meetmoment:

Schoolgroep 1

- Meetmoment 1 (startmeting): startmetingvragenlijst volledig ingevuld.

Schoolgroep 2

- Meetmoment 1 (voormeting): verkorte startmetingvragenlijst ingevuld vanaf vraag 20.
 - Meetmoment 2 (startmeting): startmetingvragenlijst volledig ingevuld.
-

Inleiding startmetingvragenlijst

Je school doet mee aan de pilot onderwijstijd waarbij het aantal lesuren substantieel wordt verminderd. De vrijgekomen tijd is daarbij specifiek beschikbaar voor lesvoorbereiding en ontwikkeling. Het doel van deze aanpak is om de kwaliteit van de lessen te verbeteren, de werkdruk voor leraren te verlagen en de aantrekkelijkheid van het beroep te verhogen, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van het onderwijs. In opdracht van het ministerie van Onderwijs en de sociale partners in het VO voert ResearchNed een monitoronderzoek uit. Deze vragenlijst is opgezet omdat de ervaringen van leraren een belangrijk onderdeel zijn binnen dit onderzoek. Het invullen kost ongeveer 15 minuten.

Heb je op dit moment vragen over dit onderzoek? Neem dan contact op met de onderzoekers via pilotonderwijstijd@researchned.nl. Wij danken je alvast hartelijk voor je deelname aan dit onderzoek.

V1. Geef je onderwijs?

V1_01 Ja

V1_02 Nee [einde vragenlijst, dank voor bereidheid]

Uitleg

Je school doet mee aan een pilot waarbij er minder onderwijstijd is voor leerlingen en de daardoor beschikbare tijd wordt ingezet om voorbereidings- en ontwikkeltijd voor leraren te verhogen. Er volgen nu een aantal vragen en stellingen over deze pilot.

V2. De pilot kan betrekking hebben op de hele school, maar ook op bepaalde groepen binnen de school. Heeft de uitvoering van de pilot betrekking op jouw werk als leraar?

V2_01 Ja

V2_02 Nee [einde vragenlijst, dank voor bereidheid]

V3. Behoor je tot de projectgroep, het team dat de plannen opzet en het proces evalueert en bijstuurt, voor deze pilot?

V3_01 Ja

V3_02 Nee

Betrokkenheid en inzicht

- V4. Ben je als leraar actief betrokken (geweest) bij het kiezen en uitwerken van de plannen voor de aanpak binnen de pilot?
- V4_01 Ja, zeer actief
 - V4_02 Ja, redelijk actief
 - V4_03 Ja, maar nauwelijks actief
 - V4_04 Nee
- V5. Hoe tevreden ben je over de rol die je daarin kon nemen?
- V5_01 Zeer ontevreden
 - V5_02 Ontevreden
 - V5_03 Neutraal
 - V5_04 Tevreden
 - V5_05 Zeer tevreden
- V6. Is/wordt er aandacht besteed aan kennisdeling met leraren over de keuzes en organisatie van de aanpak?
- V6_01 Ja
 - V6_02 Nee
- V7. [indien V6_01] Hoe tevreden ben je over deze kennisdeling?
- V7_01 Zeer ontevreden
 - V7_02 Ontevreden
 - V7_03 Neutraal
 - V7_04 Tevreden
 - V7_05 Ontevreden
- V8. Hieronder volgen een aantal stellingen. Geef aan wat voor jou als leraar van toepassing is.
[1: Niet - 2: Een beetje - 3: Redelijk - 4: Goed - 5: Precies][RANDOMISEREN]
- V8_01 Ik weet waar het bij de pilot om gaat
 - V8_02 Ik weet wat de uitgangspunten zijn van de pilot
 - V8_03 Ik weet hoeveel tijd ik extra heb voor lesvoorbereiding en ontwikkeling
 - V8_04 Ik weet hoe ik mijn onderwijstijd moet organiseren in de aanpak die we hebben binnen de pilot
 - V8_05 Ik weet hoe ik mijn voorbereidings- en ontwikkeltijd moet organiseren in de aanpak die we hebben binnen de pilot
 - V8_06 Ik weet wat er bij het invoeren van de pilot komt kijken
 - V8_07 Ik weet waar ik bij de pilot bij het organiseren van mijn tijd voor onderwijs, voorbereiding en ontwikkeling op moet letten
 - V8_08 [1: Bijna nooit - 2: Soms - 3: Regelmatig - 4: Vaak - 5: Bijna altijd][RANDOMISEREN]
 - V8_09 Ik kan binnen de pilot werken volgens de gemaakte afspraken
 - V8_10 Ik kan mijn werk voor de pilot goed organiseren
 - V8_11 Het werken volgens de pilot gaat mij makkelijk af
- V9. Je kunt je antwoord over jouw ervaren betrokkenheid bij en inzicht in de pilot onderstaand toelichten:
[invulveld]

Ondersteuning

- V10. Krijg je bij de aanpak die jullie hanteren meer ondersteuning van een onderwijsassistent dan voorheen?
- V10_01 Ja, veel meer
 - V10_02 Ja, iets meer
 - V10_03 Nee
 - V10_04 Weet ik niet

- V11. 1801 [info: 1801 Jeugd & onderwijsadvies is een onderwijsadviesbureau. Binnen de pilot begeleidt en ondersteunt 1801 de deelnemende scholen] begeleidt de scholen in de pilot. In hoeverre ontvang jij binnen de pilot daarnaast nog ondersteuning van onderstaande anderen bij het voorbereiden en ontwikkelen van je lessen? [1: Niet - 2: Een beetje - 3: Redelijke mate - 4: Veel - 5: Zeer veel]
- V11_01 Collega-docenten
 - V11_02 Beleidsmedewerkers of onderwijskundigen binnen de eigen school
 - V11_03 Adviesbureaus
 - V11_04 Opleiders voor onderwijspersoneel
 - V11_05 Leraren die zzp'er zijn
 - V11_06 Anders, namelijk [open invulveld]

Impact

- V12. In hoeverre verwacht je dat de pilot jou extra ruimte biedt voor... [1 Helemaal niet - 2 Nauwelijks - 3 Ik verwacht geen verschil - 4 Iets meer ruimte - 5 veel extra ruimte]
- V12_01 ...voorbereiding van je lessen?
 - V12_02 ... professionele ontwikkeling op individueel niveau
 - V12_03 ... professionele ontwikkeling op collectief niveau (bij jullie op school, bijvoorbeeld in teams/secties)
- V13. Hoe verwacht je dat de werkdruk van leraren zal veranderen als gevolg van de pilot... [1 Ik verwacht een vermindering van werkdruk - 2 Ik verwacht geen verandering in werkdruk - 3 Ik verwacht een toename in werkdruk]
- V13_01 ...in de beginfase van de pilot
 - V13_02 ...in de eindfase van de pilot
- V14. Hoe verwacht je dat de kwaliteit van jouw lessen zal veranderen als gevolg van de pilot... [1 Ik verwacht een vermindering van leskwaliteit - 2 Ik verwacht geen verandering van leskwaliteit - 3 Ik verwacht een verbetering van leskwaliteit]
- V14_01 ...in de beginfase van de pilot
 - V14_02 ...in de eindfase van de pilot
- V15. In hoeverre voel je je voldoende toegerust de leerlingen goed les te geven en te begeleiden in minder onderwijstijd?
- V15_01 Zeer slecht
 - V15_02 Slecht
 - V15_03 Niet goed, niet slecht
 - V15_04 Goed
 - V15_05 Zeer goed
- V16. In hoeverre verwacht je dat het beroep leraar door deze pilot (in algemene zin: het verminderen van lesuren en meer ontwikkel- en voorbereidingstijd) aantrekkelijker wordt?
- V16_01 Helemaal niet
 - V16_02 Nauwelijks
 - V16_03 Ik verwacht geen verschil
 - V16_04 Iets aantrekkelijker
 - V16_05 Veel aantrekkelijker

Professionele autonomie

V17. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? Door de pilot verwacht ik vaker...

[1: helemaal mee oneens – 2 oneens – 3 neutraal – 4 eens – 5: helemaal mee eens][RANDOMISEREN)

V17_01 ... zelf te kunnen beslissen hoe ik mijn werk uitvoer

V17_02 ... zelf de volgorde van mijn werkzaamheden te kunnen bepalen

V17_03 ... mijn eigen werktempo te kunnen regelen

V17_04 ... in mijn werk zelf oplossingen te kunnen bedenken om bepaalde dingen te doen

V17_05 ... verlof op te kunnen nemen wanneer ik dat wil

V17_06 ... zelf te kunnen bepalen op welke tijden ik werk

V18. In hoeverre ben je het eens met de stelling dat door de pilot de ervaren autonomie van jouw team of sectie zal verbeteren? [1: helemaal mee oneens – 5: helemaal mee eens]

V19. Je kunt je antwoord over jouw ervaren autonomie onderstaand toelichten:

[invulveld]

Leskwaliteit

De volgende vragen gaan over jouw huidige situatie.

Ontwikkeltijd

V20. Hoe vaak heb je voldoende tijd om een les te ontwikkelen? [grid5: nooit – af en toe – soms – vaak – altijd]

Voorbereidingstijd

V21. Hoe vaak heb je voldoende tijd om een les voor te bereiden? [grid5: nooit – af en toe – soms – vaak – altijd]

Leskwaliteit

V22. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? [grid5: helemaal oneens – 2 oneens – 3 neutraal – 4 eens – 5 helemaal mee eens]

V22_01 Jouw lessen verlopen ordelijk

V22_02 Je communiceert in de les duidelijke regels met de leerlingen

V22_03 De les is gestructureerd opgezet

V22_04 Je legt leerlingen uit wat ze gaan leren en waarom ze dat leren

V22_05 Je betreft leerlingen actief bij de les

V22_06 Alle leerlingen profiteren van jouw les

V22_07 Je bent je bewust van verschillen tussen leerlingen in een klas

V22_08 Je bent in staat de les af te stemmen op deze verschillen

V22_09 Je controleert of leerlingen de lesstof goed begrepen hebben

V22_10 Je besteedt in de lessen aandacht aan algemene leer- en studievaardigheden bij

Ervaren werkdruk van leraren

V23. Hoeveel werkdruk ervaar je gedurende een normale werkweek [10-puntschaal]

V24. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen [grid5: helemaal oneens – 2 oneens – 3 neutraal – 4 eens – 5 helemaal mee eens]:

V24_01 Mijn baan vereist dat ik heel snel moet werken

V24_02 Mijn baan vereist dat ik hard moet werken

V24_03 Ik word niet gevraagd om een overmatige hoeveelheid werk te doen.

V24_04 Ik heb voldoende tijd om mijn werktaken uit te voeren

V24_05 Ik heb geen last van conflicterende taken die ik moet uitvoeren

Welzijn, werkplezier en commitment van medewerkers

- V25. Hoe tevreden ben je met jouw baan als leraar? [grid5: helemaal niet– heel erg]:
- V26. Hoe tevreden ben je, alles overziend, met jouw huidige werksituatie? [grid5: helemaal niet– heel erg]:
- V27. Denk je er wel eens over na om (op termijn) het onderwijs te verlaten? [grid5: nooit– heel vaak]:
- V28. Hoe beoordeel je jouw motivatie om naar het werk te gaan? [grid5: heel laag– heel hoog]
- V29. Hoe beoordeel je jouw eigen inzet? [grid5: zeer goed– onvoldoende]:
- V30. Hoe betrokken voel jij je bij jouw werk als leraar? [Grid5: helemaal niet– heel sterk]:
De volgende vragen gaan over ziekteverzuim. Onder verzuim wordt verstaan: minder uren of dagen werken dan normaal vanwege ziekte, ongeval of een andere gezondheidsreden.
- V31. Hoeveel dagen heb je *dit schooljaar* verzuimd door ziekte?
Niet
V31_01 [Invulveld 1-100] Dagen
V31_02 Wil ik niet zeggen
- V32. Heb je de indruk dat jouw verzuim *het gevolg was van het werk als leraar* dat je deed?
V32_01 Ja, hoofdzakelijk gevolg van mijn lesgevende werk
V32_02 Ja, voor een deel gevolg van mijn lesgevende werk
V32_03 Nee, geen gevolg van mijn lesgevende werk
V32_04 Weet ik niet
- V33. Heb je er in het afgelopen jaar over nagedacht om ander werk te zoeken dan het werk bij je huidige werkgever? Meerdere antwoorden mogelijk
V33_01 Nee
V33_02 Ja, binnen het onderwijs
V33_03 Ja, buiten het onderwijs
- V34. [Als V33=2 en/of 3] Heb je in het afgelopen jaar iets ondernomen om ander werk te vinden?
V34_01 Ja
V34_02 Nee
- V35. Zou je, als het aan jou lag, over 5 jaar nog willen werken ... [ja-nee]
V35_01 op school waar je nu lesgeeft
V35_02 in het onderwijs

Kansengelijkheid

- V36. Zijn er specifieke groepen leerlingen waar je je op dit moment zorgen over maakt in relatie tot jullie aanpak binnen de pilot?
V36_01 Ja, over leerlingen met ouders die praktisch zijn opgeleid
V36_02 Ja, over leerlingen met ouders die theoretisch zijn opgeleid
V36_03 Ja, over leerlingen uit gezinnen met een armoedeproblematiek
V36_04 Ja, over leerlingen met verslavingsproblematiek
V36_05 Ja, over leerling met een problematische thuissituatie
V36_06 Ja, over leerlingen die in een asielprocedure zitten
V36_07 Ja, over leerlingen afkomstig uit onveilige landen
V36_08 Ja, over eindexamenleerlingen
V36_09 Ja, over leerlingen in de onderbouw
V36_10 Ja, over leerlingen in de bovenbouw
V36_11 Ja, over laag-presterende leerlingen

- V36_12 Ja, over hoog-presterende leerlingen
- V36_13 Ja, over leerlingen met psychische problemen
- V36_14 Ja, over leerlingen uit vwo, havo, vmbo, pro
- V36_15 Ja, over andere groepen leerlingen, namelijk
- V36_16 Nee, wij maken ons geen zorgen over specifieke groepen leerlingen [exclusief]

Achtergrond

Tot slot volgen er een aantal vragen naar jouw achtergrond.

V37. Wat is de omvang van je arbeidsovereenkomst als leraar?

V37_01 Aantal: [invulveld: 0,0-1,0] fte

V38. Hoeveel jaar ben je werkzaam als leraar?

V38_01 Aantal: [invulveld: 0-99] jaar

V39. In welk onderwijssoort ben je actief als leraar? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

V39_01 Vmbo basisberoepsgerichte leerweg

V39_02 Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg

V39_03 Vmbo gemengde/theoretische leerweg

V39_04 Havo

V39_05 Vwo

V39_06 Praktijkonderwijs

V39_07 Internationale schakelklas

V39_08 Vavo

V39_09 Anders, namelijk [open invulveld]

V40. In welke leerjaren geef je onderwijs? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

V40_01 Onderbouw

V40_02 Bovenbouw

Afsluiting

Je bent bij het einde gekomen van de vragenlijst. Veel dank voor je deelname. Wil je nog iets opmerken over dit onderwerp of over dit onderzoek?

[Open tekstveld]

Heb je nog vragen over het onderzoek? Je kunt contact met ons opnemen via pilotonderwijstijd@research-ned.nl.

Klik of tik op 'Afsluiten' om uw antwoorden te verzenden.

Bijlage D: Vragenlijst leraren – tussenmeting

Inleiding tussenmetingvragenlijst

Je school doet mee aan de pilot onderwijstijd waarbij het aantal lesuren, binnen de geldende wetgeving, substantieel wordt verminderd. De vrijgekomen tijd is daarbij specifiek beschikbaar voor lesvoorbereiding en ontwikkeling. Het doel van deze aanpak is om de kwaliteit van de lessen te verbeteren, de werkdruk voor leraren te verlagen en de aantrekkelijkheid van het beroep te verhogen, zonder dat dit ten koste gaat van de kwaliteit van het onderwijs. In opdracht van het ministerie van Onderwijs en de sociale partners in het VO voert ResearchNed een monitoronderzoek uit. Deze vragenlijst is opgezet omdat de ervaringen van leraren een belangrijk onderdeel zijn binnen dit onderzoek. Je hebt bij de start van de pilot op jullie school ook een uitnodiging gekregen om de vragenlijst in te vullen. Deze vragenlijst gaat over de stand van zaken na 1 jaar pilot. Een deel van de vragen is gelijk aan de vragen in de vorige vragenlijst. Over ongeveer een jaar, aan het einde van de pilot, krijg je de derde en laatste uitnodiging om een vragenlijst in te vullen. Het invullen van deze vragenlijst kost ongeveer 15 minuten.

Heb je op dit moment vragen over dit onderzoek? Neem dan contact op met de onderzoekers via pilotonderwijstijd@researchned.nl. Wij danken je alvast hartelijk voor je deelname aan dit onderzoek.

- V1. Geef je onderwijs?
V1_01 Ja
V1_02 Nee [einde vragenlijst, dank voor bereidheid]

Uitleg

Je school doet mee aan een pilot waarbij er minder onderwijstijd is voor leerlingen en de daardoor beschikbare tijd wordt ingezet om voorbereidings- en ontwikkeltijd voor leraren te verhogen. Er volgen nu een aantal vragen en stellingen over deze pilot.

- V2. De pilot kan betrekking hebben op de hele school, maar ook op bepaalde groepen binnen de school. Heeft de uitvoering van de pilot betrekking op jouw werk als leraar?
V2_01 Ja
V2_02 Nee [einde vragenlijst, dank voor bereidheid]
- V3. Behoor je tot de projectgroep, het team dat de plannen opzet en het proces evalueert en bijstuurt, voor deze pilot?
V3_01 Ja
V3_02 Nee

Betrokkenheid en inzicht

- V4. Hoe tevreden ben je over hoe het bij jullie op school gaat met de uitvoering van de pilot in de praktijk?
V4_01 Zeer ontevreden
V4_02 Ontevreden
V4_03 Neutraal
V4_04 Tevreden
V4_05 Zeer tevreden
- V5. In hoeverre heb je zorgen over:
[1: Niet - 2: Een beetje - 3: Redelijk - 4: Veel - 5: Zeer veel]
V5_01 De werkdruk bij leraren
V5_02 Het werkplezier bij leraren
V5_03 Professionele ontwikkeling bij individuele leraren
V5_04 Professionele ontwikkeling bij lerarenteams

- V5_05 Professionele ontwikkeling bij secties
- V5_06 De leskwaliteit
- V5_07 De leerprestaties van leerlingen
- V5_08 De motivatie van leerlingen
- V5_09 Het welbevinden van leerlingen

V6. Hieronder volgen een aantal stellingen. Geef aan wat voor jou als leraar van toepassing is.

[1: *Niet* - 2: *Een beetje* - 3: *Redelijk* - 4: *Goed* - 5: *Precies*][RANDOMISEREN]

- V6_01 Ik weet waar het bij de pilot om gaat
- V6_02 Ik weet wat de uitgangspunten zijn van de pilot
- V6_03 Ik weet hoeveel tijd ik extra heb voor lesvoorbereiding en ontwikkeling
- V6_04 Ik weet hoe ik mijn onderwijstijd moet organiseren in de aanpak die we hebben binnen de pilot
- V6_05 Ik weet hoe ik mijn voorbereidings- en ontwikkeltijd moet organiseren in de aanpak die we hebben binnen de pilot
- V6_06 Ik weet wat er bij het uitvoeren van de pilot komt kijken
- V6_07 Ik weet waar ik bij de pilot bij het organiseren van mijn tijd voor onderwijs, voorbereiding en ontwikkeling op moet letten
[1: *Bijna nooit* - 2: *Soms* - 3: *Regelmatig* - 4: *Vaak* - 5: *Bijna altijd* 6:- *weet ik niet*][RANDOMISEREN]
- V6_08 Ik kan binnen de pilot werken volgens de gemaakte afspraken
- V6_09 Ik kan mijn werk voor de pilot goed organiseren
- V6_10 Het werken volgens de pilot gaat mij makkelijk af

Uitvoering en ondersteuning

V7. Hoeveel extra tijd investeer je op dit moment in voorbereiding en ontwikkeling van de lessen, om de pilot goed uit te voeren? Met 'extra' bedoelen we in vergelijking met de reguliere situatie, voor de pilot.

- V7_01 Geen
- V7_02 Minder dan een half uur per week extra
- V7_03 Tussen een half uur en een uur per week extra
- V7_04 Tussen een uur en twee uur per week extra
- V7_05 Meer dan twee uur per week extra

V8. In hoeverre ervaar je voldoende ondersteuning bij het uitvoeren van de pilot door onderstaande personen / partijen? [1: *Zeer onvoldoende* - 2: *Onvoldoende* - 3: *Voldoende* - 4: *Ruim voldoende* - 5: *Meer dan voldoende*]

- V8_01 Collega-leraren
- V8_02 Beleidsmedewerkers of onderwijskundigen binnen de eigen school
- V8_03 De projectgroep op je school
- V8_04 Anders, namelijk [open invulveld]

V9. Ontvang je ondersteuning van andere personen/partijen?

- V9_01 Ja
- V9_02 Nee

V10. [Indien 0=V9_01] Van welke andere personen/partijen ontvang je ondersteuning en in hoeverre ben je hier tevreden over?
[invulveld]

V11. Maak je gebruik van externe ondersteuning bij het voorbereiden en ontwikkelen van de lessen?

Ik maak gebruik van ondersteuning door:

- V11_01 1801 Jeugd & onderwijsadvies
- V11_02 Coaches die mijn school inhuurt/aanstelt
- V11_03 Adviesbureaus
- V11_04 Opleiders voor onderwijspersoneel
- V11_05 Anders, namelijk [open invulveld]

V12. [Indien niet V11_05] Welk gemiddeld rapportcijfer geef je de externe ondersteuning die je ontvangt?
[1-10]

V13. In hoeverre zijn de faciliteiten die in de school beschikbaar zijn (materialen, technologie) toereikend om jullie aanpak van de pilot goed uit te voeren?

[1: Volledig ontoereikend - 2: In bepaalde opzichten ontoereikend - 3: Basaal - 4: Ruim toereikend - 5: Meer dan toereikend]

Impact

V14. In hoeverre biedt de pilot jou extra ruimte voor... [1 Helemaal niet - 2 Nauwelijks - 3 Ik ervaar geen verschil - 4 Iets meer ruimte - 5 veel extra ruimte]

V14_01 ...voorbereiding van je lessen?

V14_02 ... professionele ontwikkeling op individueel niveau

V14_03 ... professionele ontwikkeling op collectief niveau (bij jullie op school, bijvoorbeeld in teams/secties)

V15. In hoeverre voel je je toegerust de leerlingen goed les te geven en te begeleiden in minder onderwijstijd?

V15_01 Zeer slecht

V15_02 Slecht

V15_03 Niet goed, niet slecht

V15_04 Goed

V15_05 Zeer goed

V16. In hoeverre verwacht je dat het beroep leraar door deze pilot (in algemene zin: het verminderen van lessen en meer ontwikkel- en voorbereidingstijd) aantrekkelijker wordt?

V16_01 Helemaal niet

V16_02 Nauwelijks

V16_03 Ik verwacht geen verschil

V16_04 Iets aantrekkelijker

V16_05 Veel aantrekkelijker

Professionele autonomie

V17. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? Door de pilot ervaar ik vaker...

[1: helemaal mee oneens - 2 oneens - 3 neutraal - 4 eens - 5: helemaal mee eens][RANDOMISEREN]

V17_01 ... zelf te kunnen beslissen hoe ik mijn werk uitvoer

V17_02 ... zelf de volgorde van mijn werkzaamheden te kunnen bepalen

V17_03 ... mijn eigen werktempo te kunnen regelen

V17_04 ... in mijn werk zelf oplossingen te kunnen bedenken om bepaalde dingen te doen

V17_05 ... verlof op te kunnen nemen wanneer ik dat wil

V17_06 ... zelf te kunnen bepalen op welke tijden ik werk

V18. In hoeverre ben je het eens met de stelling dat door de pilot de ervaren autonomie van jouw team of sectie zal verbeteren? [1: helemaal mee oneens - 5: helemaal mee eens]

V19. Je kunt je antwoord over jouw ervaren autonomie (vergeleken met de situatie voor de pilot) onderstaand toelichten:

[invulveld]

Leskwaliteit

De volgende vragen gaan over jouw huidige situatie.

Ontwikkeltijd

V20. Hoe vaak heb je voldoende tijd om een les te ontwikkelen? [grid5: nooit - af en toe - soms - vaak - altijd]

Vorbereidingstijb

V21. Hoe vaak heb je voldoende tijd om een les voor te bereiden? [grid5: nooit – af en toe – soms – vaak – altijd]

Leskwaliteit

V22. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen? [grid5: helemaal oneens – 2 oneens – 3 neutraal – 4 eens – 5 helemaal mee eens]

V22_01 Jouw lessen verlopen ordelijk

V22_02 Je communiceert in de les duidelijke regels met de leerlingen

V22_03 De les is gestructureerd opgezet

V22_04 Je legt leerlingen uit wat ze gaan leren en waarom ze dat leren

V22_05 Je betreft leerlingen actief bij de les

V22_06 Alle leerlingen profiteren van jouw les

V22_07 Je bent je bewust van verschillen tussen leerlingen in een klas

V22_08 Je bent in staat de les af te stemmen op deze verschillen

V22_09 Je controleert of leerlingen de lesstof goed begrepen hebben

V22_10 Je besteedt in de lessen aandacht aan algemene leer- en studievaardigheden

Ervaren werkdruk van leraren

V23. Hoeveel werkdruk ervaar je gedurende een normale werkweek? Druk dit uit in een cijfer, waarbij 0 staat voor 'geen werkdruk' en 10 voor 'veel te hoge werkdruk' [10-puntschaal]

V24. In hoeverre ben je het eens met de volgende stellingen [grid5: helemaal oneens – 2 oneens – 3 neutraal – 4 eens – 5 helemaal mee eens]:

V24_01 Mijn baan vereist dat ik heel snel moet werken

V24_02 Mijn baan vereist dat ik hard moet werken

V24_03 Ik word niet gevraagd om een overmatige hoeveelheid werk te doen.

V24_04 Ik heb voldoende tijd om mijn werktaken uit te voeren

V24_05 Ik heb geen last van conflicterende taken die ik moet uitvoeren

Welzijn, werkplezier en commitment van medewerkers

V25. Hoe tevreden ben je met jouw baan als leraar? [grid5: helemaal niet– heel erg]:

V26. Hoe tevreden ben je, alles overziend, met jouw huidige werksituatie? [grid5: helemaal niet– heel erg]:

V27. Denk je er wel eens over na om (op termijn) het onderwijs te verlaten? [grid5: nooit– heel vaak]:

V28. Hoe beoordeel je jouw motivatie om naar het werk te gaan? [grid5: heel laag– heel hoog]

V29. Hoe beoordeel je jouw eigen inzet? [grid5: onvoldoende – zeer goed]:

V30. Hoe betrokken voel jij je bij jouw werk als leraar? [Grid5: helemaal niet– heel sterk]:

De volgende vragen gaan over ziekteverzuim. Onder verzuim wordt verstaan: minder uren of dagen werken dan normaal vanwege ziekte, ongeval of een andere gezondheidsreden.

V31. Heb je de laatste vier maanden van het afgelopen schooljaar verzuimd door ziekte?

V31_01 Nee

V31_02 Ja

V31_03 Weet ik niet

V31_04 Wil ik niet zeggen

- V32. [indien 0=Ja] Heb je de indruk dat jouw verzuim *het gevolg was van het werk als leraar* dat je deed?
 V32_01 Ja, hoofdzakelijk gevolg van mijn lesgevende werk
 V32_02 Ja, voor een deel gevolg van mijn lesgevende werk
 V32_03 Nee, geen gevolg van mijn lesgevende werk
 V32_04 Weet ik niet
- V33. Heb je er in het afgelopen jaar over nagedacht om ander werk te zoeken dan het werk bij je huidige werkgever? Meerdere antwoorden mogelijk
 V33_01 Nee [uitsluitend]
 V33_02 Ja, binnen het onderwijs
 V33_03 Ja, buiten het onderwijs
- V34. [Als V33_02 of V33_03] Heb je in het afgelopen jaar iets ondernomen om ander werk te vinden?
 V34_01 Ja
 V34_02 Nee
- V35. Zou je, als het aan jou lag, over 5 jaar nog willen werken ... [ja-nee]
 V35_01 op school waar je nu lesgeeft
 V35_02 in het onderwijs

Kansengelijkheid

- V36. Zijn er specifieke groepen leerlingen waar je je op dit moment zorgen over maakt in relatie tot jullie aanpak binnen de pilot? [Helemaal mee oneens – Oneens – Neutraal Eens – Helemaal mee eens]
 V36_01 Ja, over leerlingen met ouders die praktisch zijn opgeleid
 V36_02 Ja, over leerlingen met ouders die theoretisch zijn opgeleid
 V36_03 Ja, over leerlingen uit gezinnen met een armoedeproblematiek
 V36_04 Ja, over leerlingen met verslavingsproblematiek
 V36_05 Ja, over leerling met een problematische thuissituatie
 V36_06 Ja, over leerlingen die in een asielprocedure zitten
 V36_07 Ja, over leerlingen afkomstig uit onveilige landen
 V36_08 Ja, over eindexamenleerlingen
 V36_09 Ja, over leerlingen in de onderbouw
 V36_10 Ja, over leerlingen in de bovenbouw
 V36_11 Ja, over laag-presterende leerlingen
 V36_12 Ja, over hoog-presterende leerlingen
 V36_13 Ja, over leerlingen met psychische problemen
 V36_14 Ja, over leerlingen uit vwo, havo, vmbo, pro
 V36_15 Ja, over andere groepen leerlingen, namelijk

Achtergrond

Tot slot volgen er een aantal vragen naar jouw achtergrond.

- V37. Wat is de omvang van je arbeidsovereenkomst als leraar?
 V37_01 Aantal: [invulveld: 0,0-1,0] fte
- V38. Hoeveel jaar ben je werkzaam als leraar?
 V38_01 Aantal: [invulveld: 0-99] jaar
- V39. In welk onderwijssoort ben je actief als leraar? *Meerdere antwoorden mogelijk.*
 V39_01 Vmbo basisberoepsgerichte leerweg
 V39_02 Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg
 V39_03 Vmbo gemengde/theoretische leerweg
 V39_04 Havo
 V39_05 Vwo

V39_06 Praktijkonderwijs
V39_07 Internationale schakelklas
V39_08 Vavo
V39_09 Anders, namelijk [open invulveld]

V40. In welke leerjaren geef je onderwijs? *Meerdere antwoorden mogelijk.*

V40_01 Onderbouw
V40_02 Bovenbouw

Afsluiting

V41. Je bent bij het einde gekomen van de vragenlijst. Veel dank voor je deelname. Wil je nog iets opmerken over dit onderwerp of over dit onderzoek?
[Open tekstveld]

Heb je nog vragen over het onderzoek? Je kunt contact met ons opnemen via pilotonderwijstijd@research-ned.nl.

Klik of tik op 'Afsluiten' om uw antwoorden te verzenden.

Bijlage E: Overige tabellen en figuren – procesanalyse

Tabel E.1 In welke mate zijn/worden onderstaande groepen betrokken bij de uitvoering van de plannen voor de gekozen aanpak in de pilot op jullie school?

	Niet of enigszins betrokken		Redelijk betrokken		(Ze)er betrokken	
Bestuur	73,3%	11	6,7%	1	20,0%	3
Schoolleiding	0,0%	0	6,7%	1	93,3%	14
Medezeggenschapsraad	20,0%	3	13,3%	2	66,7%	10
Leraren	0,0%	0	20,0%	3	80,0%	12
Leerlingen	33,3%	5	33,3%	5	33,3%	5
Ouders	53,3%	8	6,7%	1	40,0%	6

Bron: Tussenmeting projectgroep 1 schooljr. 25-26 (n=15)

Tabel E.2 Hoe hebben onderstaande groepen gereageerd op de aanpak die jullie school heeft gekozen voor de pilot?

	(Ze)er negatief		Neutraal		(ze)er positief		We hebben geen reacties gevraagd/gekregen	
Ouders	0,0%	0	20,0%	3	0,0%	0	20,0%	3
Leerlingen	0,0%	0	26,7%	4	0,0%	0	26,7%	4
Het team	6,7%	1	26,7%	4	6,7%	1	26,7%	4

Bron: Tussenmeting projectgroep 1 schooljr. 25-26 (n=15)

Tabel E.3 In hoeverre verwachten/ervaren jullie dat onderstaande mogelijke knelpunten een rol spelen tijdens de uitvoering van de pilot?

	Geen of een kleine rol		Een redelijk grote rol		Een (heel) grote rol	
Een tekort aan leraren	80,0%	12	13,3%	2	6,7%	1
Een tekort aan overig personeel	100,0%	15	0,0%	0	0,0%	0
Werkdruk bij het personeel	73,3%	11	13,3%	2	13,3%	2
Onvoldoende kennis en/of kunde bij het personeel	73,3%	11	20,0%	3	6,7%	1
Onvoldoende tijd	46,7%	7	33,3%	5	20,0%	3
Onvoldoende materiële middelen	93,3%	14	6,7%	1	0,0%	0
Uitval/afwezigheid van personeel	73,3%	11	13,3%	2	13,3%	2
Overwegingen leskwaliteit en leerprestaties leerlingen	66,7%	10	13,3%	2	20,0%	3
Wisselingen in sleutelfiguren bij de pilot (bijvoorbeeld projectteamleden)	86,7%	13	6,7%	1	6,7%	1
Weerstand bij leraren	93,3%	14	6,7%	1	0,0%	0
Anders	93,3%	14	0,0%	0	6,7%	1

Bron: Tussenmeting projectgroep 1 schoolj. 25-26 (n=15)

Tabel E.4 In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?

	(Helemaal) oneens		Neutraal		(Helemaal) eens	
De meerderheid van de leraren is positief over de deelname aan de pilot	13,3%	2	20,0%	3	66,7%	10
De meerderheid van de leraren onderschrijft de doelen en werkwijzen die we hebben gekozen in de pilot	6,7%	1	6,7%	1	86,7%	13
De meerderheid van de leraren vindt de aanpak logisch en haalbaar	6,7%	1	33,3%	5	60,0%	9
Leraren hebben zorgen over de uitvoering van de pilot op onze school	53,3%	8	26,7%	4	20,0%	3

Bron: Tussenmeting projectgroep 1 schoolj. 25-26 (n=15)

Tabel E.5 In hoeverre ervaren jullie dat de pilot binnen jullie school invloed heeft op:

	(Ze)er weinig		Gemiddeld		(Ze)er veel	
De beleidsvorming	33,3%	5	26,7%	4	40,0%	6
De onderwijsvisie	26,7%	4	13,3%	2	60,0%	9
De samenwerking	6,7%	1	26,7%	4	66,7%	10
De cultuur	33,3%	5	46,7%	7	20,0%	3

Bron: Tussenmeting projectgroep 1 schooljr. 25-26 (n=15)

Tabel E.6 Welke maatregelen zijn er genomen om de pilot vlot te laten verlopen?

Er zijn externe partijen ingezet tijdens de voorbereiding (bijv. voor advies)	33,3%	5
Er is een duidelijke doelstelling geformuleerd	80,0%	12
Er is een duidelijke doelgroep (van leraren) geformuleerd	66,7%	10
Er is een duidelijk stappenplan (inclusief verantwoordelijkheden, tijdlijnen en verwachte uitkomsten) geformuleerd en uitgewerkt	60,0%	9
Er heeft een risico-inventarisatie plaatsgevonden en er zijn mogelijke beheersmaatregelen bedacht	13,3%	2
Er is training en (technische) ondersteuning aangeboden	20,0%	3
Er is duidelijk gecommuniceerd over de pilot met belanghebbenden	80,0%	12
Er is een duidelijk communicatieplan met evaluatiemomenten	33,3%	5
Er zijn financiële middelen voor ondersteuning van de pilot vrijgemaakt	26,7%	4
Er zijn personele middelen voor ondersteuning van de pilot vrijgemaakt	46,7%	7
Geen van deze maatregelen	0,0%	0

Bron: Tussenmeting projectgroep 1 schooljr. 25-26 (n=15)

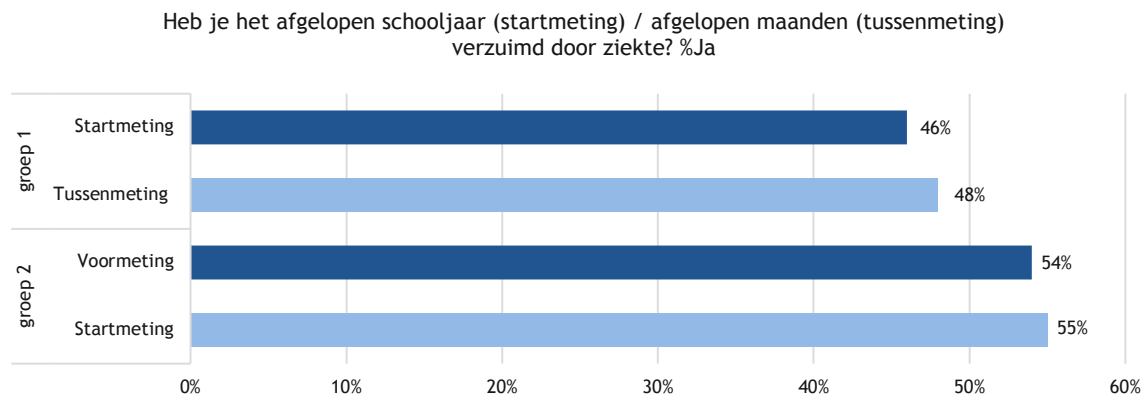
Bijlage F: Overige tabellen en figuren – effectanalyse

Tabel F.1 Vergelijking van achtergrondkenmerken tussen alle scholen die op meetmoment 1 deelnamen (volledige respons) en de scholen die op beide meetmomenten deelnamen (geselecteerde respons), weer-gegeven in frequenties, percentages en gemiddelden

	Groep-1-scholen			Groep-2-scholen		
	Volledige respons (n=280)	Geselecteerde respons (n=207)	Verschil-score	Volledige respons (n=306)	Geselecteerde respons (n=92)	Verschil-score
Aantal scholen	21	14	7	48	14	34
Schoolfase						
Onderbouw	24%	20%	-4%	21%	17%	-4%
Bovenbouw	76%	80%	4%	79%	83%	4%
Onderwijsaanbod						
Basis	33%	27%	-6%*	36%	20%	-16%*
Kader	31%	26%	-5%*	39%	22%	-17%*
Gemengde/ theoretische leerweg	45%	43%	-2%	55%	51%	-4%
Havo	49%	53%	4%*	40%	52%	12%*
Vwo	48%	52%	4%*	39%	49%	10%*
Praktijk onderwijs	16%	18%	2%	8%	3%	-5%
Internationale schakelklas	5%	6%	1%	1%	0%	-1%
Vavo	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Anders	2%	2%	0%	2%	2%	0%
Fte	0,81	0,81	0,00	0,82	0,82	0,00
Jaren ondervinding	14,84	14,88	0,04	15,67	15,00	-0,67
Achterstandsscore Van scholen (N) waarvan scores beschikbaar zijn	n=21	n=14		n=35	n=12	
	58,56	36,62	-21,94*	47,83	17,39	-30,44*

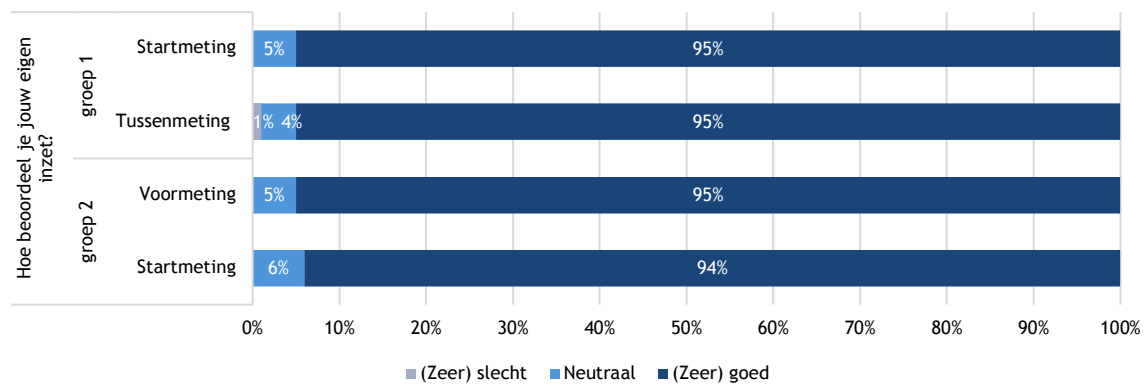
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92). Noten: Verschilscore = geselecteerde respons - volledige respons. *significant ($p < 0,05$).

Figuur F.1 Ziekteverzuim van leraren (in %) per groep en meetmoment

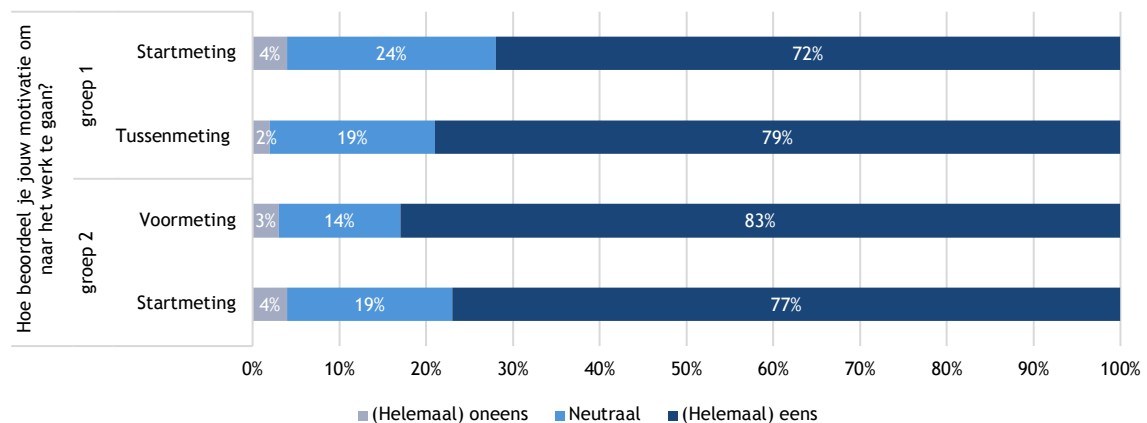
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100).

Figuur F.2 Inzet van leraren (in %) per groep en meetmoment

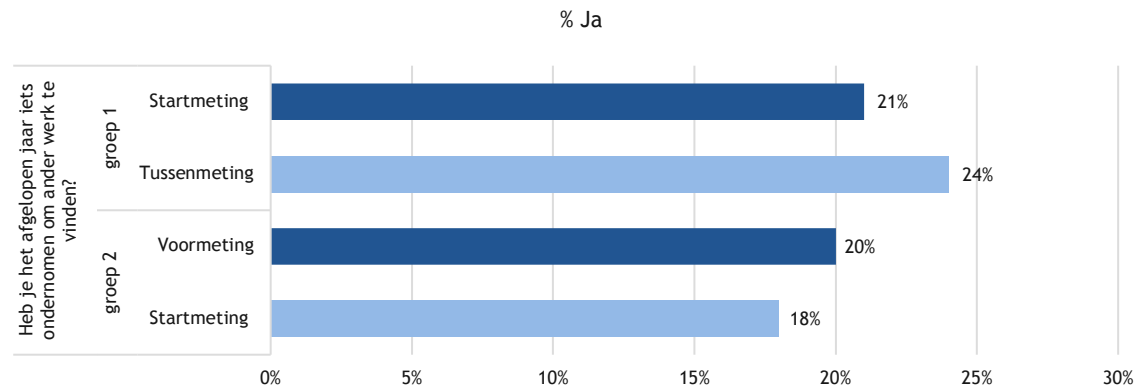
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100).

Figuur F.3 Betrokkenheid van leraren (in %) per groep en meetmoment

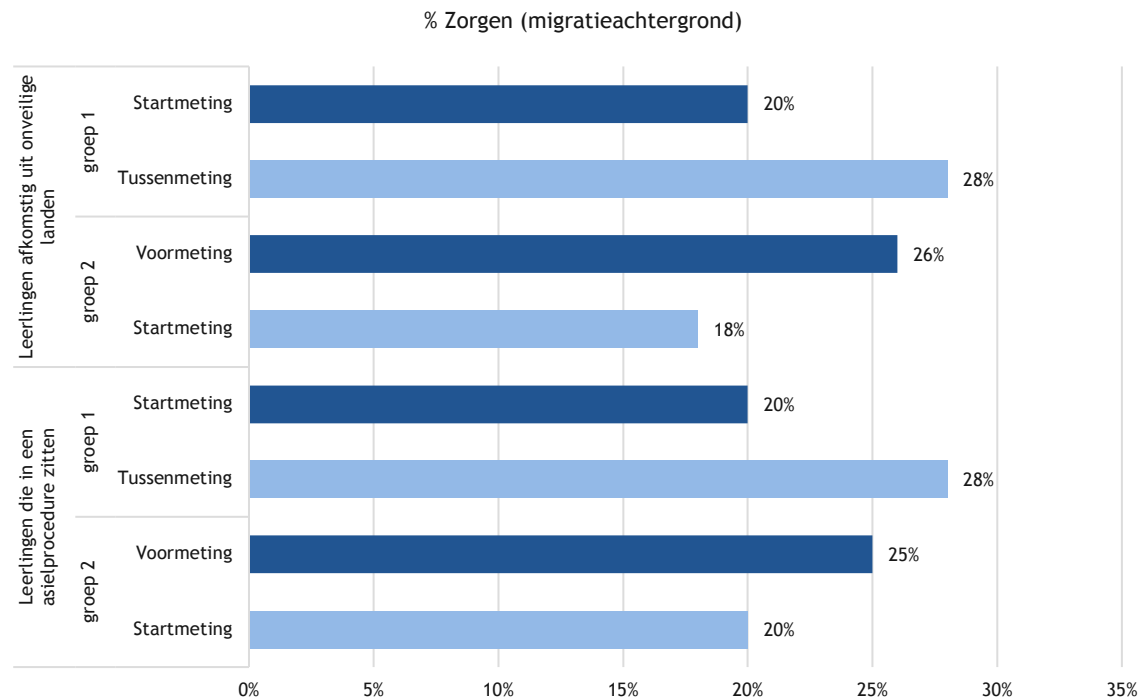
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100).

Figuur F.4 Aantrekkelijkheid van het beroep voor leraren (in %) per groep en meetmoment

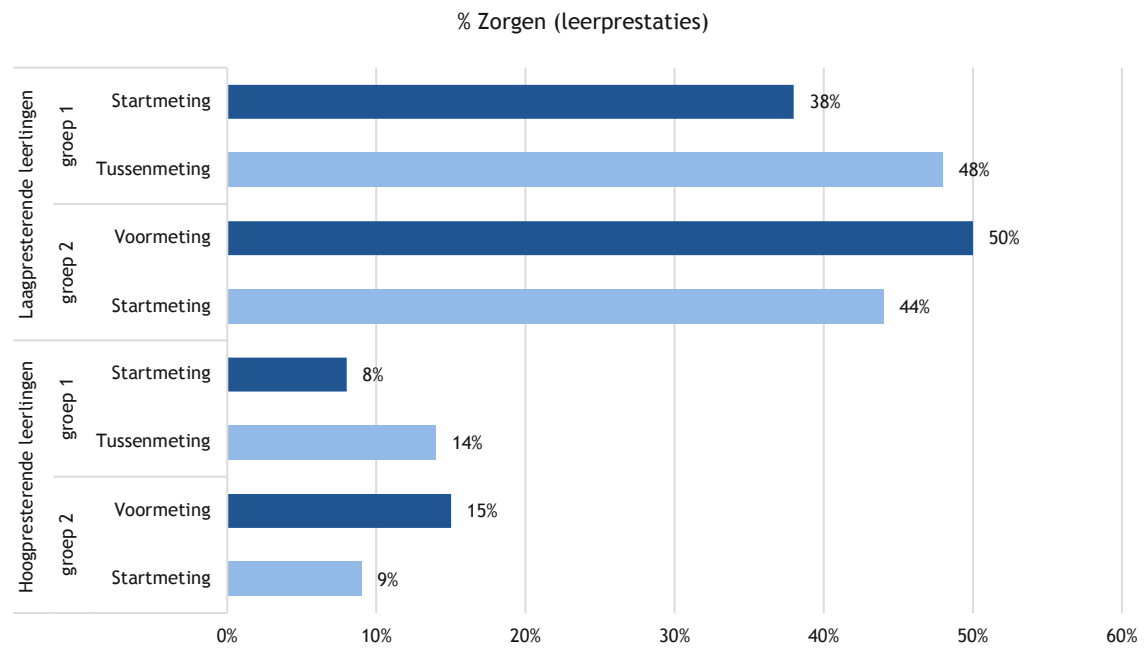
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=111); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=75); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=42); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=45).

Figuur F.5 Zorgen van leraren over leerlingen met migratieachtergrond (in %) per groep en meetmoment

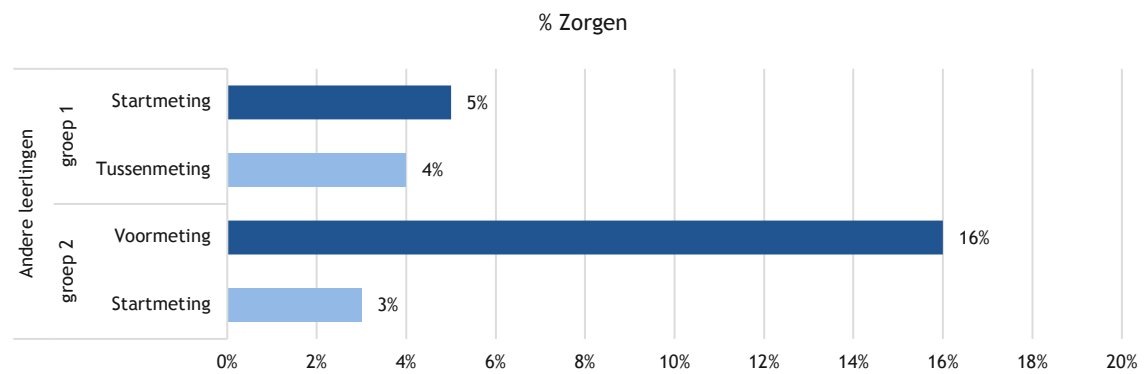
Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100).

Figuur F.6 Zorgen van leraren over leerlingen naar leerprestaties (in %) per groep en meetmoment

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100).

Figuur F.7 Zorgen van leraren over andere leerlingen (in %) per groep en meetmoment

Bron: Startmeting leraren groep 1 schooljr. 24-25 (n=207); tussenmeting leraren groep 1 schooljr. 25-26 (n=139); voormeting leraren groep 2 schooljr. 24-25 (n=92); startmeting leraren groep 2 schooljr. 25-26 (n=100).

